

Bu derginin tüm telif hakları
Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na Aittir.

ISSN 1308-3740

Bu dergide ileri sürülen fikirler makalelerin yazarlarına aittir.
Bu fikirler ASMMMO'nın görüşlerini yansıtmaz.

Bu dergi hakemli bir dergi olup, yılda üç defa yayınlanmaktadır.

Makale gönderme adresi
muvu@asmmmo.org.tr
ganitekurt@gmail.com

Yönetim Merkezi ve Yazışma Adresi: Ankara SMMM Odası

Kumrular Cad. No: 26 06440 Kızılay/Ankara

Telefon: 312 232 33 77

Belgeç: 312 231 71 17

e-posta: muvu@asmmmo.org.tr

Sayfa ve Kapak Tasarımı: Rahmi KIZILASLAN

Baskı: Bizim Repro

İçindekiler

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	KOBİ'LERİN KÜRESEL EKONOMİK İKLİME UYUMUNDA ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI	1
Doç.Dr. Ali ALAGÖZ Öğr. Gör. Tefvik EREN	SATIŞ VE GERİ KİRALAMA İŞLEMİNİN TMS 17 KİRALAMA İŞLEMLERİ STANDARDI ve YÜRÜRLÜKTEKİ MEVZUAT ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ	27
Prof. Dr. Necdet ŞENSOY Dr. Ali Atilla PEREK	KOBİLER İÇİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE VERGİ USUL KANUNUNDAKİ DEĞERLEME ESASLARINA TOPLU BAKIŞ	47
Doç.Dr. Raif PARLAKKAYA Hüseyin ÇETİN	GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ FİNANSAL KRİZLERİN SEBEBİ Mİ YOKSA HABERCİSİ Mİ?	75

muvu

muhasebe ve vergi uygulamaları

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

ASMMMO Adına Sahibi

Mehmet KOÇ

Genel Yayın Yönetmeni Ve Editör

Prof. Dr. Nalân AKDOĞAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Ganite KURT

Editör Yardımcıları

Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA

Yrd. Doç. Dr. Deniz Umut ERHAN

Dr. Seyhan ÇİL KOÇYİĞİT

Yayın Kurulu Sekreteri

Arş. Gör. Fevzi Serkan ÖZDEMİR

Arş. Gör. Soner Gökten

Yayın Türü

Yılda üç kez yayınlanan hakemli, süreli yayın.

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Ercan BEYAZITLI (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuran CÖMERT DOYRANGÖL (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Şükrü KIZILOT (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer LALİK (YeniYüzyıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Can ŞİMGİ MUGAN (ODTÜ)

Prof. Dr. Beyhan MARŞAP (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nergis TEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Yıldız ÖZERHAN (Gazi Üniversitesi)

MUVU

muhasebe ve vergi uygulamaları

MUHASEBE VE VERGİ UYGULAMALARI DERGİSİ

Bilim Hakem Kurulu

Prof. Dr. Abdurahman AKDOĞAN
Prof. Dr. Nalân AKDOĞAN
Doç. Dr. Tamer AKSOY
Doç. Dr. Ali ALAGÖZ
Prof. Dr. Ata ATABEY
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN
Doç. Dr. Sinan ARSLAN
Prof. Dr. Ercan BAYAZITLI
Prof. Dr. Kamil BÜYÜKMİRZA
Prof. Dr. Nuran CÖMERT DOYRANGÖL
Prof. Dr. Yurdakul ÇALDAĞ
Doç. Dr. Orhan ÇELİK
Doç. Dr. Yunus CERAN
Prof. Dr. Zeki DOĞAN
Prof. Dr. Banu DURUKAN
Prof. Dr. Ülkü ERGUN
Doç. Dr. Kadir GÜRDAL
Prof. Dr. Cemal İBİŞ
Prof. Dr. Mustafa İPÇİ
Doç. Dr. Semra KARACAER
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA
Doç. Dr. Aydın KARAPINAR
Prof. Dr. Hasan KAVAL
Yrd. Doç Dr. Yusuf KILDİŞ
Prof. Dr. Şükrü KIZILOL
Prof. Dr. Yüksel KOÇ YALKIN
Doç. Dr. Ganite KURT
Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Prof. Dr. Ömer LALİK
Doç. Dr. Beyhan MARŞAP

Prof. Dr. Can Şınga MUGAN
Prof. Dr. Remzi ÖRTEN
Doç. Dr. Yıldız ÖZERHAN
Doç. Dr. Serdar ÖZKAN
Prof. Dr. Recep PEKDEMİR
Doç. Dr. Necdet SAĞLAM
Prof. Dr. Mehmet SAYARI
Doç. Dr. Güven SAYILGAN
Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU
Prof. Dr. Orhan SEVİLENGÜL
Doç. Dr. Türker SUSMUŞ
Prof. Dr. Fevzi SÜRMEİLİ
Prof. Dr. Necdet ŞENSOY
Prof. Dr. Hülya TALU
Prof. Dr. Nergis TEK
Yrd. Doç. Dr. Abdullah TEKBAŞ
Doç. Dr. Nilüfer TETİK
Prof. Dr. Semih Hüseyin TOKAY
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER
Yrd.Doç. Dr. Masum TÜRKER
Prof. Dr. Selçuk USLU
Doç. Dr. Şaban UZAY
Yrd. Doç. Dr. Zeki YANIK
Yrd. Doç. Dr. Serap YANIK
Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA
Prof. Dr. Göksel YÜCEL
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL
Doç. Dr. Figen ZAİF

SUNUŞ

Küreselleşme sürecinde sınırların ortadan kalkması ve finansal bilgilerdeki baş döndürücü artış nedeniyle, muhasebe mesleğinde çok hızlı bir değişim yaşanmakta, meslek mensuplarının üstlendikleri görevler aynı paralelde artmaktadır. Özellikle ENRON olayı ile oluşan skandal, tüm dünyada ve ülkemizde bu değişimi tetiklemiş, dalgaları büyüyerek bu günlere gelmiştir. Bu olay UFRS'nin (ve doğal olarak TFRS'nin) önemini artırmış, UFRS, dünya ülkeleri tarafından ortak bir muhasebe ve denetim dili olarak kabul görmeye başlamıştır.

2010 yılında yürürlüğe girmesi muhtemel yeni TTK, Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları (TMS/IFRS) ve BASEL II uygulamaları muhasebe mesleğinin geleceğine yönelik yeni açılımlar ve fırsatlar yaratacaktır. Önümüzdeki süreçte mesleğimiz denetim ağırlıklı bir yapıya ve uluslar arası bir niteliğe kavuşacaktır. 3568 Sayılı Yasada yapılan değişiklikle, mesleğe girişte getirilmiş olan eğitim standardı ve getirilen yeni açılımlar, mesleğimizi iktisadi alanda bir kariyer mesleği haline getirmektedir. Muhasebe mesleği, kayıt dışı ekonominin daraltılması ve genel ekonomik göstergelerin belirlenmesi açısından yaşamsal önemdedir.

Sadece içe dönük, devlete yönelik "vergi için muhasebe" dönemi bitmektedir. İlgili tarafları aydınlatma esas olmaktadır. Bu bağlamda teknolojik ve ekonomik değişikliklerin mesleğimizin bugününe ve geleceğine etkisini iyi okuyup, meslektaşlarımızın donanımlarının yükseltilmesi, güncel gelişmelerin yakından izlenmesi ve sürekli eğitim meslek mensuplarının temel gereksinimleri arasında yer almaktadır.

Bu temel gereksinimlerin karşılanmasında sürekli bilimsel yayınlar büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, ASMMMO olarak, muhasebe bilim dünyasına ve meslektaşlarımıza yararlı olacağını düşündüğümüz, bu yayınınızın çıkmasında katkıları olan Sayın Prof.Dr. Nalan AKDOĞAN'a, Sayın Doç.Dr. Ganite KURT'a ve Yayın Kurulu'na meslektaşlarımız adına teşekkür ediyoruz.

Bu görevimizi, gerek çeşitli yayınlarla, gerekse sürekli ve yerinde eğitim çalışmalarıyla sonuna kadar yerine getirme gayreti içindeyiz.

Saygılarımla

Mehmet KOÇ
Ankara SMMM Odası Başkanı

editörden

DEĞERLİ OKUYUCULAR

Dergimizin üçüncü cilt ikinci sayısı ile yine birlikteyiz. Bu sayıda sizlerle 5 makale paylaşıyoruz. Dergimizin uluslararası indekste (EBSCO) taranma çalışmaları tamamlanmış ve dergimiz en kısa zamanda, birinci sayısından itibaren bu indekste taranacaktır.

Dergimiz kurumsal bir statüye ulaşmıştır. Bu anlamda Ankara Odamızın kurumsal dergisi olarak yayın hayatına devam edecektir. Yeni yönetimimizle bu dergi meslek mensuplarının ve akademisyenlerin faydalanacakları bilgiyi paylaşabilecekleri ortamı yaratmaya devam edecektir. Sevgi ve saygılarımla

Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN

Muhasebe ve Vergi Uygulamaları

Dergisi Editörü

İçindekiler

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	KOBİ'LERİN KÜRESEL EKONOMİK İKLİME UYUMUNDA ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI1
Doç.Dr. Ali ALAGÖZ Öğr. Gör. Tefvik EREN	SATIŞ VE GERİ KİRALAMA İŞLEMİNİN TMS 17 KİRALAMA İŞLEMLERİ STANDARDI ve YÜRÜRLÜKTEKİ MEVZUAT ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ27
Prof. Dr. Necdet ŞENSOY Dr. Ali Atilla PEREK	KOBİLER İÇİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE VERGİ USUL KANUNUNDAKİ DEĞERLEME ESASLARINA TOPLU BAKIŞ47
Doç.Dr. Raif PARLAKKAYA Hüseyin ÇETİN	GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ FİNANSAL KRİZLERİN SEBEBİ Mİ YOKSA HABERCİSİ Mİ?75
Soner ALTAŞ	ANONİM ŞİRKETLERDE ESAS SERMAYENİN AZALTILMASI87

KOBİ'LERİN KÜRESEL EKONOMİK İKLİME UYUMUNDA ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA

ÖZET

KOBİ'ler küresel ekonomik iklime uyum sağlayabilmek için birçok alanda kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Küresel arenada faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal tablolarını küresel finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlamaları da sözü edilen yeniliklerdendir. Bu çalışmada, KOBİ uluslararası finansal raporlama standartlarının küresel ekonomik iklime uyum açısından önemi incelenmiştir. Ayrıca, Serbest Hizmet Ticaret Anlaşması'nın (GATS) Türk Muhasebe Hizmet Sektörü için oluşturduğu tehdit ve bunun bir fırsata dönüştürülmesine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: UFRS, Küresel Ekonomik İklim, Serbest Hizmet Ticaret Anlaşması, KOBİ

ABSTRACT

INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS FOR SMALL AND MIDDLE SIZE ENTERPRISES: ADOPTION TO GLOBAL ECONOMIC CLIMATE

Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) to adapt to the global economic climate in many areas are required to renew themselves. One of the innovations or regulations mentioned for SMEs is to prepare their financial statements in accordance with International Financial Accounting Standards (IFRS) for SMEs to make them comparable. In this study, IFRS for SMEs, in terms of the importance of adherence to the global economic climate were examined. In addition, new threats, opportunities and strategies in the Turkish Accounting Service Industry from perspective of General Agreement on Trade in Services (GATS).

Key Words: IFRS, Global Economic Climate, GATS, SMEs

* Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Muhasebe Eğitimi Öğretim Üyesi mevlutk@gazi.edu.tr

** Bu makale VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Küreselleşme işletmeler açısından farklı bir ekonomik iklim oluşturmuştur. Yeni ekonomik ortam ulusal ve bölgesel olmaktan çıkmış küresel bir boyut kazanmıştır. Küresel ekonomik iklim olarak ifade edebileceğimiz yeni ekonomik ortam veya şartlar işletmelerin üretim, ar-ge, pazarlama, yönetim ve finansman gibi işlevleri üzerinde önemli etkilere neden olmuştur.

Küresel ekonomik iklim işletmeler arasındaki rekabetin hem kapsamını genişletmiş hem de derinliğini artırmıştır. Mal ve hizmet ticaretinin dünya çapında serbestleşmesi ve aynı şekilde sermayenin serbest dolaşımı işletmeler için üretimi, pazarlamayı, satışı, dağıtımı, finansmanı, yatırımı ve organizasyonu dünya ölçeğinde planlama ve gerçekleştirmeye yönetmiştir. Hiçbir işletme bu sürecin dışında kalma şansına sahip olmamıştır. Ancak işletmeler sürecin getireceği olumsuz etkilerden korundukları nispetinde sürecin dışında kalabilirler. Bu da süreçlerde ve/veya ürünlerde yaratılan farklılıklarla söz konusu olabilmektedir.

İşletmelerin faaliyet alanlarının küresel boyutlara taşınması doğal olarak finansal bilgi ihtiyaçları üzerinde de etkiler yaratmaktadır. Ticaretin, finansmanın, yatırımın, finansal ve ekonomik krizlerin küresel ölçeklerde yaşandığı ekonomik iklim işletmelerin finansal tablolarını ve bunların hazırlanmasındaki temel ilke ya da kuralları da küresel ölçeklere taşıma ihtiyacını doğurmuştur. Muhasebede küreselleşme olarak ifade ettiğimiz ve 40 yıldır devam eden bu olgu, son yıllarda daha da ivme kazanmıştır. Bugün itibariye çok sayıda ülke belli şirket grupları için tam set UFRS'leri uygulamayı zorunlu hale getirmiş ya da uygulanmasına izin vermektedir. 2009 yılında KOBİ'ler için UFRS'lerin yayınlanması bu süreci daha da yaygınlaştırarak hızlandırmaktadır.

Bu çalışmada, küreselleşmenin ekonomik iklimde meydana getirdiği değişiklikler ve bu iklime uyumda KOBİ'ler için UFRS'lerin (küresel muhasebe-finansal raporlama standartları) uygulanması konu alınmıştır. Bu maksatla, öncelikle çalışmada küresel ekonomik iklim tanımlanmış ve KOBİ'lerin bu iklime uyumlarında muhasebe alanındaki küresel uygulamalar konusu değerlendirilmiştir. Ayrıca UFRS'ler ile ilgili hizmet verecek olan muhasebe hizmet sektörü de, Genel Hizmet Ticareti Anlaşması (GATS) çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. KÜRESELLEŞME VE KOBİ KAVRAMLARI

Kavram; insan zihninde anlaşılan obje ve olguların zihinsel tasavvurudur. Kavramların insan zihninde tasavvur edilmesi de onların algılanan özellikleri

ile sınırlıdır. Kavramlara ilişkin algılanan özellikler ise yaşam tecrübesi başta olmak üzere çok sayıda faktöre bağlı olarak insandan insana farklılıklar gösterebilir. Bu boyut farklı ülke ve değişik kültürler düzeyinde düşünüldüğünde karmaşanın çok daha fazla olacağını ifade etmek gerekir. Bu nedenle, bu çalışmada kullanılan bazı kavramların karmaşaya meydan vermemek açısından açıklanmasında fayda görülmüştür.

1.1. Küreselleşme

Küreselleşme, kavramsal olarak farklı biçimlerde algılanıp farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Küreselleşme denince, kimisi ekonomik, kimisi sosyal, kültürel veya siyasi alanı ya da bunların birkaçını veya tamamını ana tema olarak alabilmektedir. Aynı şekilde tanım ve tariflerde bazen nedenler, bazen süreçler bazen de sonuçlar ön plana çıkarılabilmektedir.

Sekizinci Kalkınma Planı'nda, "Küreselleşme, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda bazı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifade etmektedir." denilmektedir. Bu genel bir tanımlamadır. Bu çalışmada ise küreselleşme kavramı ekonomi merkezli algılanmakta ve tanımlanması da buna göre yapılmaktadır. Yine çalışmanın içeriği gereği küreselleşmeye daha çok sonuçları açısından yaklaşmaktadır. Tabii ki küreselleşme, devam eden bir süreç olduğu için bugünkü sonuçlar yarınki sonuçların bir sebebi haline de gelebilir. Buradaki "sonuç"tan kastımız, küreselleşme sürecinin içinde yaşadığımız ekonomik ve ticari yaşamı getirdiği nokta veya içine soktuğu koşullardır. Küreselleşme çoğu zaman, yeni bir düzenin adı olarak da anılmaktadır. Ekonomik anlamda bu, kullanılan argümana göre; "yeni ekonomi", "yeni kapitalist düzen", "vahşi kapitalizm" biçiminde anıldığı gibi "vicdanlı kapitalizm" şeklinde de anılmaktadır. Adına ne denirse densin, artık ne iş, ne ticaret, ne de rekabet, kısacası hiçbir şey eskisi gibi değildir. Tasarım, üretim, pazarlama, iletişim, ulaştırma ve daha birçok alanda yeni teknolojiler, araçlar ve yöntemler eskilerinin yerini çoktan almıştır. Yenilerinin yaşam süreleri kısalmış, yeninin yenisi ile değişimi an meselesi olmuştur. Küreselleşmeyi sonu olmayan bir sürecin adı olarak tanımlamak çok da yanlış olmaz. Kısacası, baş döndüren hızı, dünya çapında gösterdiği etki gücü nedeniyle günümüzde "değişim" in diğer adı olarak da kullanılabilir.

Kendi kabına sığmayan güçlü ulusal ekonomiler, çeşitli araçlarla başta da Dünya Ticaret Örgütü (DTO), Dünya Bankası (DB), Uluslar arası Para Fonu (IMF) gibi küreselleşmenin kurumlarını kullanarak dünya çapında liberal bir ekonomik yapı oluşturma peşinde olmuşlardır. Bu bağlamda, ağırlıklı olarak ticaretin serbestleşmesi ve sermayenin dünya çapında

hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın dolaşımı bir ölçüde sağlanmış. Tabi ki bu değişim ve gelişimler ticaretin, üretimin, rekabetin, kısacası ekonomik anlamda iş yapmanın şartlarını ve kurallarını da değiştirmiştir. Eskiden dış rekabet dış ticaret yapanların işi gibi algılanırken bugün artık sadece kendi bulunduğu kasabanın ihtiyacı için üretim yapan mikro bir işletmeyi de tehdit etmeye başlamıştır.

Ekonomik küreselleşme, ekonomik kuralların yerel ve bölgesel ölçeklerin ötesinde küre ölçeğinde oluştuğunu ifade etmektedir. Bir anlamda, ülkeler arasında ekonomik sınırların kaldırıldığı, ulus devletlerin kontrolündeki ulusal pazarların ağırlıklı olarak küresel sermayenin kontrolündeki küresel pazarlara dönüştürüldüğü bir olguyu ifade etmektedir. Ekonomik küreselleşmenin lehinde ya da aleyhinde bir şeyler ifade etmek bu çalışmanın konusu dışındadır. Ancak, muhasebe dili ile bir cümle söylemek gerekirse; küreselleşen ekonomik yapıda bakiye küresel pazarları kontrol edebilen güçlerin lehinedir.

Ekonomik küreselleşmenin getirdiği ve işletmeler üzerinde etkili olan yeni ortamlar bu çalışmada küresel ekonomik iklim olarak ifade edilmiştir. Küresel ekonomik iklimi oluşturan bu şartlar aşağıda ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

1.2. KOBİ

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) konusunda ülkemizde sayısız araştırma raporu, makale, bildiri, kitap ve benzeri çalışmalar yapılmıştır. Aşağı yukarı hepsinde de KOBİ tanımlamasına gidilmiştir. Bu çalışmalardaki standart cümle, “*üzerinde anlaşmaya varılmış bir KOBİ tanımı yoktur*” şeklindedir. Bu nedenle, rakamsal büyüklüklere bağlı bir biriyle çelişen bir tanımlama yerine çalışmanın amacına da uygun olacağı düşünülerek, işlevsel bir tanımlama yoluna gidilecektir. Uluslar arası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından KOBİ’ler için yayınlanmış olan Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) içinde yer alan KOBİ tanımı bu çalışma için yeterli kabul edilmiştir.

Standartta, KOBİ kavramı; ***‘kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunmayan ve dış kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablo yayımlayan işletmeler’***, olarak tanımlanmıştır.

Tanıma göre; bir işletmenin KOBİ sayılabilmesi için iki temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Yani, *‘kamuya hesap verme yükümlülüğü olmayacak’* ve *‘dış kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablo yayınlıyor olacak’*.

Burada kamuya hesap verme yükümlülüğü ifadesinin açıklanmasında fayda vardır: Kamuya hesap verme yükümlülüğü; bir işletmenin tahvil, finansman bonusu gibi borç veya hisse senedi gibi öz kaynak araçlarının kamuya açık bir piyasada (yerli-yabancı, sermaye piyasası-tezgah üstü piyasa veya yerel-bölgesel dahil) işlem görmesi halinde söz konusudur. Yani, hisse senedi borsada işlem gören veya tahvil çıkarmış olan bir işletme buradaki anlamda KOBİ sınıflamasına girmemektedir. Diğer yandan, esas iştiğal alanı, varlıkları bir muhatap kitle adına “yeddi emin” sıfatıyla muhafaza etmek olan işletmeler de kamuya hesap verme yükümlülüğü olan işletmelerdir. Buna göre; bankalar, kredi birlikleri, sigorta şirketleri, aracı kuruluşlar, yatırım fonu ya da yatırım bankaları ve benzerleri kamuya karşı hesap verme zorunluluğunda olan işletmelerdir. Bunlar, KOBİ sınıflamasında yer almazlar. Bununla birlikte, seyahat ve gayrimenkul acenteleri, okullar, hayır organizasyonları, nominal bir üyelik depozitosu talep eden kooperatif işletmeleri ve kamu hizmeti işletmelerinde olduğu gibi, yeddi emin sıfatıyla kendilerine teslim edilen varlıkları geniş bir kitle adına muhafaza etme durumunda olan işletmeler de söz konusudur. Ancak, bu sorumluluğu esas iştiğal konusuna bağlı bir iş olarak görüyorlarsa bunların kamuya karşı hesap verme yükümlülüklerinin olduğu düşünülemez. Aynı şekilde mal ve hizmet satışından önce avans alan işletmeleri kamuya karşı hesap verme yükümlülüğü olan işletmeler kapsamında düşünmek mümkün değildir.

2. MUHASEBEDE KÜRESELLEŞME

Muhasebe, bir yönüyle de, makro olarak ekonomide değişen ve gelişen süreçlere, araçlara ve sonuçlara bağlı olarak fonksiyonel bir görevi mikro düzeyde iş ve işletme yaşamında yerine getiren bir hizmet alanıdır. Muhasebenin kural ve ilkelerinin uygulanmasında ekonomi sistemlerinin kapalı ya da açık olmasının bir önemi yoktur. Muhasebe işlevini yerine getirirken kendine has ve dünyanın her yerinde geçerli olan bir kısım ilke ve kuralları sürekli kullana gelmiştir. Başka bir ifadeyle, **muhasebe var olduğu günden bu güne evrensel tarafı ağır basan uygulamalı bir hizmet alanıdır.** Örneğin, çift taraflı kayıt sisteminin icadından bu güne (en azından 500 yılı aşkın bir süredir), dünyanın her yerinde aynı uygulama yapılmaktadır. Kayıtların tutulmasında kullanılan araçlar zaman içinde değişse de, sistemin işleyişinde bir değişme olmamıştır. En temel ifade biçimiyle “muhasebe süreci”, yani bir muhasebe döneminin başından sonuna kadar yapılan şekli işlemler doğuşundan itibaren başlayarak küresel bir uygulama biçimine çoktan dönüşmüştür. Kullanılan defter sistemlerindeki ya da sistemin işletilmesinde kullanılan araçların getirdiği şekli farklılıklar sistemin esası üzerinde bir tesir yaratmamıştır.

Muhasebede varlık ve kaynakların değerlemesinde esas alınan değerlendirme ilkeleri açısından bakıldığında çift taraflı kayıt sistemi kadar evrensellikten bahsetmek mümkün değildir. Muhasebede varlık ve kaynakların değerlemesinde muhasebeye özgü evrensel ilkelerden bahsedilebilse de, toplumsal kültürel farklılıklar, devletlerin yönetim biçimleri, ulusal mevzuatlar gibi faktörler küresel ya da dünya çapında aynı değerlendirme ilkelerinin yaygın olarak uygulanmasını engellemiştir. Bu durum dış ticaretin serbest olmadığı, sermaye hareketlerinin kısıtlandığı, çok uluslu şirketlerin olmadığı ya da çok az olduğu dönemlerde bir sorun olarak da algılanmamıştır.

Muhasebenin evrensel kural ve ilkelerinin uygulanmasındaki, bir başka ifadeyle muhasebe kural ve ilkelerinin küreselleşmesindeki engelleri iki başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi ülkelerin kendi iç uygulamaları, diğeri ise ülkeler arası uygulamalarla ilgilidir.

Ülkeler kendi iç mevzuatlarında evrensel muhasebe ilke ve esaslarından farklı değerlendirme esas ve ilkelerinin uygulanmasını isteyebilmektedirler. Bunlar genellikle vergi mevzuatları ile ortaya çıkmaktadır. Kendi amaçları açısından bakıldığında bu tür istek ve yönlendirmelerin yapılması da normal karşılanmalıdır. Ancak, bunlar muhasebenin evrensel kural ve ilkelerine göre fonksiyonlarını yerine getirmesine engel olmamalıdır. Vergi matrahının belirlenmesinde esas alınacak değerlendirme ilkeleri elbette otoritelerce belirlenecektir. Mükellefler de buna göre yükümlülüklerini yerine getireceklerdir. *Muhasebe işlevini yerine getirirken evrensel kurallar gereği belli bir kişi ya da grubun değil toplumun bütünü göz önünde bulundurmaktır.* Ülkelerin kendi iç mevzuatları ile muhasebenin evrensel kurallarını uygulaması bazı müdahalelerle engellenebilmektedir. Ülkemizde Türk vergi mevzuatı açısından Tekdüzen Muhasebe Sistemi Genel Tebliği ile birçok sorun aşılmış olsa da, halen önemli ölçüde sorunlu alanlar söz konusudur. Bunun en açık örneklerinden birisi de amortisman konusudur.

Evrensel kural ve ilkelerin tam olarak uygulanmasında engel oluşturan ikinci alan ülkeler arasındaki farklı uygulamalardır. Buradaki farklılık bir başka alandan kaynaklanan mevzuat baskısı değildir. Yani vergi ya da başka bir mevzuatın zorlaması değildir. Buradaki farklılık evrensel kural ve ilkelerin bizzatı uygulama tercihleri ya da algılama farklılıkları ile ilgilidir. Uygulama tercihleri evrensel kurallar ve ilkeler içerisinde kabul gören farklılıklar olarak yorumlanabilir. Bu tür tercihlerin olup olmaması ayrı bir değerlendirme ve tartışma konusudur. Ancak yukarıda da ifade edildiği

gibi, kültürel farklılıklar (Karabınar, 2005) başta olmak üzere ticaretin gelişmişlik düzeyi, ekonomik yapı, kullanılan finansal araçlar vb. birçok sebepten kaynaklanan farklı algılamalar söz konusu olabilmektedir.

Yukarıda bahsedilen iki sebep, muhasebenin kural ve ilkelerinin evrensel ya da bugünkü moda deyimleriyle küresel boyutta uygulanmasını engellemiştir. Ancak, şunu da ifade etmek gerekir ki, bu konular geçmişte akademik çevrelerin dışında çok fazla bir ilgi de görmemiştir.

Ulusal ekonomilerin gelişme sürecinde de muhasebe uygulamaları ve ürettiği bilgiler çoğu zaman bir sorun yaratmıyordu. Bu anlamda, her ülkede, muhasebenin ekonomik faaliyetlerin sonuçlarını ölçmede; ilgili ülkeye özgün olarak ürettiği finansal raporlar yeterli görülüyordu. Bu nedenle ülkeden ülkeye farklılık gösteren ekonomik faaliyetleri ölçme ve değerlendirme ile raporlama kuralları gelişmiş, başka bir deyişle, her ülkede muhasebenin dili olarak farklı kurallar ve standartlar oluşturulmuştur (Bostancı, www.tmsk.gov.tr/makaleler).

Muhasebenin özü itibarıyla evrensel bir uygulama biçimine sahip olmasına rağmen uygulamada evrensel bir gelişim göstermesi tam anlamıyla sağlanamamıştır. Hatta başlangıçta daha yakın olan uygulama biçimlerinin zaman içerisinde çeşitli nedenlerle farklılaştığı ifade edilmektedir (Ağca ve Aktaş, 2007'den Berry ve Parker, 1987, 26-27). Bu yöndeki ifadeleri destekleyen başka çalışmalar da mevcuttur (Ağca ve Aktaş, 2007'den Evans ve Taylor, 1982; Choi, Frost ve Meek, 1999).

Adına ekonomik küreselleşme dediğimiz fenomen özellikle son yıllarda bu konuya olan ilgiyi bir hayli artırmıştır. Hatta ilginin ötesinde küresel düzeyde bir takım aktivitelerin gerçekleşmesine de neden olmuştur. Bu aktiviteler genellikle de muhasebe standartları çerçevesinde toplanmış, muhasebe standartlarının/uygulamalarının yeknesaklaştırılması, harmonizasyonu, yakınsanması gibi kavramlarla anılmıştır. Son yıllarda ise muhasebe standartlarının küreselleşmesi, küresel muhasebe standartları veya muhasebe uygulamalarının küresel uyumlaştırılması gibi kavramlar ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Nitekim, IFAC tarafından, daha birkaç ay önce 2009 yılının Kasım ayında yapılan 32. Olağan Konsey toplantısında da küresel muhasebe ve denetim standartları veya muhasebe ve denetim standartlarının acil küresel kabulü gibi kavramlar ağırlıklı olarak kullanılan ifadeler arasında yer almıştır.

Ekonominin küreselleşmesi ile muhasebe bilgi kullanıcıları, farklı ülkelerin farklı muhasebe uygulamalarından dolayı bir çok yeni sorunla karşı karşıya

kalmıştır. Muhasebede küreselleşme en çok “Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması”na yönelik yaklaşımlara kendini hissettirmektedir. Farklı muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması konusunda birçok uluslararası resmi ve özel organizasyon çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte, UMSK uluslararası muhasebe uyumlaştırması düşüncesini yayınladığı standartlar (UMS/UFRS) vasıtası ile hayata geçirmiştir. Bugün Avrupa Birliği (AB) ülkeleri dahil yüzden fazla ülke UMS/UFRS’lerin kullanımını zorunlu tutmakta veya izin vermektedir (Ağca ve Aktaş, 2007, 228).

XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılmaya başlanan Dünya Muhasebe Kongreleri muhasebe uygulamalarının küresel uyumu noktasında önemli tartışma, öneri ve girişimlere konu olmuştur (Güvemli, 2006, 48). Gerçekten de muhasebe uygulamalarının küresel uyumlaştırılması süreci uluslararası muhasebe standartlarının daha ortaya çıkmasından önce başlamış olan bir süreçtir. Hatta uluslar arası muhasebe standartları bu sürecin en önemli parçasını oluşturan bir uyumlaştırma projesi olarak ifade edilebilir.

Uluslar arası muhasebe standartlarının hazırlanmasını hedef alan çalışmalarla devam eden küresel uyumlaştırma veya muhasebede küreselleşme sürecini aşağıdaki biçimde özetlemek mümkündür:

- 1972 yılında, Sidney’de toplanan X. Dünya Muhasebe Kongresi’nde verilen bir önerge ile 29 Haziran 1973 tarihinde Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (UMSK) kuruldu. Komitenin amacı Uluslararası Muhasebe Standartlarını (UMS) hazırlamak ve kullanımını yaygınlaştırmaktır.
- 1975 yılında, Komite, ilk defa üç adet muhasebe standardını hazırlayarak taslakları çok sayıda meslek mensubunun görüşüne sundu. Amaç, mümkün olduğu ölçüde uluslar arası düzeyde destek toplamaktır.
- 1977 yılında, Münih’te toplanan XI. Dünya Muhasebe Kongresi’nde ise Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) kurulmuştur. Federasyon muhasebe mesleğinin küresel bir kurumu olmuştur.
- 1977 yılında, XI. Dünya Muhasebe Kongresinde muhasebe mesleğinin küresel düzeyde gelişimini sağlayacak
- 1982 yılında, IFAC ve UMSK aynı çatı altında toplanarak, IFAC üyeleri aynı zamanda UMSK’nın da üyesi haline getirildi.
- 1989 yılında, Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE) küresel uyumlaştırmaya destek vermek üzere UMSK çalışmalarına katkı sağlama kararı aldı.
- 1995 yılında, UMSK ile Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları

Organizasyonları arasında bir anlaşmayla AB çokuluslu şirketlerin UMSK tarafından hazırlanan UMS'nı uygulaması imkanı sağlandı. Bunun için temel standartların birlikte hazırlanması gerekiyordu.

- 2000 yılında, Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesi (UMSK), Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) haline dönüştürüldü.
- 2002 yılında, Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ile US-GAAP, UMS'lerin uyumlaştırılması konusunda çalışılması kararı alındı. Bu konuda henüz bir sonuca varılamamıştır.
- 2002 yılında, AB üye ülkelerin Menkul Kıymet Borsalarında yer alan şirketlerinin UFRS' yi uygulamalarını 2005 yılında zorunlu hale getireceğini açıkladı.
- 2005 yılında, UFRS'lerin uygulama süreci başlatıldı.
- 2009 yılında, KOBİ'ler için UFRS'ler yayınlandı.

Ülkemizde muhasebede küreselleşmeye götüren düzenlemeleri de aşağıdaki biçimde sıralamak mümkündür (Şenol, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim26.pdf> dan Ayboğa, 2008:609-610):

- 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu yürürlüğe girdi
- 1983 yılında Sermaye Piyasası Kurulu kuruldu.
- 1983 yılında SPK tarafından "Standart Mali Tablo ve Raporlar" Tebliği yayımlandı.
- 1984 yılında SPK tarafından "Standart Genel Hesap Planı" Tebliği yayımlandı.
- 1989 yılında 3568 sayılı Muhasebe Meslek Kanunu yürürlüğe girdi.
- 1992 yılında Maliye Bakanlığı tarafından Tekdüzen Muhasebe Sistemi, Uygulama Genel Tebliği 1994 yılında uygulanmak üzere yayımlandı.
- 1994 yılında Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) oluşturuldu.
- 1996 yılında TMUDESK Türkiye Muhasebe Standartlarını yayınlamaya başladı. 2002 yılına kadar 19 adet standart yayınladı.
- 1999 yılında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kuruldu. 2002 yılında ilk toplantısını yaparak faaliyete geçti.
- 2002 yılında BDDK Bankacılık Sektörü için UFRS ile uyumlu muhasebe uygulama tebliği yayınladı.

- 2003 yılında SPK tarafından UFRS ile uyumlu 33 adet Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları yayınlandı.
- 2005 yılından itibaren TMSK tarafından UFRS ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları resmi gazetede yayınlandı.
- Türk Ticaret Kanunu tasarısı 2005 yılından itibaren kamuoyuna sunuldu, yasalaşması beklenmektedir.

3. KOBİ'LER İÇİN UFRS'LER

Uluslar arası Muhasebe Standartları 2009 yılının Haziran ayında 13 üyenin kabul bir üyenin karşı oyuyla 2003 yılından bu yana üzerinde yoğun bir çalışma yapılan KOBİ'ler için UFRS'ler kabul edilmiş ve 9 Temmuz 2009 tarihinde de yayınlanmıştır.

KOBİ'ler için UFRS'ler toplam 230 sayfada 35 bölümden oluşmaktadır. m set UFRS'ler 2.800 sayfa olduğu düşünüldüğünde önemli bir kısaltmanın yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. UFRS'lerin iç hukuka aktarılması hususu beklenen yararların elde edilmesi açısından önem arzeder (Bkz. Çelik, 2009, <http://www.tmsk.org.tr/> makaleler) ile ilgili iç mevzuata yönelik bir kısım Söz konusu bölüm numara adlarını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür:

Tablo-1: KOBİ'ler için UFRS Bölümleri			
Bölüm No	Bölüm Adı	Bölüm No	Bölüm Adı
1	Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmeler	18	Şerefiye Dışındaki Maddi Olmayan D. V.
2	Kavramlar Ve Genel İlkeler		
3	Finansal Tabloların Sunumu	19	İşletme Birleşmeleri ve Şerefiye
4	Finansal Durum Tablosu	20	Kiralamalar
5	Kapsamlı Kar Tablosu Ve Gelir Tablosu	21	Karşılıklar, Koşullu B. ve Koşullu V.
6	Öz kaynaklar Değişim Tablosu ve Gelir ve Dağıtılmamış Kârlar Tablosu	22	Borçlar ve Özkaynak
7	Nakit Akış Tablosu	23	Hasılat
8	Finansal Tablo Dipnotları	24	Devlet Teşvikleri
9	Konsolide Ve Bireysel Finansal Tablolar	25	Borçlanma Maliyetleri
10	Muhasebe Politikaları, Tah. ve Hatalar	26	Hisse Bazlı Ödemeler
11		27	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
12	Temel Finansal Araçlar	28	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
13	Diğer Finansal Araçlara İlişkin Hususlar	29	Gelir Vergileri
14	Stoklar	30	Yabancı Para Çevrim İşlemleri
15	İştiraklerdeki Yatırımlar	31	Yüksek Enflasyon
16	İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar	32	Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar
17	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	33	İlişkili Taraf Açıklamaları
	Maddi Duran Varlıklar	34	Özellikli Faaliyetler
		35	Kobi'ler için TFRS'ye Geçiş

4. KÜRESEL EKONOMİK İKLİM ŞARTLARI

Bu çalışmanın başlığında “Küresel Ekonomik İklim” kavramına yer verilmiştir. Küresel ekonomik iklim kavramı esas itibariyle bir kavramlar dizisinden oluşmaktadır. İklim kavramı burada ekonomik ortamın tanımlanmasında bir “metafor” olarak kullanılmıştır. Türkçede “eğretileme” olarak ifade edilen metafor, esas itibariyle benzeşime dayalı bir izah teorisidir. Bu, son yıllarda sosyal bilimlerde en çok başvurulan teorilerden birisidir. Bu çalışmada küresel ekonomik iklim; “işletme faaliyetleri açısından küresel düzeyde, günlük değişime konu koşulların ötesinde, ekonomiye egemen olan yapısal özellikler bütünü” olarak algılanmalıdır.

4.1. Küresel Ekonomik İklim: Aşırı Rekabetçi

Ticaretin serbestleşmesi ile mal ve hizmetlerin tarifeler, tarife dışı engeller gibi hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan ülkeler arasında dolaşımı geçmişle kıyaslanamayacak ölçüde serbest olmuştur. DTÖ, dünya ticaretinin serbestleşmesinde sorumluluk üstlenmiş en önemli küreselleşme kurumudur. Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi süreci bu kurumun gayret ve çabaları ile devam etmektedir. Burada dünya ticaretinin serbestleşmesinin veya DTÖ'nün küreselleşme yönündeki gayret ve çabalarının gelişmiş, gelişme yolunda olan ya da az gelişmiş ülkeler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri değerlendirilmemektedir. Burada dış ticaretin serbestleşmesinin ekonomik iklimde yarattığı değişimin ortaya konması hedeflenmektedir.

Dünya ticaretinin serbestleşmesi işletmeler için coğrafi pazarın kapsamını genişletmiş, küresel boyuta taşımıştır. Coğrafi olarak bölgesel veya ülke sınırlarının ötesine taşan pazar, işletmeleri farklı ve değişik rekabet ortamlarına sürüklemiştir. Yeni rekabet ortamı eskisiyle kıyaslanamayacak ölçüde ağırlaşmıştır. Geleneksel üretim, pazarlama, satış şekilleri, dağıtım kanalları tamamen değişmiştir.

Küresel rekabet ortamının mal ve hizmet algısı da değişmiştir. Mal ve hizmetler marka, tasarım gibi daha çok fiziki olmayan yapılarıyla algılanmaktadır. Yeni üretim yaklaşımlarında ürünün fiziki ve fiziki olmayan yapıları ayrı olarak üretilmektedir. Ürünün fiziki imalatında yoğun rekabet çoğu zaman üretimin emeğin en ucuz olduğu yerlere kaymasına neden olmaktadır. Ürünlerin fiziki olmayan yapıları ise entelektüel (fikir) sermayesi ile üretilmektedir. Marka, tasarım gibi fikir sermayesi ise mevcutta güçlü ekonomi ve iletişim ağlarına sahip ülkeler için geçerlidir. İçinde bulunulan süreçte fikir sermayesinin önemi artmakta fiziki üretimin kazançları düşmektedir (Ertuna, 2010, 7-8). Aynı şekilde başta internet olmak üzere iletişim araçları pazarlama, tanıtım ve satış şekillerini tamamen değiştirmiştir. Bugün küresel düzeyde önemli miktarlarda satışlar yapan ancak tek bir satış mağazası olmayan işletmeler konuşulmaktadır.

Küresel rekabet olarak ifade edilen bu yeni ortam, bu ortamın şartlarına hazır olmayan çok sayıda ülkeyi veya bu ülkeler içerisindeki işletmeleri yok etmiştir. Dünya ekonomide bir taraftan küreselleşirken diğer taraftan da bölgeselleşmektedir. Buna AB, NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ve APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) örnek verilebilir. Bölgesel ekonomik ağırlıklı blokların oluşturulması küreselleşmeye ters bir

yaklaşım gibi algılanabilir. Ancak, bu küresel bir ekonomik yapı içerisinde güçlü olmanın bir gereği olarak görülmektedir.

Geçmişte, dış dünya ile olan rekabet daha çok dış ticaret işletmelerinin sorunu olarak algılanmaktaydı. Dış ticarete rekabet denildiğinde ihracatçının rekabet gücü algılanıyordu. Gümrük tarifeleri ve tarife dışı engellerle, yerli malı haftalarıyla, ithal-ikame politikalarla içerisi koruma altına alınıyordu. Bugün itibarıyla, gerek mal gerekse hizmetler kapsamında DTÖ'ye verilen tarife indirimleri ve tarife dışı engelleri kaldırma konularındaki taahhütlere bakıldığında, hiç bir şeyin eskisi gibi olmayacağını ifade etmek gerekir.

Küresel rekabet ortamında dünyada yaşayan her kişi bir işletme için potansiyel müşteri, her satıcı da potansiyel rakip haline gelmiştir. Bu, mütevazı bir ölçekte ve dar bölgede faaliyet gösteren mikro bir işletmeyi de küresel rekabet ortamına çekmiştir. Bugün Çin'de üretilen ucuz malların Anadolu'nun en ücra köşesinde kendi bölgesinin dışına çıkmamış olan mikro bir işletmeyi dahi tehdit ettiği her kes tarafından bilinmektedir. Bugünkü küresel düzeyde faaliyet gösteren işletmeler bir mamulü üretirken faizi en düşük bir ülkeden borçlanıp, hammaddeyi en ucuz olan bir başka ülkeden alıp, işgücü en ucuz olan bir diğer ülkede üretimi gerçekleştirip, en pahalı ülkede de satışı yapabilmektedir.

Bugünün küresel rekabet ortamında işletmeler için ayakta kalmanın iki yolu vardır. Birincisi, inovasyon olarak ifade edilen "yenilikçilik", yani sürekli fikri sermayeye dayalı ürün geliştirmektir. Buradaki yenilikçiliği bir icad ya da buluş olarak da algılamak gerekir. Örneğin kesme çiçek üretimini dünyanın birçok ülkesi yapmaktadır. Ancak bu işten para kazanan tek ülke ise Hollanda'dır. Nedeni ise en ucuz yerde üretip, en pahalı yerde satabilecek küresel lojistik ağı oluşturmuş olması ve çiçeğin açacağı günün garantisini müşterisine verebilmesidir. Çiçeğin açacağı günün garanti edilmesi bir bilginin ürünü, başkalarının yapamadığını yapabildiği için de bir inovasyondur. İkincisi ise ucuz finansman kaynaklarına ulaşmaktır. Küresel düzeyde finans sistemine yönelik, başta BASEL II uzlaşısı gibi bankalara getirilen düzenlemeler bir kısım işletmelerin finansman kaynaklarına ulaşmalarında güçlükler neden olabilmektedir.

4.2. Küresel Ekonomik İklim: Krizlere Açık

Küresel ekonomik iklimim önemli bir özelliği de yapısal olarak krizleri bünyesinde taşımasıdır. Bu kapsamda önemli bir özellik de krizlerin epidemik (yayımla-bulaşma) bir hal almış olmasıdır.

Doğu bloğu ülkelerinin dağılması ve kumanda ekonomi sistemlerinin çökmesi ile birlikte piyasa sistemi aşağı yukarı bütün dünyaya hakim oldu.

Krizler esas itibariyle piyasa mekanizmasının bir ürünüdür. Klasik ekonomi okuluna göre kapitalist ekonomik sistemin bir unsuru olan piyasa, ekonomik dengenin oluşmasında görünmez el olarak işlevini yerine getirir. Kapitalist ekonomik sistemin temelinde yatan siyasi düşünce ise liberalizmdir. Bugün klasik ekonomik anlayışa ait temel yaklaşımların birçoğu tartışmalıdır. Kapitalist ekonomik sistemin varsayımları olarak ifade edebileceğimiz bu temel yaklaşımların önemli bir kısmı 1929 buhranında test edilmiş ve birçoğunun Keynes tarafında çürütülmüş olduğu da sürekli tekrarlanan ifadeler arasında yer almıştır.

Bugün dünya finansal yaşamının geldiği noktaya baktığımızda, klasik ekonomi yaklaşımında ifade edilen paranın reel ekonominin yalnızca bir aracı olduğu biçimindeki bir yaklaşımı, pratikte doğru kabul etmek mümkün değildir. İçinde paranın da olduğu finansal piyasalar reel ekonominin bir aracı olmanın çok daha ötesinde bir spekülasyon alanı haline gelmiştir. Yeni finansal ürünlerin çeşitlenmesi, hacimlerinin artması, türev ürünlerden yeni türev ürünler çıkarılması bu tespitin açıkça bir göstergedir. Nisan-2009 tarihli IMF Küresel Finansal İstikrar Raporu'nda 2007 yılına ait dünya reel ekonomi büyüklüğü 54,8 trilyon dolar iken tahvil, senet, bono benzerlerinin büyüklüğü 145 trilyon dolar civarındadır.

Serbest piyasa ekonomisi içerisinde finansal piyasalar reel ekonomi ile mukayese edilemeyecek ölçülerde büyümüştür. Finansal piyasalardaki yeni finansal araçlar, para hareketlerinin liberalizasyonu ve elektronik fon transferleri yeni ekonomik yapının risklere daha açık olduğu biçiminde yorumlanabilir. Özetle zaten piyasa mekanizmasının özünde olan kriz duyarlılığı yeni ekonomik yapı ile daha da duyarlı hale gelmiştir.

Küresel ekonomik yapı içerisinde krizler açısından çok önemli bir husus da krizlerin küresel düzeyde yaşanmasıdır. Ticaretin serbestleşmesi ile artan dış ticaret hacmi ülkelerin ekonomilerini bir birine bağımlı hale getirmiştir. Sermayenin serbest dolaşımı, kısa vadeli para hareketleri bu bağımlılığı daha da artırmıştır. Eski Sovyetler Birliği ülkelerinin de serbest piyasa ekonomilerine geçmiş olmaları, en azından dış dünya ile olan ticari ilişkilerindeki artışlar bu ülkeleri de içine alarak dünya ülkelerinin önemli bir kısmını tamamen birbirine bağımlı kılmıştır. Kaldı ki dünya ekonomik kaynaklarını elinde bulunduran veya dünya gayri safi hâsılasının önemli bir kısmını alan ülkelerin birbirleri ile olan bağımlılıkları bu anlamda çok daha önemlidir. Küreselleşme süreci ile ulusallıktan bölgeselliğe, oradan da küresel bir boyuta taşınan yeni ekonomik yapı, krizlerin de ticaretin ve finansmanın taşıma kanalları ile bulaşıcı bir hal almasına neden olmuştur.

Bugünkü ekonomik krizlerin nerde kim tarafından çıkarıldığıнын bir önemi yoktur. Küresel ekonomik iklim içerisinde krizin ortaya çıkması küresel bir nedenden olmasa da, etki ve sonuçları bakımından küresel bir boyutta olacağı kesin bir kabul olarak görünmektedir. Tabi ki, bir ülkede çıkan krizin diğer ülkelere bulaşması ve etki derecesi tamamen krizin çıktığı ülke(ler) ile olan ticari veya finansal ilişkilerin durumuna bağlıdır. Bununla birlikte doğrudan bir ilişki olmasa da bir başka ülke üzerinden de krizin bulaşma riski her zaman söz konusudur. Örneğin halen yaşamakta olduğumuz 2008 küresel finansal kriz ABD’de çıkmış olmasına rağmen ülkemize yansımaları daha çok AB üzerinden beklenmiştir. Krizlerin bulaşmasını sadece ülkeler arasındaki ilişkiler boyutunda da görmemek lazımdır. Çünkü küresel ekonomik yapının bir diğer önemli özelliği de küresel şirketlerin bu arenada önemli aktörler haline gelmiş olmalarıdır. Dolayısıyla krizlerin küresel yayılması küresel şirketler üzerinden de olmaktadır. Bugün artık hükümetler kendilerinin çıkarmadığı ekonomik krizlerden de sorumlu hale gelmişlerdir. Tabi ki bu sorumluluk küresel ekonomik düzen ve denetim mekanizmasının oluşmasındaki etkinliği ölçüsünde düşünülebilir. Hükümetler artık daha çok küresel düzeyde ulusal ekonomik çıkarların korunması noktasında sorgulanmaktadır. Dünya ticaretinden aldığı pay ve bunun niteliği noktasında başarılı ya da başarısız olarak değerlendirilmektedir. Küresel ekonomik verilere 2007 yılı itibariyle bakıldığında dünya gayri safi hasılasının %25’i sadece ABD’ye aittir. Gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun %15’ine sahipken dünya gayrisafi hasılasının yaklaşık %57’sına sahiptirler.

Küresel krizler açısından önemli olan bir başka husus da, krizlerin küresel ekonomik iklimin özelliği olarak algılanması ve bu yönde tedbirler alınmasının gerekliliğidir. Özetle krizler yeni ekonomik yapının önemli bir risk alanı haline gelmiştir.

5. KÜRESEL FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA UYUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu başlık altında KOBİ’lerin küresel ekonomik klime uyumu açısından UFRS’lere geçişin değerlendirilmesi konu edinilmiştir. Konunun ele alınışı ise iki yönlü olmuştur. Birincisi muhasebenin verdiği hizmetler, yani muhasebenin KOBİ’lere sağlayacağı katkı boyutuyla bir değerlendirmedir. Burada küresel finansal standartların KOBİ’lere ait finansal tablolar üzerinden yaratacağı katkı ele alınmaktadır. İkincisi ise kendisi de bir nevi KOBİ statüsünde düşünülebilecek muhasebe hizmet sektörünün küresel klime uyumu yönüyledir. Burada da muhasebe mesleğinin hem içeride hem de dışarıda yani dünya çapında rekabet gücüne katkı sağlaması ele alınmaktadır.

5.1. KOBİ'ler Açısından Değerlendirme

Gelişmiş veya gelişmekte olan tüm ekonomilerin lokomotifi KOBİ'lerdir. Kısaca, KOBİ'ler dünya ekonomisinin çekici güçleridir. Ülkemizde de, farklı ölçek ve kriterlere göre üç beş dilim fark etse de işletmelerin % 95 ila % 99'u KOBİ sınıflamasında girmektedir. Nitekim, KOBİ-UFRS standartlarında esas alınan kriterlere göre de ülkemizdeki işletmelerin neredeyse tamamına yakını KOBİ'dir. KOBİ'lerin ülke ekonomilerinde çok farklı yönlerden katkı ve etkilerinin olduğu bir gerçektir. Gayri safi yurt içi hâsılaya, istihdama, yerel ve bölgesel kalkınmaya katkılarının yanında hareketli, dinamik, esnek yapılarıyla da ekonomik konjonktüre uyum sağlamada önemli avantajlar sunmaktadırlar.

Küresel ekonomik iklimde artan rekabetin ölçek ekonomilerini gündeme getirmesi karşısında KOBİ'ler birleşmeler, iş ortaklıkları, kümelenmeler gibi yapısal değişim veya uyumlarla küresel rekabete dayanıklılıklarını artırmaktadırlar. Bunları yanında, küresel ekonomideki değişimlere ayak uydurmada ve ölçek ekonomisinin avantajlarından yararlanmada büyük işletmeler KOBİ'lere kıyasla daha avantajlı olsalar da, KOBİ'ler de bazı sektörlerde veya konjonktürel olarak mukayeseli üstünlükleri söz konusu olabilmektedir.

KOBİ'lerin küresel ekonomik şartlarda mukayeseli üstünlüğü değişen pazar şartlarına uyum sağlamadaki esnek yapı ve pratikliğidir. Ayrıca, küresel ekonomik iklimde yaşamının temel şartlarından bir tanesi olan "yenilikçilik" de KOBİ'lerin girişimcilik ruhlarına ve esnek yapılarına uygundur.

Küresel ekonomik iklimin en önemli özelliklerinden bir tanesi de, işletmeleri çoğu zaman çok sayıda ülkede çok sayıda işletmelerle iş yapma ortamına itiyor olmasıdır. Küresel ekonomik iklim işletmeleri sadece bir ülkeden mal alma veya bir başka ülkeye mal satma biçiminde bir iş ortamına değil, aynı zamanda küresel işletmelerle ya da küresel işletme olma yolunda diğer ülke işletmeleri ile ortak iş yapmaya yönlendirmektedir. Aynı şekilde uluslar arası yatırımcıların da ortak olma veya yerel bir şirketle birleşme yönünde talepleri de söz konusu olabilmektedir.

Gerek küresel şirketlerle, gerek ticari olarak iş yapılan işletmelerle olan kurumsal ilişkilerde gerekse de uluslar arası yatırımcıların taleplerinin karşılanmasında ön plana çıkan en önemli husus işletmeye ait finansal tablo ve raporlardır. Küresel ekonomik ortamlarda faaliyet gösteren işletmeler tarafından düzenlenen finansal tablolardan beklenen en önemli özellik, onların uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir olmalarıdır.

Uluslar arası karşılaştırılabilirlik muhasebede aynı dilin kullanılması ile mümkün olabilmektedir. Aynı dilden kasıt finansal olay ve işlemlerin kaydedilmesinde, varlık ve kaynakların değerlemesinde, gelir ve giderlerin eşleştirilmesinde aynı esas, usul, ilke ve kuralların uygulanmasını ifade etmektedir. Bunların alternatif uygulama biçimlerinin olması farklılık olarak algılanmamalıdır. Muhasebe standartlarının küresel olarak uygulanması sözü edilen karşılaştırılabilirliği sağlayacak bir faktördür. KOBİ'ler için UFRS'lerin küresel düzeyde usulüne uygun olarak işletme yaşamına geçirmesinin istenmesi bu amaçladır.

Değişik ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin finansal bilgilerinin karşılaştırılabilir olmaması, farklı raporlama yükümlülükleri nedeniyle maliyetleri arttırmakta, yatırımcıları yabancı sermaye piyasalarında yatırım yapmaktan alıkoymakta, uluslararası menkul kıymet arzlarında, hem arz edenlere hem de yüklenicilere ek maliyetler yükleyerek yabancı sermaye piyasalarından fon toplanmasında güçlükler yol açabilmektedir (Sağlam, 2001, 12).

Küresel ekonomik iklim, KOBİ'lerin gerek küresel alana girmelerinde gerekse bu alanda çalışan firmalarla iş yapmalarında muhasebe ve raporlama boyutuyla önemli sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. BASEL II banka sermaye uzlaşısının KOBİ'lere yansımaları da dikkate aldığımızda, finansal raporların önemini uygun finansman kaynaklarına ulaşılması açısından son derece önemli olduğu bilinmektedir.

KOBİ'lerin UFRS'leri gerçek anlamda uygulamaları ve bunun Uluslar arası Denetim Standartlarına uygun olarak bağımsız denetim raporu ile onaylanması küresel arenada finansal tablolarının güvenilirliğini artıracaktır. Bu kullanılabilmesi halinde gerek reel sektörle olan münasebetlerde gerekse mali piyasalarda önemli avantajlar sağlayabilecektir. Ayrıca küresel ölçekte KOBİ evliliklerine de bir ölçüde ivme verebilecektir.

Küresel finansal raporlama standartlarının uygulanması ile ilgili olarak UMSK tarafından yayınlanan KOBİ UFRS'lerine ilişkin sonuç bildirisinde aşağıdaki belirtilen hususlara dikkat çekilmiştir (IASB, 2009, 16):

Küresel finansal raporlama standartlarının sürekli olarak uygulanması finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğini güçlendirecektir. Muhasebe farklılıkları yatırımcılar, kredi verenler veya diğer bilgi kullanıcılarının yaptığı karşılaştırmalardan sağlık sonuçlar elde edilmesini etkiler. Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliklerinin yüksek düzeye çıkaracak olan küresel finansal raporlama standartları sermaye fiyatlaması ve dağıtım etkinliğini

geliştirir. Bunun faydaları sadece işletmeye borç verenlere ya da sermaye koyanlara değil, sermaye maliyetlerini etkileyen belirsizlikleri ortadan kaldırma ve uyum maliyetini düşürmesi nedeniyle sermaye talebinde bulunan işletmelere olmaktadır.

Küresel finansal raporlama standartlarının faydaları sadece hisse senetleri sermaye piyasalarında işlem gören işletmelerle sınırlı kalmamaktadır. KOBİ'ler ve bunlara ait finansal tabloları kullananlar muhasebe standartlarının ortak bir setini kullanabilirler. KOBİ'lerin finansal tablolarının ülkeden ülkeye karşılaştırılabilir olmasına aşağıda sayılan sebeplerden dolayı ihtiyaç bulunmaktadır:

(a) Finansal kurumlar sınır ötesinden borçlanabilir veya çok uluslu olarak faaliyet gösterebilir. Bilinmektedir ki, KOBİ'lerin yarıdan fazlasının, hatta çok küçük işletmelerin dahi, banka borçları bulunmaktadır. Kredi verenler faiz oranlarını belirlerken, şartları ileri sürerken ve borç verme kararını verirken finansal tablolara güvenir.

(b) Satıcılar mallarını satmadan ya da hizmet ifasında bulunmadan önce alıcının mali durumunu değerlendirmek ister

(c) Kredi derecelendirme ajansları sınır aşan tekdüze derecelendirmeler geliştirmeye uğraşmaktadır. Benzer biçimde, sınır ötesi faaliyetleri olan bankalar ve diğer finansal kurumlar çoğu zaman kredi derecelendirme ajansları için benzer tarzda reytingler geliştirirler. Bu açıdan raporlanan bilgiler derecelendirme işlemleri açısından hayati derece de önemlidir.

(d) Çoğu KOBİ'nin denizaşırı satıcıları vardır ve bunlar satıcılara ait finansal tabloları, uzun dönemli tutarlı ticari ilişkilerin kurulmasını değerlendirmek için kullanırlar.

(e) Risk sermayesi işletmeleri tarafından KOBİ'lere sağlanan sınır ötesi fonlardan yararlanmak.

(f) Çoğu KOBİ'nin, günlük yönetimine dâhil olmayan dış yatırımcıları vardır. Genel amaçlı finansal tablolar için küresel muhasebe standartları ve karşılaştırılabilir sonuçlar dış yatırımcılarla anlaşmazlıklar söz konusu olduğunda ve diğer KOBİ'ler üzerinde haklara sahip olduklarında genellikle önemlidir.

Yukarıda sunulan gerekçelere dikkat edilirse hepside KOBİ'lerin yeni küresel ekonomik yapı içerisinde faaliyet gösterebilmeleri için UFRS'leri uygulamalarının gerektiğini anlatmaktadır. Bu KOBİ'lerin küresel ekonomik iklimle uyum sağlamaları açısından önem arz etmektedir.

5.2. Muhasebe Hizmet Sektörü Açısından Değerlendirme

Küreselleşme ile değişen ekonomik ikliminin ve bu konudaki beklentilerin muhasebe mesleğine de elbette önemli etkileri söz konusu olmaktadır. Ülkemizde ağırlıklı olarak serbest meslek faaliyeti olarak görülen muhasebe mesleğinin bugün gelişmiş ülkelerde daha çok kurumlar bünyesinde icra edildiğini görmekteyiz. Muhasebe mesleği tarafından yerine getirilen mesleki faaliyetler dünyanın birçok yerinde muhasebe veya mali müşavirlik hizmet sektörü olarak ifade edilmektedir. Çünkü muhasebe mesleği hizmetler sektöründe önemli bir alt sektörü oluşturmaktadır. Buradaki değerlendirmelerimiz muhasebe hizmet sektörünün küresel ekonomik iklime uyumu noktasındadır.

Küresel ekonomik iklimin önemli niteliklerinden birisi de gayri safi hâsıla oluşumunda hizmetler sektörünün artan payıdır. Bu nedenle, konuya ilişkin daha kapsamlı bir bakış açısı kazandırabilmek ve gelecekle ilgili sektörel eğilimlere dayalı bir sonuç çıkarabilmek açısından söz konusu değişim hakkında kısa bir bilgi sunmakta fayda vardır. Emek serbest dolaşımın dışında ancak, hizmet sektörü kürselleşme sürecine çoktan dahil edilmiştir. Hatta küresel ekonomik yapı hizmetler sektörüne olan ilgiyi bir hayli artırmıştır. Dünya ekonomisi hâsılasında hizmetler sektörünün payı 2007 verilerine göre %64'dür. Bu oran tarım sektörü için %4, sanayi sektörü için ise %32'dir.

Hizmetler sektörünün ekonomik büyüklüğünün göreceli olarak artmasının çeşitli nedenleri vardır. Serbest piyasa sisteminde sermaye ve kar faktörü ana eğilimleri belirlemektedir. Karlılık oranlarındaki düşme üretime yapılan, sabit sermaye yatırımlarını düşürmektedir. Tüm dünyada sermayenin üretim yerine karlılık oranları daha yüksek hizmetler alanına yöneldiğini söylemek mümkündür. Finans sektörü de bunların başında gelmektedir. Bugün birçok ülkenin bütçe harcamalarının içerisinde finans kesimlerine ayrılan önemli paylar bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda şirketler kesiminin finans sektörüne olan borçlanması da bir hayli artmıştır. Karlılık oranını yükseltme çabası içerisinde sermaye yoğunluğunu, yani sermaye yatırımının emek gücüne oranını azaltmanın bir yolu da "outsourcing-dışarıdan satın alma" yani üretimi parçalayıp taseronlara dağıtmaktır. Hizmet sektörünün ağırlık kazanması olgusunun bir yönü de budur. Üretimin bir bileşeni olan Ar-Ge, tasarım, pazarlama, muhasebe gibi hizmetler dışarıdan satın alınmaktadır. Sermaye üretimde düşen karlılık oranları ile baş etmeye çalışırken, bu alanlara sermaye yatırımı yapmaktan ve risk almaktan vazgeçmekte ve bunları mümkün olan en düşük

maliyette satın aldığı hizmetlere dönüştürmektedir. Bu genel eğilimlere ve rekabet koşullarına dikkat çektikten sonra hizmetlerin ekonomide ağırlık kazanmasının bir veri olduğunu söylemek mümkündür. Daha çok kamu hizmetleri kapsamında olan eğitim ve sağlık gibi birçok alanda yaşanan özelleştirmeler, bugün sermaye için yeni kar alanları olabilecek şekilde görünmektedir (Erol, 2002).

Küreselleşmenin geldiği nokta ve temel eğilimler merkezli bir analiz yapıldığında; Türk muhasebe hizmet sektörü açısından yakın geleceğin tehdit ve fırsatlarla dolu olduğunu ifade etmek bir zorlama olmasa gerek. Sektörün küresel ekonomik iklime uyumu konusunda daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için temel **küresel eğilimlerin** ortaya konmasında fayda vardır:

(a) DTÖ, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS) çerçevesinde uluslar arası hizmetler ticareti serbestleştirilecek ve önündeki engeller tamamen kaldırılacak.

(b) Dünya ekonomisinde hizmetler sektörünün artan ağırlığı muhasebe hizmet sektörünü de büyütecek. Muhtemelen çok uluslu veya küresel muhasebe-mali müşavirlik şirketleri sektörün lokomotifi olacak.

(c) IFAC ve UMSK muhasebenin küresel kurumları haline gelecek.

(d) Finansal Muhasebeci ve Yönetim Muhasebecisi ayırımına kesin olarak gidilecek.

DTÖ ticareti üç grupta ele almaktadır. Birincisi, mallardır. Mallar eski GATT'ın içeriğini oluşturmaktaydı. İkincisi entellektüel varlık haklarıdır. Bunlar ticari markalar, kopyalama hakları, endüstriyel tasarımlar, ticari sırlar gibi spesifik DTÖ anlaşmalarıdır. Üçüncüsü ise hizmetler ticaretidir. Muhasebe hizmetleri bu üçüncü grupta yer alarak GATS'a konu olmaktadır.

GATS, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) (1947) kapsamında, Uruguay Turu olarak adlandırılan (1986-1994) görüşmeler sırasında müzakere edilip imzalanan hizmet ticaretinin çok taraflı bir anlaşmasıdır. GATT'ın 1.1.1995 tarihinde DTÖ adını alması ile de GATS müzakereleri DTÖ altında sürdürülmüştür. Türkiye DTÖ'nün bir kurucu üyesi olarak 1994 yılında bu anlaşmaya imza atmış ve anlaşma 25 Şubat 1995 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır. Bu anlaşmanın temel ilkelerinden biri "yeniden yapılandırmaya dayalı" (built-in) olmasıdır. 1994 yılından sonra 2000 yılında bu anlaşma tekrar ele alındı müzakereler halen devam etmektedir.

Türkiye, GATS kapsamında başlangıçta tanımlanan 155 hizmet alanının 72'si için taahhütte bulunmuştur. Bunun anlamı Türkiye tüm hizmet alanlarının yarıya yakınını (%46,6) serbest piyasaya ve yabancı sermayeye 1994 yılında açmıştır. Bu gelişmekte olan ülkelerin taahhütleri ortalaması olan %18'in oldukça üzerindedir.

Muhasebe hizmet sektörü, GATS'ın mesleki hizmet sektörleri başlığı altındaki uzmanlık gerektiren meslekler grubunda yer almıştır. Muhasebe hizmet sektörü taahhüt listemizde yer almıştır. Bu başlıktaki müzakere konuları, muhasebe hizmet sektöründe çok taraflı disiplinlerin geliştirilmesi, uluslararası muhasebe standartlarının kullanılması, meslek mensuplarının niteliklerine ilişkin şartların oluşturulması ve karşılıklı tanınması (Kos ve diğerleri, 2002, 271) şeklindeki konulardır.

Meslek mevzuatı gereği Yeminli Mali Müşavir (YMM) olabilmek için Türk Vatandaşı olma şartı aranmaktadır. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma bakımından yasa yabancıların haklarını saklı tutmuştur. Özetle, bu kapsamda yabancı statüsünde pazara girebilmek mümkündür. Bunların mesleki çalışmalarında milli muamele açısından Türk meslektaşlarından herhangi bir farka tabi tutulması mümkün değildir. Bunların tüzel kişilik oluşturmaları da mümkündür. Burada mevcut durumun ne olduğunun da çok fazla bir önemi yoktur. Verilen taahhütler sürekli olarak müzakereye konudur (built-in) ve verilen taahhütten geriye dönülmesi (stand-still) mümkün değildir.

GATS sadece hizmeti değil, hizmete konu olan ürünleri de kapsama almaktadır. Örneğin muhasebe hizmetinin verilmesi sırasında kullanılan bilgisayar yazılımı da GATS talimatlarına uygun olmak zorundadır. Aslında, GATS ile ilgili Dünya Ticaret Örgütü eski Başkanı Renato Roggerio'un şu sözleri birçok şeyi anlatıyor: *“GATS ile daha önce ticaret politikası içinde tanımlamadığınız alanları bile piyasa ekonomisine açıyorsunuz ve yabancı hizmet tüccarlarına yerlilerin sahip olduğu tüm hakları veriyorsunuz; ayırım yapmayacağınızı garanti ediyorsunuz. Korkarım şu anda; ne Hükümetler nelerin altına imza attığının, ne de şirketler neler kazandığının farkında değiller.”*

Muhasebe hizmet ticaretinin serbestleşmesi aslında Türk Muhasebe Hizmet Sektörü için bir tehdit olarak algılanabilir. Bunun asıl nedeni pazara yeni giren yabancı küresel rakiplerin yaratacağı aşırı rekabettir. Buna karşılık dünya standartlarında yetişmiş meslek mensuplarının yapacakları hizmet ihracatı da bir fırsat olarak algılanmalıdır. Ülkemizde

son 20 yıldır muhasebe mesleği konusundaki elde edilen birikim, ülkenin coğrafik ve demografik özellikleri iyi değerlendirildiğinde bu tehdit fırsata dönüştürebilecektir. KOBİ UFRS'lerinin bir an önce uygulanmaya başlanması ve bu konuda bir eğitim seferberliğine girilmesi bu anlamda önemli katkılar sağlayacaktır.

Hizmetler sektörünün artması yönündeki hızlı trendin devam etmesi bu sektöre yönelik muhasebe uygulamalarında ihtisaslaşmayı da önemli hale getirecektir. Daha önce kamu tarafından yapılan birçok hizmet son yıllarda özelleştirilmiştir. Bunlara ait muhasebe hizmetleri daha önce kamunun ağırlıklı olarak kendi kurallarına göre kendisi tarafından yürütülürken, son yıllarda yeni muhasebe uygulama alanları olarak karşımıza çıkmıştır. Enerji sektörü, iletişim sektörü, sağlık bunlara örnek gösterilebilir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak görülen bu dönüşümün neden olduğu muhasebe uygulama alanlarında gerekli ihtisasın oluşturulması küresel rekabete hazırlanma açısından önemlidir.

Muhasebe hizmet sektörünün büyüklüğü de nispi olarak artmaya devam edecektir. Bunun önemli bir nedeni küreselleşmenin neden olduğu outsourcing-dışarıdan hizmet satın alma olacaktır. Ülkemizdeki mevcut uygulamanın zaten bu yönde olduğu söylenebilir. Ancak, bu küçük işletmeler, hatta mikro işletmeler için geçerlidir. Hala büyük işletmeler bu konuda tam anlamıyla hizmet satın almaya başlamamışlardır. Aynı şekilde kamu birçok alanda (temizlik, taşıma, yemek, güvenlik gibi) dışarıdan hizmet satın alırken muhasebe hizmetlerini kendisi yapmakta ya da çok önemsiz bir kısmını satın almaktadır. Buradaki tehdit, küresel firmaların bilindik yöntemlerle oluşturacağı baskı karşısında, kamunun dışarıdan hizmet satın almanın maliyetler üzerindeki dayanılmaz cazibesine kapılması halidir! **Bugünden itibaren, yerel yönetimler dahil, bir çok iktisadi veya iktisadi olmayan kamu kurum ve kuruluşlarının muhasebe hizmetlerini dışarıdan satın alması tartışılmaya başlanacaktır.** Bu da çok disiplinli, büyük ölçekte muhasebe hizmeti verebilecek işletmelerle mümkündür. Bu tür hizmetler ağırlıklı olarak yerinde hizmet olarak gelişecektir.

Küresel rekabete hazırlanmanın önemli şartlarından biri de kurumsallaşmadır. Kurumsallaşma hem içeride hem de dışarıda rekabet edebilmenin önemli bir alt yapısını oluşturacaktır. Toplam kalite yönetiminde eğitim ve dünya standartlarında hizmet verilmesi kurumsallaşmanın önemli bileşenleridir (Arıkan, 2009, 9-17). Türk muhasebe hizmet sektörünün hem içeride rekabete hazırlıklı olma hem de bugüne kadar oluşturduğu birikimini ihracata dönüştürme noktasında küresel organizasyonlara hazır

olması gerekir.

Muhasebe hizmet sektörünün düzenleyici ve denetleyici kurumları IFAC ve UMSK olacaktır. Bu kurumlardan IFAC daha çok meslek mensupları ile ilgili konularda otorite haline gelirken UMSK muhasebe uygulamalarında söz sahibi kurum olacaktır. Bu nedenle, Türkiye'nin bu organizasyonlar nezdinde etkinliğinin artırılmasına yönelik girişimlerin sürekliliği önem arz etmektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

KOBİ'lerin küresel ekonomik iklime uyumunda Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları adı altında yapılan bu çalışmadan çıkarılan sonuçlar ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Sonuçlar:

- Küreselleşme ekonomik iklim üzerinde etkili olmuştur. Rekabetin şekli değişmiş, alanı küresel düzeye taşınmıştır. İşletmelerin sınırlar arkasında, koruma şemsiyeleri altında ticari faaliyetlerini sürdürmeleri devri kapanmıştır. Gerek mal gerekse hizmet ticaretinde serbestleşme önemli bir noktaya gelmiş ve bu süreç artan bir hızla da devam etmektedir.
- Finansal ve ekonomik krizler ülkesel ve bölgesel olmanın ötesinde küresel olma eğilimine girmiştir. Krizler, küresel ticaretin ve finansmanın taşıma kanalları sayesinde bulaşıcı bir hal almıştır.
- Mal ve hizmet ticaretinin küresel ölçekte yapılması dünya işletmeleri arasındaki ticari, mali ve yatırıma ait ilişkileri artırmıştır. İşletmelerin bu ilişkilerde ekonomik anlaşma dili de muhasebe olmuştur. İşletmelerin finansal tabloları bahse konu karşılıklı küresel ilişkilerin temel unsuru haline gelmiştir. Özellikle finansal tabloların hazırlanması ve sunumuna ilişkin ortak kural ya da ilkelerden hareket edilmesi hiçbir dönemde olmadığı kadar önem kazanmıştır. Bu ülkelerin küresel ekonomiden alacakları payın belirlenmesinde bir faktör olarak da değerlendirilebilir.
- Muhasebede küreselleşme çalışmaları önemli bir aşama kaydetmiştir. Bu kapsamda UMSK tarafından yayımlanan başta tam set UFRS'ler ve KOBİ'ler için UFRS'ler önemli bir misyonu yerine getirmektedirler.
- KOBİ'lerin finansal tablolarını UFRS'ye göre hazırlamaları küresel ekonomik iklime uyum sürecinde temel bir şart olarak görülmelidir.
- Türk Muhasebe Hizmet Sektörü, Genel Hizmet Ticareti Anlaşması-GATS bağlamında bir tehdit ile karşı karşıyadır. Bu konunun mutlaka yakından

takip edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması şarttır. Bu konularda alınacak tedbirlerin önemli bir kısmı insan kaynağının niteliğinin artırılmasına yönelik olduğu için zaman gerektirmesidir.

- Türk Muhasebe Hizmet Sektörünün küresel ekonomik iklime uyumunda küresel muhasebe standartlarının uygulanması ile ilgili bilgi, beceri ve deneyimleri küresel rekabet açısından önemli bir katkı aracı olacaktır.

Öneriler:

- TMSK, KOBİ'ler için UFRS'leri bir an önce yayınlamalıdır. Ayrıca, UFRS'lere uygun, muhasebeleştirmede yol gösterecek ve kayıt tutmayı kolaylaştıracak tip finansal tablolar ile bir Tekdüzen Hesap Planı hazırlamalı ve yayınlamalıdır. Bunun hazırlığı Tekdüzen Muhasebe Sistemi Genel Tebliği'nde yer alan alışılmış uygulamaların üzerinde yapılacak ekleme, çıkarma ve düzeltme biçimindeki bir çalışmayla yapılabilir. Hatta sektörel uygulamalara yönelik tespitlere de gidilebilir. Bu uygulamanın başlaması ile birlikte Tekdüzen Muhasebe Sistemi Genel Tebliği yürürlükten kaldırılmalıdır. Maliye Bakanlığı finansal tabloların bilgi kullanıcılarından birisi olarak hangi bilgiyi ne detayda istiyorsa o konuda mükellefleri sorumlu kılabilir.

- Türk Muhasebe Hizmet Sektörünü küresel rekabete hazırlama ve küresel muhasebe hizmet ticaretinden pay almayı hedefleyen bir projenin hazırlanıp uygulamaya geçirilmesi gerekir. Böyle bir projenin sorumluluğunu da TÜRMOB'un üstlenmesi gerekmektedir. Üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör bu projenin sahipleri haline getirilmelidir. Bu konularda yürütülen mevcut projeler ya da aktiviteler gözden geçirilerek bu bir şemsiye projesi haline getirilebilir.

KAYNAKLAR

Ağca, Ahmet, Aktaş, Rafet (2007), Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ağustos.

Ayboğa, Hanifi, (2008), "Küreselleşme Sürecinde Muhasebe Alanındaki Gelişmelerin Türk İşletmeciliği Üzerine Etkileri", **VII. Anadolu İşletmecilik Kongresi, Hitit Üniversitesi**, 8-10 Mayıs, Çorum.

Berry, I.R., Parker D., (1987), "The Divergence of Accounting Practices: An Accounting Tower of Babel?", *Management Accounting*, December.

Bostancı, Serpil, "Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma Ve Türkiye Muhasebe Standartlar Kurulu" <http://www.tmsk.org.tr/makaleler/Diger/ASEBEDESTANDARTLASMAY20TURKIYMUHASEBESTANDARTLARIKURULU.doc> (Erişim tarihi: 5 Şubat 2010).

Choi, Frederick D., Frost, Carol A., Gary K. Meek, (1999), **International Accounting**, Third Edition, Prentice-Hall, Inc., New Jersey.

Çelik, Orhan, (2009), “Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Genel Bakış”, http://www.tmsk.org.tr/makaleler/Diger/Kobi_ufrs__genel_bakis.pdf

Erol, Pınar, (2002), Hizmet Ticareti Genel Anlaşması GATS ve Tüm Hizmetlerin Kapitalist Çevrime Dahil Edilmesi, 2 Temmuz, <http://www.antimai.org/gr/peodtu.htm>

Ertuna, Özer, (2010), “Yeni Bir Kapitalizme Doğru”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, MUFAD Yayını, Sayı 45, Ocak.

Güvemli, Oktay, (2006), “Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**.

IASB, (2009), Basis for Conclusions on IFRS for SMEs, July.

Karabınar, Selahattin (2005), **Kültür - Muhasebe Etkileşimi Açısından Muhasebe İklimi**, Seçkin Yayıncılık.

Sağlam, Necdet, (2001), **Bölümsel Raporlama ve Uygulaması**, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.182.

Şenol, Şenol, “Ekonomik Küreselleşmenin Muhasebe Uygulamalarına Etkisi” <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim26.pdf> .

Kos, Anthony, Parks Tomas, Psenicka Clement, Kasuganti Ram, (2002), “The World Trade Organization in the Accounting Services Industry: New Threats and Opportunities and Strategies”, **International Journal of Management**, Vol. 19, No. 2, June.

SATIŞ VE GERİ KİRALAMA İŞLEMİNİN TMS 17 KİRALAMA İŞLEMLERİ STANDARDI ve YÜRÜRLÜKTEKİ MEVZUAT ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç.Dr. Ali ALAGÖZ^{1*}

Öğr. Gör. Tefvik EREN^{2**}

ÖZET

Küresel ekonomi içerisinde rekabet gücüne sahip olabilmeyi amaçlayan işletmelerde faaliyetlerin finansmanını sağlamak günden güne önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Sermaye artırım ve nakit kredilerden yararlanma gibi klasik finansman kaynaklarının yanı sıra finansal kiralama önemli bir finansman alternatifi halini almıştır. Bir duran varlığın satışı ve yine aynı varlığın geri kiralması şeklindeki “Satış ve Geri Kiralama” işlemi yaygın olarak başvurulan bir finansal kiralama türüdür.

Çalışmada, etkili bir finansman sağlama aracı olarak başvurulan “satış ve geri kiralama” işlemlerinin muhasebeleştirilme ve raporlama süreçleri, TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı, 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu, Vergi Usul Kanunu ve yayımlanan tebliğler açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kiralama, Satış ve Geri Kiralama, TMS 17 Kiralama İşlemleri

Abstract

Today financing activities is increasingly occurring as a problem in enterprises which aim to have competitive power on global economy. Leasing becomes an important financing alternative as well as classical financing sources such as capital increase and liquid loans. “Sale and Leaseback” procedure as selling fixed assets and also leasing back them is a type of financial leasing applied in common.

* Selçuk Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Muhasebe Finansman ABD Öğretim Üyesi

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi

This study deals with the comparisons of accounting and reporting processes of “sale and lease back” procedures applied for an effective financial instrument in terms of TMS 17 Standarts of Leasing Procedures, Financial Leasing Law numbered in 3226, Tax Procedure Law and notifications published.

Key Words: Financial Leasing, Sale and Leaseback, TMS 17 Leasing Transactions Procedures

1. GİRİŞ

İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamada başvurdukları araçlardan birisi de finansal kiralama. Değişik şekillerde gerçekleştirilebilen finansal kiralama işlemlerinden birisi de “Satış ve Geri Kiralama” işlemidir. Ülkemizde finansal kiralama işlemleri ve bu işlemlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Bu alana ilişkin düzenlemeler; 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS 17 Kiralama İşlemleri), Vergi Usul Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ile Maliye Bakanlığı tarafından çıkartılan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğ’lerinde yer almaktadır. Vergi Usul Kanunu ve TMS 17 ‘de yer alan düzenlemeler arasındaki farklılıklar, işletmeleri bir takım cezai müeyyidelerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Satış ve geri kiralama şeklindeki finansal kiralama işlemlerinde işletmelerin karşılaştıkları diğer bir sorun ise gelir ve maliyetlerin dönemsellik ilkesi çerçevesinde ele alınması ve kiralama süresi içerisindeki hesap dönemleri arasında maliyet-gelir eşleştirmesinin sağlanmasındaki güçlüklerdir.

Bu çalışmamızda, finansal kiralama işlemleri yürürlükteki yasal mevzuat açısından incelenerek, finansal kiralama türü olan “satış ve geri kiralama” şeklindeki işlemler, TMS 17 Kiralama İşlemleri ve Vergi Usul Kanunu açısından karşılaştırılmalı olarak ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca, VUK ‘daki ilgili hükümlerin, TMS 17 düzenlemeleri ile uyumun sağlanması amacıyla önerilere de yer verilmektedir.

2. KİRALAMA VE FİNANSAL KİRALAMA KAVRAMI

Leasing kelimesi genel olarak kiralama anlamına gelmekte olup temelde orta vadeli bir kredi işlemidir. Alışılmış kredi ilişkisinden farklı, kredinin kiracıya nakit olarak verilmemesidir. Kiralama işlemlerinin birçok türü olup bunlardan birisi de finansal kiralamalardır.

Finansal kiralama, kiralamaya konu olan varlığın hukuki sahipliği ile kullanım ve yarar sağlama hakkını birbirinden ayıran, uzun vadeli finansman niteliği taşıyan bir leasing türü şeklinde tanımlanabilir (Kondak, 2002: 39).

Finansal kiralama, işletmelerin çalışma sermayesi ihtiyacını karşılayarak uzun dönemde finansman açığını kapatan önemli bir finansman kaynağıdır. Finansal kiralama, Finansal kiralama işlemine ait kira ödemelerinin gider olarak vergi matrahında indirim kalemi olarak kabul edilmesi sebebiyle vergi yükünü hafifletmesi; teknolojik gelişmelere uyum sağlaması; kiralanan varlığı, kira dönemi sonunda sembolik bir bedelle satın alma opsiyonu kazandırması ve nakit şeklindeki banka kredilerine göre daha kolay ve ucuz maliyetle elde edilmesi gibi avantajları nedeniyle, işletmeler tarafından yaygın bir finansman aracı olarak kabul edilmektedir.

Bu avantajlarına karşılık, kiralanan varlığın kullanımına sözleşmede sınırlamalar getirilmesi, kiracının hareket alanını daraltabilir veya sözleşmede, kiralama süresi sonunda varlığın kiracıya geçmesini engelleyen düzenlemelerin olması, kiracının varlığın hurda değerinden yararlanamaması, önemli dezavantajlar olarak kabul edilebilir. Öte yandan, bir işletmenin duran varlıklarının büyük bölümünü finansal kiralama ile edinmesi durumunda, banka ve finans kurumlarından kredi sağlama imkanları olumsuz yönde etkilenebilir.

Finansal kiralama işlemlerine ilişkin olarak, TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı, 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu, VUK ve SPK mevzuatında belirli düzenlemeler bulunmaktadır. Aşağıda ilgili mevzuatlar açısından finansal kiralama işlemleri ayrı ayrı ele alınmaktadır.

2.1. TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardına Göre Finansal Kiralama

31 Aralık 2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmaya başlanan TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı 24 Şubat 2006 tarih ve 26090 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Değişik tarihlerde standartta, Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumu sağlamak amacıyla değişiklikler yapılmıştır.

Kiralama işlemlerine ilişkin olarak kiraya veren ve kiracı açısından uygulanması gereken muhasebe politikalarını ve yapılacak işlemleri belirlemek amacı ile yayımlanan TMS 17 Kiralama İşlemleri standardında finansal kiralama, **“bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların devredildiği sözleşmedir. Sözleşme süresi sonunda, mülkiyet devredilebilir veya devredilmeyebilir”** şeklinde tanımlanmaktadır. Kiralama işlemleri, kiralamaya konu olan varlığın mülkiyetine ilişkin risk ve yararların kiraya veren ya da kiralayanda bulunma derecesine göre sınıflandırılır. Riskler, varlığın atıl kalması veya teknolojik faktörlerden dolayı demode olmasından oluşacak zararları ve ekonomik

nedenlerle getirilerde ortaya çıkabilecek değişiklikleri içerir. Yararlar ise, varlığın yararlı ekonomik ömrü içerisinde kârlı bir şekilde işletilmesi ve değerinde artış meydana gelmesi sonucunda gelir elde edilmesinin beklenmesi ya da kalıntı değerinin nakde çevrilmesinin beklenmesi şeklinde olabilir (TMS 17. Md.7). Bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan **risk ve yararların tamamının devredildiği** kiralama işlemleri finansal kiralama, risk ve yararların **tamamının devredilmediği** kiralamalar ise faaliyet kiralaması olarak sınıflandırılmaktadır (TMS 17. Md.8). Bir kiralama işlemini tanımlarken “özün önceliği” kavramına göre hareket edilmesi anlayışı benimsenmiştir (Örten vd., 2007: 225).

Standarda göre bir kiralama işlemi;

- i) Kiralama sözleşmesinde, kiralanan varlığın mülkiyetinin kiralama süresi sonunda veya daha önce kiracıya geçeceğinin öngörülmesi,
- ii) Kiracıya, kiralanan varlığı gerçeğe uygun değerinden çok daha düşük bir bedelle satın alma seçeneği verilmesi nedeniyle kiralama sözleşmesinin başlangıcı itibarıyla kiracı tarafından bu seçeneğin kullanılacağına beklenmesi,
- iii) Mülkiyet kiracıya geçmeyecek olsa bile, kira süresinin kiralanan varlığın ekonomik ömrünün büyük bir bölümünü kapsamaması,
- iv) Sözleşmenin başlangıcı itibarı ile asgari kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin, en az varlığın gerçeğe uygun değerine eşit olması,
- v) Kiralanan varlığın, üzerinde büyük değişiklikler yapılmadıkça, sadece kiracı tarafından kullanılacak özel bir yapıya sahip olması,
- vi) Kiracının kiralama işlemini fesh etmesi durumunda kiraya verenin bu işlemde dolayı ortaya çıkacak zararının kiracı tarafından karşılanması,
- vii) Hurda değer gerçeğe uygun değerindeki değişimlerden kaynaklanan kazanç ya da kayıpların kiracıya ait olması,
- viii) Kiracının, piyasa fiyatının çok daha altında bir bedelle bir dönem daha kiralamayı sürdürme hakkının bulunması

özelliklerinden bir veya bir kaçını bünyesinde barındırırsa **finansal kiralama** olarak kabul edilir (TMS 17, Md.10-11). Bununla beraber kiralanan varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan risk ve yararların kiralama sözleşmesindeki hükümler nedeniyle kiracıya devrinin engellendiği kesin bir şekilde belirtilmesi halinde sözkonusu kiralama, faaliyet kiralaması olarak kabul edilir.

Arazi ve bina unsurlarının birlikte olduğu kira sözleşmelerinde, arsa ve binanın finansal kiralama mı? yoksa faaliyet kiralaması mı? olduğu, her bir unsur için, standarttaki sınıflamaya ilişkin hükümler uygulanmak suretiyle belirlenir. Arazinin sınırsız yararlı ömre sahip olması sınıflandırma açısından önemli bir husustur (TMS 17. Md.15).

Maden, petrol, doğalgaz ve benzeri yeniden teşekkülü mümkün olmayan kaynakların araştırılması ve kullanılmasına ilişkin kiralama işlemleri ile sinema filmleri, video kasetler, oyunlar, el yazıları, patentler ve telif hakları gibi hak ve ürünlerin lisans anlaşmaları bu standardın kapsamı dışındadır.

2.2. Vergi Usul Kanununa Göre Finansal Kiralama

Bilindiği gibi 24.04.2003 tarihinde 25088 nolu Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4842 sayılı kanunun 25. maddesinde yer alan düzenleme ile Vergi Usul Kanunu’na (VUK), “**Finansal Kiralama İşlemlerinde Değerleme**” başlıklı mükerrer 290 ncı madde eklenmiştir. Bu düzenleme aracılığıyla finansal kiralama mevzuatının muhasebe standartları ile uyumu sağlanmaya çalışılmıştır (Özaltun, 2004).

VUK’un 290. maddesi ve 01.07.2003 tarihinde 25155 nolu Resmi Gazete’de yayımlanan 319 seri nolu VUK Genel Tebliği’nde finansal kiralama, “kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya **devredilip devredilmediğine bakılmaksızın**, bir iktisadî kıymetin mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm riskler ile yararların kiracıya bırakılması sonucunu doğuran kiralamalar” olarak tanımlanmaktadır. Tebliğde yer alan bu tanımlama, TMS 17 Kiralama İşlemleri standardı ile uyumludur. VUK mevzuatında da bir kiralama işleminin finansal kiralama kapsamına girebilmesi için koşullar getirilmektedir. Buna göre, bir kiralama işlemi;

- i) Sözleşmede iktisadi kıymetin kiracıya devrine ilişkin hüküm olması veya satım opsiyonu olması ve kiracının yüksek bir olasılıkla bu opsiyonu kullanacak olması,
- ii) Sözleşmede kiracıya kira süresi sonunda iktisadi kıymeti rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması,
- iii) İktisadi kıymetin ekonomik ömrünün % 80’inden daha büyük bir bölümünü kapsayan bir kiralama süresinin olması,
- iv) Sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının iktisadi kıymetin rayiç bedelinin % 90’ından daha büyük bir değeri oluşturması, koşullarından bir veya bir kaçına sahip ise finansal kiralama kabul edilir.

VUK' da, arazi, arsa ve binalarla ilgili kiralama sözleşmeleri, sadece, sözleşmede kira süresi sonunda mülkiyet hakkının kiracıya devri öngörülmüşse veya kiracıya kira süresi sonunda kiralama konusu gayrimenkulü düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınmışsa finansal kiralama kapsamında değerlendirilir. Aksi takdirde faaliyet kiralaması olarak kabul edilir.

319 seri nolu VUK Genel Tebliği'nde, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'na bir atıfta bulunulmamakta olup bir kiralama işleminin finansal kiralama olarak kabul edilebilmesinde tek kriter olarak tebliğde yer verilen koşullar gösterilmektedir. Diğer taraftan, doğal kaynakların araştırılması veya kullanılmasına yönelik kiralama sözleşmeleri ile sinema filmleri, video kayıtları, patentler, kopyalama hakları gibi kıymetlerle ilgili lisans sözleşmeleri, finansal kiralama kapsamı dışında tutulmaktadır.

2.3. 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanununa Göre Finansal Kiralama

28 Haziran 1985 tarihinde 1875 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Finansal Kiralama Kanunu'nda, ayrı bir finansal kiralama tanımlaması, kiralama sözleşmesi içerisinde verilmiştir. Bu göre, finansal kiralama sözleşmesi, "kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında, kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşme" olarak tanımlanmaktadır. Kanuna göre, finansal kiralama sözleşmesine taşınır ve taşınmaz mallar konu olabilmekte, patent gibi fikri ve sınai haklar bu sözleşmeye konu olmamaktadır. 3226 sayılı kanuna göre, finansal kiralama bedeli, ödeme dönemleri kiralama bedelleri sabit veya değişken, TL ve yabancı para cinsinden taraflarca serbestçe belirlenebilmektedir. Kiralama sözleşmeleri en az dört yıl süre ile feshedilemez.

3. FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDE DEĞERLEME ve RAPORLAMA

TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı ile VUK mükerrer 217. maddesinde ve 319 sıra nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde finansal kiralama işlemlerinin değerlemesi ve raporlamasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. 3226 sayılı Finansal Kiralama kanununda ise herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin yapılan düzenlemelerde uluslararası finansal raporlama standartlarında olduğu gibi özün önceliği ilkesi benimsenmiştir (Sayılğan, 2007: 74).

3.1. TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardına Göre Değerleme ve Raporlama

Kiralama işlemleri ve diğer olaylar, işlemlerin hukuki şekillerinin yanı sıra, esasları ve ekonomik özlerine de uygun bir biçimde muhasebeleştirilmeli ve raporlanmalıdır. Hukuki açıdan kiracı, bir kiralama sözleşmesi ile kiralamaya konu olan varlığın mülkiyetini hukuken iktisap etmemektedir. Ancak, finansal kiralama sözleşmesi ile kiralanan varlığın yararlı ekonomik ömrü boyunca kullanımından kaynaklanan ekonomik yararların büyük bir kısmı, bir borç yükümlülüğü karşılığında kiracıya devredilmektedir.

Kiracı, finansal kiralama işlemine konu olan varlığı ve gelecekteki kira bedellerini bilançosuna bir varlık ve yükümlülük şeklinde taşımadığı takdirde işletmenin finansal oranlarında hatalar oluşacaktır. Bu nedenle, finansal kiralama işlemleri, kiracı işletme *bilançosuna*, varlık ve borç olarak yansıtılmalıdır. Buna göre, kiralama süresinin başlangıcında kiracılar, muhasebeleştirilmesi gereken tutarları belirlerler.

Finansal kiralama işlemi, ***varlığın gerçeğe uygun değeri ya da asgari kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı*** üzerinden kiralama süresinin başlangıcında varlık ve borç olarak muhasebeleştirilerek bilançoaya yansıtılır. Asgari kira ödemelerinin bugünkü değerinin hesaplanmasında kullanılacak iskonto oranı; belirlenmiş ise kiralama işleminde zımnen yer alan faiz oranı, belirlenmemiş ise kiracının ek borçlanma faiz oranıdır (TMS 17. Md.20). Kiracı, finansal kiralama işlemi ile ilişkili faaliyetler sırasında ortaya çıkan maliyetleri, varlık olarak muhasebeleştirilen tutara eklemelidir. Bir finansal kiralama işlemi, kiralama süresinin başlangıcında, nakliye, montaj gibi başlangıç doğrudan maliyetleri hariç olmak üzere, kiralama konusu varlık ve gelecekteki kira bedelleri kiracının *bilançosunda* eşit tutarlı olarak varlık ve borç şeklinde kaydedilir.

Kiralanan varlıklara ilişkin borçlar, kiralanan varlığın bedelinden bir indirim şeklinde gösterilmemelidir (TMS 17.Md 23). Asgari kira ödemeleri, finansman giderleri ve anapara olarak ayrıştırılmalı ve finansman giderleri, kalan borç tutarına sabit bir faiz oranı uygulanarak kiralama süresince her bir döneme dağıtılmalıdır. Uygulamada kiracı, finansman giderlerinin kira süresine dağıtılması işlemiyle dağıtımını kolaylaştırmak amacıyla tahmin yöntemlerinden yararlanabilir. Koşullu kiralar, oluştukları dönemde gider olarak dikkate alınmalıdır (TMS 17.Md 25).

Kiracının, finansal kiralama işlemine konu olan iktisadi kıymeti bir varlık olarak kayıt altına alması, kiralamaya ilişkin finansman giderini dönemsel

olarak paylaşmasının yanı sıra amortisman hesaplamasını da gerektirir. Kiralama işleminde, kiracı söz konusu kıymetin mülkiyetini devralmamakla birlikte rayiç bedeline yakın bir bedeli ödeyerek ekonomik ömrünün büyük bir kullanım hakkını satın almasından dolayı amortisman ayırması gereken tarafın kiracı olması doğru görülmektedir (Atakan ve Gökbulut, 2006: 66-67). Kiralamaya konu varlıklar, “TMS 16 Maddi Duran Varlıklar” ve “TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar” standartlarına ile kiracının mülkiyetinde yer alan amortisman tabi varlıklar için uyguladığı amortisman yöntemiyle uyumlu bir şekilde, varlığın öngörülen kullanım dönemi boyunca her bir hesap dönemine sistematik olarak dağıtılarak, amortisman tabi tutulmalıdır.

Kiralamaya konu varlığın yararlı ömrü, kiralama süresi sonunda kiracının kiralama konusu varlığın mülkiyetini edineceğine ilişkin tam bir kesinlik bulunmamakta ise kiralama süresi ve yararlı ömründen kısa olanıdır. Varlığın kiralama süresi sonunda kiracı tarafından satın alınacağına kesine yakın olduğu durumlarda ise varlığın yararlı ömrüdür.

Bir işletme, kiralanan varlığın değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığının tespiti için “TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü” Standardını uygular.

3.2. Vergi Usul Kanununa Göre Değerleme ve Raporlama

VUK mükerrer 290. maddesi ile 319 sıra nolu VUK Genel Tebliği’nde finansal kiralama konusu varlığın değerlemesi ve kiracı ile kiraya verenin bilançosunda nasıl yer alması gerektiğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilme esasları ile ilişkili olarak 11 sıra nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile ve Tekdüzen Hesap Planı’na yeni hesaplar eklenmiştir. Bu düzenlemeler ile finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde, işlemlerin hukuki mahiyeti yerine özün önceliği, dönemsellik ve sosyal sorumluluk ilkeleri benimsenmiş olup, finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesinin uluslararası muhasebe standartlarına uygun hale getirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır (Altıntaş, 2004).

VUK mükerrer 290. maddesi ile 319 sıra nolu VUK Genel Tebliği’nde getirilen düzenlemeler öncesinde finansal kiralamaya konu olan varlıklar, kiraya verenin aktifinde yer almakta ve kiraya veren tarafından amortisman tabi tutulmakta idi. Bu durum, kiracı işletmelerin gerçek üretim gücünün mali tablolara yansıtılmasını engellemekteydi (Doysangöl, 2003).

Finansal kiralama sözleşmesine göre kiracının kiralama süresi başlangıcında kiralayana ödediği ve kendisine geri dönüşü olmayacak depozito veya peşin

ödenmiş kira bedelleri dahil olmak üzere kiralama süresi boyunca yapılması gereken her türlü ödeme, kira ödemesi olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında aşağıda sayılan değerlerde kira süresi boyunca yapılan kira ödemeleri kapsamında değerlendirilmektedir.

i)-Kira süresi sonunda kiralama konusu iktisadi kıymetin kalan değerine ilişkin bir taahhüt olması halinde bu değer,

ii)-Kira süresi sonunda kiracıya düşük bir bedelle iktisadi kıymeti satın alma hakkı tanınması durumunda, bu satın alma hakkının kullanılması durumunda ödenmesi gereken bedel.

Kiracı, finansal kiralama sözleşmesinden doğan iktisadi kıymeti kullanma hakkını ve sözleşmeden doğan borcunu, kiralama konusu iktisadi kıymetin rayiç bedeli veya sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı ile değerlemelidir. Rayiç değer, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir. Diğer ifade ile fiyatlar konusunda bilgili, birbirinden bağımsız, gerçek alıcı ve satıcının karşılıklı pazarlık ortamında oluşturdukları değerdir. (Karadeniz, 2007: 42) VUK' un mükerrer 290. maddesi olarak getirilen uygulamada TMS 17 de yer alan gerçeğe uygun değer yerine rayiç değer ölçüsü benimsenmiştir (Başar, 2007: 506).

Kira ödemelerinin bugünkü değeri, kira ödemelerinin, sözleşme tarihinde, kiralamada kullanılan faiz oranı dikkate alınarak hesaplanan bugünkü değerlerinin toplamıdır. Kiralamada kullanılan faiz oranı, kira ödemeleri ile garanti edilmemiş kalan değer toplamının bugünkü değerini, kiralamaya konu iktisadi kıymetin rayiç bedeline eşitleyen iskonto oranıdır. Eğer kiralamada kullanılan faiz oranı tespit edilemiyorsa, kiracının kiralamaya konu iktisadi kıymeti satın almak için aynı vade ile alması gereken borç için katlanacağı faiz oranı kullanılmalıdır.

Finansal kiralama konusu iktisadi kıymet, kullanma hakkı olarak aktifte bir varlık hesabında, kiralayana olan borç ise pasif kısmında bir borç olarak gösterilmelidir. Kiracı tarafından aktifleştirilen finansal kiralamaya konu iktisadi kıymeti kullanma hakkı, kiracı tarafından amortisman ve yeniden değerlemeye tabi tutulacaktır. Yeniden değerlendirme yürürlükten kaldırıldığı için enflasyon muhasebesi uygulaması kapsamında düzeltme işlemine tabi tutulmalıdır.

Kiracı tarafından finansal kiralama sözleşmesine göre yapılan kira ödemeleri, borç anapara ödemesi ve faiz gideri olarak ayrıştırılmalıdır. Bu ayrıştırma işlemi, her bir dönem sonunda kalan borç tutarına sabit bir dönemsel faiz oranı uygulanmasını sağlayacak şekilde yapılmalıdır.

Finansal kiralamaya konu varlığın kiracı tarafından hangi varlık hesabında izleneceği konusuna Vergi mevzuatında açıklık getirilmemiştir. Vergi mevzuatındaki düzenlemelerde, kiralamaya konu varlığın edinmesi “hak” olarak ifade edilmiştir. Buna göre, finansal kiralama işlemlerinin 26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubunda 260 Haklar, 264 Finansal Kiralama Hakları gibi uygun bir hesapta izlenmesi söz konusu olacaktır. Tebliğde zaman zaman kullanım hakkı ifadesi kullanılmış olmakla birlikte amortisman ve yeniden değerlendirme rejimi bakımından 25 Maddi Duran Varlıklar grubundaki sabit kıymetlere açıkça benzediği vurgusundan hareketle ve uluslararası muhasebe standartlarına uyumu sağlaması açısından 25 Maddi Duran Varlıklar hesap grubunda izlenmesi uygun olacaktır (Doyrangöl, 2003). Böylelikle, ilgili muhasebe standartları, muhasebe ilkeleri ve özellikle özün önceliği kavramına uyum sağlanabilecektir (Örten vd., 2007: 229).

Finansal kiralamaya tabi varlıklar, kiracı işletmenin aktifinde izlenerek amortismanına tabi tutulurken, kiracının pasifinde izlediği finansal kiralama borçları, VUK 285. Md. kapsamında reeskonta tabi tutulamaz.

11 sıra nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ile Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve açıklamalarında yapılan değişikliklerle finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesi amacıyla yeni hesaplar oluşturulmuş ve muhasebeleştirme ve raporlama faaliyetleri düzenlenmiştir. Tebliğde yer alan hesaplar ve bu hesapların işleyişi aşağıdaki gibidir.

301-Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı geçmeyen borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi:

Finansal kiralama sözleşme tutarı bu hesaba alacak, finansal kiralamaya konu olan ilgili varlık hesabına kira ödemelerinin bugünkü değeri ile borç ve bu iki tutar arasındaki fark da “302-Ertelenmemiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri” hesabına borç kaydedilir.

302-Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamaya konu olan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark “Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri” olarak bu hesaba borç kaydedilir. Kiralama sözleşmesine uygun olarak tamamlanan her dönem sonunda gerçekleşmiş olan faiz giderleri tutarları bu hesaba alacak, “66-Borçlanma Maliyetleri” hesap grubunda ilgili borçlanma gideri hesabına borç olarak kaydedilir.

401-Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar

Bu hesap, kiracıların finansal kiralama yapanlara olan ve vadesi 1 yılı aşan borçlarının izlendiği hesaptır.

İşleyişi:

Finansal kiralama sözleşme tutarı bu hesaba alacak, finansal kiralamaya konu olan ilgili varlık hesabına kira ödemelerinin bugünkü değeri ile borç ve bu iki tutar arasındaki fark da “402-Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri” hesabına borç kaydedilir. Dönemsellik varsayımına uygun olarak dönem sonlarında, izleyen dönemi ilgilendiren tutar; “301-Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar” hesabına alacak, bu hesaba borç kaydedilir.

402-Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri (-)

Finansal kiralamanın yapıldığı tarihte kiralama işlemlerinden doğan ve vadesi bir yılı aşan borçlar ile kiralanan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki farkı gösteren henüz ödenmemiş finansal kiralama borçlanma maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

İşleyişi:

Finansal kiralama sözleşme tutarı ile finansal kiralamaya konu olan varlığa ilişkin kira ödemelerinin bugünkü değeri arasındaki fark “Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri” olarak bu hesaba borç kaydedilir. Kiralama sözleşmesine uygun olarak tamamlanana ve her dönem sonunda izleyen döneme ilişkin tutar “302-Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri” hesabına borç, bu hesaba alacak kaydedilir.

Yapılan düzenlemelerde de finansal kiralama işlemlerinde **özün önceliği ilkesi** benimsenerek, bu alana ilişkin ülkemizdeki muhasebe uygulamasının uluslararası muhasebe standartlarına ve özellikle ekonomik gelişmelere paralel bir hale getirilmiştir (Gencer, 2009: 91).

4. SATIŞ VE GERİ KİRALAMA İŞLEMLERİ

İşletmeler finansman ihtiyaçlarını gidermek amacı ile varlığını satıp bunu tekrar kiralayabilmektedir. Satış ve geri kiralama, yatımcı şirketin sahip olduğu varlığı bir leasing şirketine satması ve daha sonrada aynı varlığı kiralayarak ilgili şirketin likidite problemine acil çözüm sağlayan kiralama çeşididir (Kondak, 2002: 52). İşletme, maddi duran varlıklarının tamamını veya bir kısmını kendisine geri kiralanması koşulu ile satmakta ve maddi duran varlıklarının satış bedeli kadar bir fon sağlamaktadır (Akgüç, 1989: 527). Bu işlem genellikle taşınmazlar ve finansman yükü yüksek varlıklarda kullanılmaktadır (Çetin, 2005: 79). Satılan ve geri kiralanılan varlık, gayrimenkul gibi tapu kütüğüne tescili gerekmeyen bir mal ise zilyetlik değişmemekte, hukuki bir işlemle malın maliki değişmektedir (Demiröz, 2000). Sat ve geri kiralama işlemine ilişkin düzenlemeleri TMS 17 ve VUK açısından inceleyelim.

4.1. TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı Açısından

TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı'nda "satış ve geri kiralama" şeklindeki kiralama işlemleri, standardın 58 ve 66. maddelerinde ayrı olarak ele alınmıştır.

Standarda göre, işletmenin bir varlığını satması ve aynı varlığı geri kiralanması şeklindeki kiralama işlemleri "satış ve geri kiralama işlemi" olarak kabul edilmekte ve kiralamanın finansal kiralama veya faaliyet kiralaması olması şekline göre ayrı yöntemlerle muhasebeleştirilmektedir. Kiralama sözleşmesinde belirtilen kira ödemeleri ve satış fiyatı, genellikle birbirlerine bağımlı kabul edilmektedir. Kiralanan varlık işlemin teminatı olmak üzere, kiraya verenin kiracıya finansman sağladığı satış ve geri kiralama işlemleri bir finansal kiralama değildir. Bu nedenle, ilgili varlığın defter değerini aşan satış gelirlerinin gelir olarak görülmesi doğru değildir. Finansal kiralama şeklindeki satış ve geri kiralama işlemlerinde, satış değerinin defter değerini aşması halinde, aşan kısım satıcı-kiraya veren tarafından dönem sonuçlarına gelir olarak yansıtılmaz. Bu tutar, kiralama süresi içindeki hesap dönemleri arasında paylaşılırak yok edilir. Burada varlığı satan kişinin yani satıcının varlığı satıp tekrar finansal kiralama sözleşmesinden sonra varlığın kiracısı olması hususu gözden kaçırılmaması gerekir.

4.2. 3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu Açısından

Sat ve Geri kirala uygulamasının Finansal Kiralama Kanunu kapsamına girip girmediği konusunda farklı görüşler ve yargı kararları vardır.

Yargıtay (HGK, 27.05.1995, 95/12787, 95/1157; 12.HD., 23.06.1997, 1011/7419;12.HD., 11.06.2002, 11320/12506; Danıştay da aynı görüştedir 14.12.1999, 1898/4121) sat ve geri kirala sözleşmesinin 3226 Sayılı Yasanın 4. maddesinde yer alan finansal kiralama konusu malın, kiralayan tarafından üçüncü kişiden temin edilmesi şartını taşımadığı gerekçesi ile yasa kapsamına giremeyeceği kararını vermiştir (Reisoğlu, 2004: 51).

Literatürde bazı yazarlar, finansal kiralamanın kiralayan, kiracı ve varlığı temin eden üçüncü kişi olmak üzere üç ayağının olması gerektiğini, sat ve geri kirala uygulamasında üçüncü ayağın eksik olduğunu belirtirken; bazıları ise Finansal Kiralama Kanunu'nun 4. maddesindeki "üçüncü kişiden satın aldığı veya başka surette temin ettiği" ifadesinde geçen "başka surette temin" yollarından birinin de bizzat "kiracı"dan temin olduğunu ileri sürmektedir (Demiröz, 2000). "... başka surette temin edilmesi" tanımı yazarlar tarafından varlığın kiracıdan alınabileceğine yani kiracıya ait varlığın finansal kiralama şirketine satılmasında kiracının 3. kişi konumunda olabileceğini kabul etmektedir (Bahar, 2000). Varlığın temin edildiği üçüncü kişinin, daha sonra varlığı finansal kiralama sözleşmesi ile kiralaması, "üçüncü kişi" sıfatını ortadan kaldırmayacaktır (Çetin, 2005: 81). Bu görüşe katılmakla beraber, görüş farklılıklarının ortadan kaldırılabilmesi için ilgili kanunda daha açık ve net bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu da belirtmek gerekir.

4.3. Vergi Usul Kanunu Açısından

VUK mükerrer 290.maddesinde ve bu maddeye istinaden yayımlanan 319 Seri No'lu tebliğde "sat ve geri kirala" uygulamasına ilişkin her hangi bir açık hüküm bulunmamaktadır. Madde hükmünde ve tebliğde yer alan şartları sağladığı sürece, kiracının, finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile kendi varlığını satıp tekrar kiralamasında bir sakınca görünmemektedir. 4842 Sayılı Kanunla VUK'da yapılan düzenleme kapsamında bir değerlendirme yapıldığında, "sat ve geri kirala işlemi" bir finansal kiralama işlemi olarak değerlendirilmese bile VUK açısından finansal kiralama olarak değerlendirilmesinde engelleyici bir hükmün olmadığı anlaşılmaktadır.

TMS 17 de yer alan hükümler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise "...satış gelirlerinin defter değerinin üzerindeki kısmı satıcı-kiraya veren tarafından hemen gelir olarak muhasebeleştirilmez. Bunun yerine, sözü edilen gelir ertelenir ve kiralama süresi boyunca itfa edilir" hükmünün VUK düzenlemelerinde yer almaması iki düzenleme arasındaki en büyük farkı oluşturmaktadır. Burada satıştan dolayı ortaya çıkan olumlu farkın

muhasebeleştirilmeyip, kiralama süresi boyunca itfa edilmesi bir vergi erteleme müessesesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal kiralamaya ilişkin olarak TMS 17’de yer alan bu müessese VUK’ un mükerrer 290. maddesinde yer almamaktadır. Diğer taraftan, amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin yenilenmesinde, “Yenileme Fonu” uygulamasını düzenleyen VUK’un 328. maddesinde belirtilen şartlara uymadığı için bu uygulama bu maddeler kapsamında da ele alınamaz. Bu durumda satıcı yani kiracı, sat geri kirala işleminin yapıldığı dönemde, bu işlemde dolayı ortaya çıkan satış karını gelir olarak muhasebeleştirmeyip, bilançosunun pasifinde bekleteceği için vergi matrahının tespitinde ticari kara ilave edecek ve bunların itfa etmiş olduğu kısımlarını ise ilgili dönemlerde ticari kardan düşecektir. Aksi takdirde vergi ziyayı cezası ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu durumun ortadan kalkması için yenileme fonu uygulamasını düzenleyen VUK’un 328. ve 329. maddeleri ya da mükerrer 290.maddesinde değişiklik yapılarak bu uygulamanın VUK kapsamına alınması gerekir.

5. SAT VE GERİ KIRALA İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sat ve geri kiralama şeklindeki bir finansal kiralama işleminin kiracı açısından muhasebeleştirilmesi TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı ve vergi mevzuatımızdaki düzenlemeler göz önünde bulundurularak bir örnekle şöyle açıklanabilir:

Örnek: X imalat işletmesi 01.01.2010 tarihinde, 01.01.2009 tarihinde almış olduğu faydalı ömrü 4 yıl, kayıtlı değeri 350 000 TL, birikmiş amortismanı 87 500 TL olan bir makinesini rayiç bedeli üzerinden Y Leasing A.Ş’ye 300 000 TL ye peşin olarak satmış ve aynı tutardan aynı tarihte bu makineyi aylık % 1 faiz üzerinden 4 yıllık süre ile geri kiralamıştır. (KDV % 18)

Satıcının (kiracı) makineyi satış işleminin kaydı

—————01.01.2010—————	
102 BANKALAR	354 000
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)	87 500
253 TESİS MAKİNA VE CİHAZLAR	350 000
391 HESAPLANAN KATMA DEĞER VERGİSİ	54 000
679 DİĞ. OLĞ.DIŞI GEL.VE KARLAR	37 500
Makinenin Y leasing A.Ş ye satışı	
—————/—————	

Satıştan dolayı ortaya çıkan 37.500 TL tutarındaki kar, geri kiralama işleminden dolayı, pasifte bekletilmesi amacıyla aşağıdaki muhasebe kaydının yapılması gerekir.

—————01.01.2010—————	
679 DİĞ. OLĞ. DIŞI GEL. VE KARLAR	37 500
549 ÖZEL FONLAR	37 500
.01 Sat geri kiralama fonu	
Ortaya çıkan karın işletme pasifine alınması	
—————/—————	

Bu tutar sözleşme süresince itfa edileceği için nazım hesaplarda takip edilmelidir. Bu tutarın tamamı vergi matrahının tespitinde 2010 yılı ticari karına eklenecek, mükerrer vergilendirmeyi ortadan kaldırmak amacıyla ¼ kısmı ise sözleşme süresince her yıl mali karın tespiti sırasında ticari kardan düşülecektir.

—————01.01.2010—————	
900 BORÇLU NAZIM HESAPLAR	37 500
900.01 Ertelenen Duran Varlık Satış Karı	
950 ALACAKLI NAZIM HESAPLAR	37 500
950.01 Ertelenen Duran Varlık Satış Karı	
Ortaya çıkan karın işletme pasifine alınması	
—————/—————	

Yapılan kiralama sözleşmesine istinaden, ileride ödenecek kira taksitlerinin bugünkü değerinin hesaplamasında aşağıdaki formülden yararlanılacaktır. (Sayılğan, 2007: 42).

$$X = \frac{1 - (1+k)^{-n}}{k}$$

X: Bugünkü değer faktörü

k: faiz oranı

Taksit tutarı ise: Varlığın Değeri / Bugünkü Değer Faktörü formülü ile bulunacaktır.

$$X = \frac{1}{(1+0.01)^{48}} = 37,974$$

$$\text{Aylık Taksit Tutarı} = 300\,000 / 37,974$$

$$= 7900,14 \text{ TL}$$

Hesaplanan taksit ödemelerinin anapara ve faiz tutarı şeklinde ayrıştırıldığı ödeme planı aşağıdaki şekilde olacaktır.

	TARİH	TAKSİT	ÖDENEN ANAPARA	FAİZ	KALAN ANAPARA
					300 000,00
1	31.01.2010	7 900,14	4 900,14	3 000,00	295 099,86
2	28.02.2010	7 900,14	4 949,14	2 951,00	290 150,72
3	31.03.2010	7 900,14	4 998,63	2 901,51	285 152,09
4	30.04.2010	7 900,14	5 048,62	2 851,52	280 103,47
5	31.05.2010	7 900,14	5 099,11	2 801,03	275 004,36
6	30.06.2010	7 900,14	5 150,10	2 750,04	269 854,26
7	31.07.2010	7 900,14	5 201,60	2 698,54	264 652,67
8	31.08.2010	7 900,14	5 253,61	2 646,53	259 399,05
9	30.09.2010	7 900,14	5 306,15	2 593,99	254 092,90
10	31.10.2010	7 900,14	5 359,21	2 540,93	248 733,69
11	30.11.2010	7 900,14	5 412,80	2 487,34	243 320,89
12	31.12.2010	7 900,14	5 466,93	2 433,21	237 853,96
13	31.01.2011	7 900,14	5 521,60	2 378,54	232 332,36
14	28.02.2011	7 900,14	5 576,82	2 323,32	226 755,54
15	31.03.2011	7 900,14	5 632,58	2 267,56	221 122,96
16	30.04.2011	7 900,14	5 688,91	2 211,23	215 434,05
17	31.05.2011	7 900,14	5 745,80	2 154,34	209 688,25
18	30.06.2011	7 900,14	5 803,26	2 096,88	203 884,99
19	31.07.2011	7 900,14	5 861,29	2 038,85	198 023,70
20	31.08.2011	7 900,14	5 919,90	1 980,24	192 103,80
21	30.09.2011	7 900,14	5 979,10	1 921,04	186 124,70
22	31.10.2011	7 900,14	6 038,89	1 861,25	180 085,80
23	30.11.2011	7 900,14	6 099,28	1 800,86	173 986,52
24	31.12.2011	7 900,14	6 160,27	1 739,87	167 826,25
25	31.01.2012	7 900,14	6 221,88	1 678,26	161 604,37
26	29.02.2012	7 900,14	6 284,10	1 616,04	155 320,27
27	31.03.2012	7 900,14	6 346,94	1 553,20	148 973,33
28	30.04.2012	7 900,14	6 410,41	1 489,73	142 562,93
29	31.05.2012	7 900,14	6 474,51	1 425,63	136 088,42

30	30.06.2012	7 900,14	6 539,26	1 360,88	129 549,16
31	31.07.2012	7 900,14	6 604,65	1 295,49	122 944,51
32	31.08.2012	7 900,14	6 670,69	1 229,45	116 273,82
33	30.09.2012	7 900,14	6 737,40	1 162,74	109 536,42
34	31.10.2012	7 900,14	6 804,78	1 095,36	102 731,64
35	30.11.2012	7 900,14	6 872,82	1 027,32	95 858,82
36	31.12.2012	7 900,14	6 941,55	9 58,59	88 917,27
37	31.01.2013	7 900,14	7 010,97	8 89,17	81 906,30
38	28.02.2013	7 900,14	7 081,08	8 19,06	74 825,22
39	31.03.2013	7 900,14	7 151,89	7 48,25	67 673,33
40	30.04.2013	7 900,14	7 223,41	6 76,73	60 449,93
41	31.05.2013	7 900,14	7 295,64	6 04,50	53 154,29
42	30.06.2013	7 900,14	7 368,60	531,54	45 785,69
43	31.07.2013	7 900,14	7 442,28	457,86	38 343,41
44	31.08.2013	7 900,14	7 516,71	383,43	30 826,70
45	30.09.2013	7 900,14	7 591,87	308,27	23 234,83
46	31.10.2013	7 900,14	7 667,79	232,35	15 567,03
47	30.11.2013	7 900,14	7 744,47	155,67	7 822,57
48	31.12.2013	7 900,14	7 822,57	77,58	0,00
	TOPLAM	379 206,72	300 000,00	79 206,72	

Kiracı, kiralama süresinin başlangıcında, finansal kiralama sözleşmesine konu iktisadi varlığı aşağıdaki şekilde muhasebeleştirecektir.

—————01.01.2010—————	
253 TESİS MAKİNA VE CİHAZLAR	300 000
302 ERTELENMİŞ F. K. BORÇLANMA MALİYETİ HS	32 655,64
402 ERTELENMİŞ F. K. BORÇLANMA MALİYETİ HS	46 551,08
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR	94 801,68
HS	
401 FİN. KİR. İŞLEM. BORÇLAR HS	284 405,04
sözleşme gereği finansal kiralama sözleşmenin kaydı	
—————/—————	

Kiralama işlemine ilişkin 1.taksit ödemesi yapıldığında, ödeme işlemi aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

—————31.01.2010—————	
301 FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR HS	7 900,14
780 FİNANSMAN GİDERLERİ	3 000
191 İNDİRİLECEK KDV	1 422,03
102 BANKALAR	9 322,17
302 ERTELENMİŞ F. K. BORÇLANMA MALİYETİ HS (-)	3 000
sözleşme gereği 1.taksitin ödenmesi	
—————/—————	

Kiralamaya konu varlığa ilişkin dönem sonunda amortisman hesaplaması ile ertelenen karın itfasının muhasebeleştirilmesi gerekir.

2010 yılı amortisman gideri tutarı = 300 000 * 0.25 = 75 000 TL

Sözleşme süresince her yıl amortismandan itfa edilecek kısım: 37 500 / 4 = 9 375 TL'dir. 9 375 TL lik bu kısım nazım hesaplarda takip edilerek, mali karın tespitinde ticari kardan düşülecektir. İtfa edilen bu tutar, nazım hesaplarda da takip edilerek ertelenen kardan düşülecektir. Sözleşme süresince her yıl bu kayıtlar yapılacaktır

—————31.12.2010—————	
730 GENEL ÜRETİM GİDERLERİ	65 625
549 ÖZEL FONLAR	9 375
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)	75 000
2010 yılı amortismanı ve ertelenen karın itfası	
—————/—————	

6. SONUÇ

Finansal kiralama işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı ve Vergi Usul Kanunu'nda yer alan hükümler, özün önceliği ilkesini benimsemektedir. Her iki düzenlemede de finansal kiralamaya konu iktisadi varlık, kiracının aktifinde yer almakta ve varlığa ilişkin amortisman gideri hesaplama hakkı kiracıya tanınmaktadır.

İşletmelerin finansman sağlama yöntemlerinde birisi de sahip olduğu varlığı finansal kiralama şirketine satıp, aynı varlığı tekrar kiralamasıdır. Satış ve geri kiralama olarak tanımlanan bu kiralama işlemleri, TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardında net bir şekilde düzenlenirken, 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ve Vergi Usul Kanunu'nda herhangi bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Diğer taraftan hem Finansal Kiralama Kanunu'nda hem de Vergi Usul Kanunu'nda satış ve geri kiralama işlemini bir finansal kiralama işlemi kabul etmeyen bir hükümde bulunmamaktadır. Özellikle, vergi mevzuatı açısından bir kiralama işleminin finansal kiralama olarak kabul edilebilmesi için VUK'daki düzenlemelerin dikkate alınacağını belirten 319 sıra nolu tebliğ hükümlerine göre "satış ve geri kiralama işlemi", kanunda sıralanan koşulları karşıladığı takdirde finansal kiralama olarak değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan, TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardında yer alan "Bir satış ve geri kiralama işleminin finansal kiralama ile sonuçlanması durumunda, satış gelirlerinin defter değerinin üzerindeki kısmı satıcı-kiraya veren

tarafından hemen gelir olarak muhasebeleştirilmez. Bunun yerine, sözü edilen gelir ertelenir ve kiralama süresi boyunca itfa edilir.” hükmü bir vergi erteleme durumu ortaya çıkarmaktadır. Buna paralel bir düzenlemeye VUK’da da yer verilmesi önemli bir farklılığı ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Ö. (1989). **Finansal Yönetim**. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5.bası. Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 56. İstanbul: Avcıol Matbaası

ALTINTAŞ, A.T. (2004). “Son Düzenlemeler Çerçevesinde Kiraya Veren ve Kiracı Açısından Finansal Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi.” **Mali Çözüm Dergisi**. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/66MaliCozum/21%20taylan%20 altntas.pdf>. Erişim: 06.11.2009.

ATAKAN, T. ve İ. Gökbulut. (2006). “Türkiye’de Yapılan Finansal Kiralama İşlemlerine İlişkin Eski ve Yeni Düzenlemelerin Muhasebe Açısından Karşılaştırılmalı İncelenmesi ve Uygulamaya Yönelik Örneklenmesi,” **Mali Çözüm Dergisi**, sayı: 78. ss.58-79

BAHAR, C. O. (2000). “Finansal Kiralama (leasing) Sat ve Geri Kirala (Sel And Lease Back) ve KDV iadesi ile Muhasebe Kaydı.” http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000092228.htm. Erişim :10.11.2009

BAŞAR, B. (2007). TMS-17 Kiralama İşlemleri, Editör: Necdet Sağlam, Salim Şengel Bünyamin Öztürk. **UFRS/UMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları**. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları

ÇETİN, A. (2005). “Sat ve Geri Kiralama işlemlerinin Kiracı ve Kiraya Veren Açısından Muhasebeleştirilmesi.” **Muhasebe - Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi**. Sayı:14. cilt:5. yıl:14. ss.75-86

DEMİRÖZ, A. (2000). “Sat ve Geri Kirala (Sale and Lease Back) Uygulamasının Yatırım İndirimi ve Finansal Kiralama açısından İncelenmesi.” http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000072148.htm. Erişim: 10.11.2009

DOYRANGÖL, N. C. (2003). “Son Düzenlemelere Göre Finansal Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi.” **Mali Çözüm Dergisi**. Sayı 64. <http://www.ismmmo.org.tr/htmldergikonu.asp?id=8550&did=67&dad=MALİ%20ÇÖZÜM%20DERGİSİ%20Sayı:64%20 TEMMUZ%20AĞUSTOS%20EYLÜL%202003>,

Erişim: 06.11.2009

GENCER, Ç. A. (2009). "IFRS,US GAAP,TMS ve Mali Mevzuat Boyutunda Finansal Kiralama Kavramının Yeri ve Tanımı." **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı:252. ss.84-91

KARADENİZ, S. (2007). "Kiracı Açısından Finansal Kiralama İşlemleri." **Yaklaşım**. Sayı:169. ss. 39-44

KONDAK, N. (2002). **İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları** İstanbul: Der Yayınevi

ÖRTEN, R. H. Kaval ve A. Karapınar, (2007), **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları**, Ankara: Gazi Kitapevi

ÖZALTUN, M. (2004). "Finansal Kiralama ile İlgili Son Düzenlemelerin Muhasebe Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi-I." **Yaklaşım Dergisi**. Sayı:137. http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004054427.htm, Erişim: 10.11.2009

REİSOĞLU, S. (2004). "Finansal Kiralama Sözleşmeleri ve Uygulama Sorunları." **Bankacılar Dergisi**. Sayı: 48. ss. 47-65

SAYILGAN, G. (2007). **TMS-17 Kiralama İşlemleri Standardı Uygulama Rehberi**. Türkiye Muhasebe Standartları Serisi. Ankara: Tesmer Yayın No: 12

3226 Sayılı Finansal Kiralama Kanunu

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

319 sıra nolu VUK Genel Tebliği

TMS 17 Kiralama İşlemleri

TMS 16 Maddi Duran Varlıklar

TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar

KOBİLER İÇİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE VERGİ USUL KANUNUNDAKİ DEĞERLEME ESASLARINA TOPLU BAKIŞ

Prof. Dr. Necdet ŞENSOY *

Dr. Ali Atilla PEREK **

ÖZET

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu;kamusal hesap verme sorumluluğu olmayan, fakat finansal tablolarını;genel amaçlı; olarak;iktisadi kişilik dışındaki; ilgililerin kullanımı için yayımlayan KOBİ;ler için sadeleştirilmiş bir finansal raporlama standardı yayınlamıştır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından da KOBİ;ler için Türkiye Finansal Raporlama Standardı olarak yayınlanacaktır. Tasarı halindeki yeni Türk Ticaret Yasasının yasalasma süreci tamamlandığında bu Standart önem kazanacaktır. Bu durum Türkiye;de finansal raporlama konusunda birçok yeniliğe ve değişikliğe yol açacaktır. Bu makalede Vergi amaçlı değerlendirme ile finansal raporlama amaçlı ölçümleme konuları incelenmiştir. KOBİ;ler için Uluslar arası Finansal Raporlama Standardı (KOBİ-UFRS) ticari kazancı amaçlamakta olduğundan vergi yasalarına uygun olarak yapılan değerlemeden farklı ölçekler bulundurmakta ve vergisel kazanç ticari kazançtan her zaman farklı olmaktadır. Bu nedenle ertelenmiş vergi konusu önemli bir başlık haline gelecektir. Vergi Usul Kanunu7;nun (VUK) değerlendirme esasları ile KOBİ-UFRS değerlendirme esasları karşılaştırıldığında en önemli farkın gerçeğe uygun değer olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ-UFRS, VUK, Değerleme Esasları, Ölçüm Esasları, Gerçeğe Uygun Değer, Ertelenmiş Vergi

ABSTRACT

International Accounting Standards Board has recently published a new standard for small and medium sized entities which are defined as having no public accountability and publishing general purpose financial

statements for external users. This standard will also be published by Turkish Accounting Standards Board as Turkish Financial Reporting Standard for SMEs. This Standard will gain importance when the draft Turkish Commercial Code is ratified in the Parliament. The new Law when enacted will bring new approaches and changes in financial reporting practices in Turkey. In this article valuation bases for tax purposes and measurement bases for financial reporting (book) purposes are studied. Since International Financial Reporting Standard for SMEs (IFRS for SMEs) has financial reporting purpose, the measurement bases include different bases than valuation bases in Tax Codes. Consequently book income is becoming different than taxable income. Therefore, deferred tax will be a very critical issue. When the valuation bases in Turkish Tax Procedural Code are compared with measurement bases in the IFRS for SMEs, the fair value appears as the main difference.

Keywords: IFRS for SMEs, Tax Procedural Code, Valuation Bases, Measurement Bases, Fair Value, Deferred Tax

KOBİLER İÇİN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTI

1.Giriş

Muhasebe; iktisadî bir kişilik hakkında ilgili karar vericilerin ihtiyaç duyduğu bilgileri derleyen bir bilgi sistemidir.

İktisadi kişilik bir kurum ya da bir işletmedir.

Karar vericilerin bilgi ihtiyacı içinde yani işin başında veya dışarda olmalarına göre değişir. O nedenle muhasebe bilgi sistemi bilgi sunacağı kesimin işin başındakiler veya dışardakiler olmasına göre alt bilgi sistemlerine ayrılır. İşin başında olanlara yönelik bilgi derleyen alt sisteme “yönetim muhasebesi”, dışarda olanlara hitap eden alt sisteme ise “finansal muhasebe” adı verilir. Bir de her iki kesime de bilgi sağlamada katkısı olan “maliyet muhasebesi” vardır.

İçerdekiler, yöneticiler ve yönetimde bulunan sahip ve sahiplerden yani “sahip-yönetici”lerden oluşur. Dışarıdaki karar vericiler ise yönetimde olmayan sahipler ve borç verenlerdir. Ayrıca yatırımcılar, tedarikçiler, işçi sendikaları da sosyal paydaş olarak dışarıdaki karar vericileri oluştururlar.

Faaliyet gösterilen ülkenin vergi otoritesi de dışardakilerden olmakla birlikte bilgiye erişme açısından daha şanslı durumdadır. Göndereceği inceleme elemanlarıyla doğrudan bilgiye ulaşabilir.

Standartlar, dışarıda bulunan karar vericilerin içerdekilere verdiği, talep ettikleri bilgilerin kapsamı, niteliği ve içeriği hakkındaki talimatlardır.

Halka açık iktisadi kişiliklerin sahipleri çok sayıda tasarruf sahibi yatırımcılardır. Bu kesimin doğrudan bilgiye ulaşma şansları yoktur. Ortağı oldukları şirketin (iktisadi kişiliğin) durumu hakkında ancak kamuoyuna açıklanan bilgiler sayesinde haberdar olurlar.

İşte finansal muhasebe alt bilgi sistemi derlediği bilgileri, finansal tablolar üzerinde, ilgili karar vericilerin kullanımına sunar. Bu bilgilerin içeriği, niteliği ve kapsamının ne olacağı çok önemlidir.

Anglo-saxon ülkelerde sermaye piyasaları erken gelişmiş olduğu için, halka açık şirketlerde bilgi açıklama konusu bu ülkelerin hukukî ve sosyal yapılarına göre gelişmiş ve bütün dünyaya örnek olmuştur. Sistemleri gereği detaylı hukuki kurallar konulmayan Anglo-saxon ülkelerde, muhasebe kuralları da meslek mensupları tarafından tüme varım yöntemi modelinde, belirli bir süreç içinde deneme yanılma ve en iyi uygulamayı bulma şeklinde gelişmiştir. Sözkonusu ülkelerde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri başlığının kullanılması bu nedenledir.

Uluslararası muhasebe standartları da bu geleneğin oluşturduğu modele dayanır. Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ilke bazlıdır ve bu nedenle finansal tablo hazırlayıcılarına, bazı durumlarda, kendi yargılarını kullanma yetki ve sorumluluğu verir.

Önceleri ülke bazında daha sonra da uluslararası alanda tekdüzelik sağlanması ihtiyacı sonucu genel kabul görmüş ilkeler standart hale getirilerek muhasebe standardı olarak anılır olmuştur.

Birden fazla ülkede üretim faaliyetinde bulunan çok uluslu şirketler, her ülkede farklı muhasebe kurallarına göre düzenlenmiş finansal tabloları ana şirketin bulunduğu ülkenin kurallarına göre konsolide ederken büyük güçlüklerle karşılaşıyorlardı.

Bir başka ülkenin sermaye piyasasında hisselerini satmak isteyen şirketler de benzer güçlüklerle karşılaşyordu. Çünkü sermaye piyasasının bulunduğu ülkenin yatırımcıları finansal tabloların anlaşılır olabilmesi için kendi ülkelerinde alışılmış kurallara göre yeniden düzenlenmesini istiyorlardı.

1973 yılında bu amaçla Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi kuruldu ve uluslararası kabul görmesi amaçlanan tekdüze muhasebe kuralları üretilmeye başlandı.

Uluslararası kabul görme ancak 2000'li yıllarda Uluslararası Sermaye Piyasaları Düzenleyici Kurumları Birliği ile (IOSCO) işbirliği yapılmayla gerçekleşti. Her ülkede payları pazarda işlem gören şirketler aynı kurallara göre mali tablolarını hazırlarlar ise sorunlar çözülecekti.

Bu işbirliği sırasında uluslararası standart yapan komitenin yapısı değiştirildi. Uluslararası uyumlaştırma amacı uluslar arası yakınsama olarak belirlendi. En önemlisi de muhasebe standartları yerine finansal raporlama standartları başlığı tercih edildi.

Finansal muhasebe alt bilgi sisteminin ürünü olan finansal tabloların kapsamı ve içeriği ile ilgili olan bu standartlar, aslında iktisadi kişilik hakkında bilgi ihtiyacı olanlarla yöneticiler arasında bir iletişim aracıdır. Bu nedenle muhasebe yerine finansal raporlama denilmesi uygun olmuştur.

Muhasebe bilgi sisteminin yönetim muhasebesi ve maliyet muhasebesi alt sistemlerinde mahremiyet vardır, bu bilgiler açıklanmaz ve tekdüze değildirler. Her iktisadi birim kendi ihtiyacına göre yönetim ve maliyet muhasebesi sistemini kurar. Yönetim muhasebesinin ürünü olan bütçeler mahremdir, açıklanmaz. Maliyet muhasebesinin başta değinilen özelliği gereği, dışardakileri ilgilendiren kısmı buna istisnadır. Fiyatlama kararlarıyla ilgili maliyet bilgileri mahrem, fakat dönemsonu mamul ve yarımamul stoklarını ilgilendiren kısım alenidir.

Muhasebede bilgilerin derlenmesi süreci tüm dünyada aynı şekilde uygulanan mekanik bir süreçtir. Fakat derlenen bilgilerin kullanıcılara sunumu politika gerektiren, çıkar çatışmasına konu olan, alternatif yöntemleri bulunan hassas bir konudur.¹

2. KOBİ-UFRS

Sermaye hareketlerinin serbestliğinin küresel ölçüde yaygınlaştığı günümüzde, payları borsada işlem görmeyen iktisadi kişiliklerin de satınalmaya konu olduklarına sıkça rastlanmaktadır.

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu “kamusal hesap verme sorumluluğu” olmayan, fakat finansal tablolarını “genel amaçlı” olarak “iktisadi kişilik dışındaki” ilgililerin kullanımı için yayımlayan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ’ler) için sadeleştirilmiş bir finansal raporlama standardı yayınlamıştır. ²

Kamusal hesap verme sorumluluğundan anlaşılan şirketin paylarının veya tahvillerinin yöresel, bölgesel, yerli veya yabancı borsalarda işlem görüyor veya işlem görme aşamasında olmasıdır.

Ayrıca geniş bir üçüncü şahıs kitleleri için, bunların varlıklarını emanet kapsamında elinde bulunduran;

Bankalar,

1 Şensoy Necdet, *Eko Haber Gazetesi*, 8-14 Eylül 2009, sayı 696

2 International Accounting Standards Board (IASB), *IFRS for SMEs* – July 2009, prg.1.2.

Sigorta şirketleri,

Menkul değer aracı kurumları

Yatırım fonları,

Bireysel emeklilik şirketleri

kamusal hesap verme sorumluluğuna sahip iktisadi kişiliklerdir.

Özetle konumuz açısından KOBİ'ler halka açık olmayan veya başkalarının varlıklarını emanet kapsamında elinde bulundurmeyen iktisadi kişiliklerdir. Genel amaçlı finansal tablolar; kendilerinin özel bilgi ihtiyaçlarına göre biçimlendirilmiş raporlar talep etme durumunda olmayan, geniş bir kullanıcı kitlesinin genel finansal bilgi ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen finansal tablolardır.³

Dünyada birçok hukuk sistemi veya kural koyan otoriteler, finansal raporlama yükümlülüğünü düzenleme de dahil olmak üzere, çeşitli amaçlarla kendilerine özgü KOBİ tanımı yapmışlardır. Bu tanımlar çoğunlukla iktisadi kişiliğin hasılatı, varlıkları, çalışan sayıları gibi niceliksel kriterlere dayanır. İktisadi kişilik dışındaki kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablo yayınlayıp yayınlamadıklarına bakılmaksızın çok küçük iktisadi kişilikler bu tanıma dahil edilirler.⁴ KOBİ'ler için finansal raporlama standartları ise KOBİ tanımını yaparken, farklı bir bakış açısıyla iktisadi kişiliğin niceliksel boyutuna değil, kamusal hesap verme sorumluluğuna odaklanmıştır. Kamusal hesap verme sorumluluğu olmayan fakat iktisadi birim dışında bulunanlara yönelik genel amaçlı finansal tablo düzenleyenler KOBİ-UFRS'na uymak zorundadırlar. Ancak ilgili ülkenin ilgili otoritesi o ülkede KOBİ-UFRS'nin kimler tarafından uygulanacağını veya kimlere uygun olduğunu belirleyecektir.⁵ Bu noktada tasarısı parlamentoda görüşülmekte olan yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) belirleyici olacaktır.

3. KOBİ-UFRS ve Vergi Amaçlı Raporlama

KOBİ'ler genellikle sadece sahip-yönetici konumunda olanların veya sadece vergi otoritelerinin ve diğer kamusal otoritelerin kullanımına yönelik finansal tablolar düzenlerler. Sadece sözkonusu amaçlarla hazırlanan finansal tablolar, genel amaçlı finansal tablo olmak zorunda değildir.⁶

Vergi yasaları her ülkenin düzenleme evrenine (jurisdiction) has özellikler bulundurur. Genel amaçlı finansal raporların amaçları ile vergisel kazancın raporlanması amacı farklıdır. Bu nedenle KOBİ-UFRS'ye uygun olarak

3 s.a.g.e., prg. P8

4 s.a.g.e., prg. P 10

5 PwC, *Küçük ve Orta Ölçekli Şirketler için UFRS Kılavuzu* – 2009, s.2

6 IASB, a.g.e., prg. P11

hazırlanan finansal tabloların ilgili ülkenin vergi yasalarının ve diğer vergi amaçlı düzenlemelerin gerektirdiği ölçümleme esaslarına tam uyumlu olması beklenemez ve ihtimal dışıdır. Bir üye vergi amaçlı raporlarını KOBİ-UFRS standardına göre belirlenmiş olan kâr/zarar tutarından hareketle yapılacak mutabakatlarla yapılmasını sağlayarak KOBİ'leri çifte raporlama yükünden kurtarabilir.⁷

Tebliğin ilerleyen bölümlerinde inceleneceği gibi vergi amaçlı ölçümleme esasları ile KOBİ-UFRS'deki ölçümleme esasları farklı olabilecektir. Bu da ticari kazanç ile vergisel kazanç arasında "geçici farklar = zamanlama farkları" doğmasına neden olacaktır. Bir varlığın değerinin ölçülmesinde amaca göre iki ayrı değer esas alındığında sözkonusu varlık elden çıkana kadar sürecek olan bu fark "ertelenen vergi varlığı" veya "ertelenen vergi borcu" tanınmasını gerektirecektir.

4.Kavramlar

Türk Vergi Usul Kanunu'nda (VUK) kullanılan değerlendirme teriminin karşılığı olarak ölçümleme (measurement) terimi kullanılmaktadır. Literatürde genellikle değer takdiri amacı güdüldüğünde değerlendirme, finansal raporlara koymak amacıyla yapıldığında ise ölçümleme terimi tercih edilmektedir.

4.1.Yaygın Tanıma ve Ölçümleme İlkeleri

KOBİ-UFRS'nin 2.27'den 2.32'ye kadar olan paragraflarında varlıkların, borçların, gelirin ve giderlerin tanınması konusu düzenlenmiştir. Burada ilgili varlıkların mevcudiyetlerinin kabul edilip kayıtlara ve finansal tablolara alınmaları için koşul olarak gelecek ekonomik fayda ve güvenilir olarak ölçümlenebilme unsurlarına vurgu yapılmıştır.

2.33 ve 2.34 nolu paragraflarda ise ölçümlemenin genel ilkeleri ortaya konulmuştur. Burada ölçümleme; bir iktisadi kişiliğin varlıklarını, borçlarını, gelirini ve giderlerini finansal tablolarında göstermek için, bunların "parasal tutarlarını ölçme" sürecidir.⁸

2.34. nolu paragrafta iki temel ölçümleme esası olarak "tarihsel maliyet" ve "gerçeğe uygun değer" tanımlanmıştır. Edinme tarihinde bir varlığı edinebilmek için ödenen nakit veya nakit eşdeğeri bir varlığın tarihsel maliyetini oluşturmakta, edinme sırasında nakit dışı ödeme sözkonusu olduğunda ise ödenen bedelin gerçeğe uygun değeri alınmaktadır.

Boçlar için de tarihsel maliyet tanımı yapılmış ve bir yükümlülüğe girildiğinde bu yükümlülük karşılığında alınan nakit veya nakit eşdeğeri tutar veya alınan nakit dışı varlıkların gerçeğe uygun değeri borcun tarihsel

7 s.a.g.e., prg. P12

8 s.a.g.e., prg. 2.33

maliyeti olarak ifade edilmiştir. Gelir vergilerinde olduğu gibi bazı özel durumlarda ise işin normal seyrinde borcu ödeyerek hesaplaşmak için ödenmesi gereken nakit veya nakit eşdeğerinin tutarıdır.

Amorti (itfa) edilmiş tarihsel maliyet ise bir varlığın veya borcun tarihsel maliyeti, değerlendirme tarihine kadar tanınmış olan gelir veya giderlerin eklenmesi veya çıkarılmasıyla, düzeltilmesiyle bulunur.

4.2.Tahakkuk Esası

İktisadi birim, nakit akış bilgileri dışında, finansal tablolarını muhasebenin tahakkuk esasını kullanarak hazırlamalıdır. Tahakkuk esasında ilgili finansal tablo kalemleri bunlar için belirlenmiş olan tanımlara ve tanıma yani varlığını kabul edip finansal tabloya alma kriterlerine uydukları zaman varlık, borç, özkaynak, gelir veya gider olarak tanınabilirler.⁹

4.3.Finansal Tablolarda İlk Tanımda ve Sonraki Dönem Sonlarında Ölçümleme

Varlıklar ve borçlar kayıtlarda ilk olarak tanındıkları sırada UFRS tarafından belirlenmiş, gerçeğe uygun değer gibi, başka bir esas bulunmuyorsa maliyet değeri ile ölçümlenirler.¹⁰

Kayıtlarda ilk tanınmadan sonraki dönem sonlarında ise, varlıkların ve borçların finansal karakterli olup olmamaları önem kazanmaktadır. Finansal olmayan varlıkların çoğu sonraki dönem sonlarında maliyet değerinden farklı bir değerlendirme esası ile değerlendirilir;

Duran varlıklar, amortismanı düşülmüş değeri (Net Defter Değeri) veya geri kazanılabilir değerinden düşük olanı ile ölçümlenirler.

Stoklar, maliyet veya satış fiyatı eksi tamamlama ve satış maliyetinden küçük olanı ile ölçümlenirler.

Kullanılan veya satış için elde tutulan finansal olmayan varlıklar için değer kaybı zararı tanınır.¹¹

İştirak ve iş ortaklıklarındaki yatırımlar, yatırım amaçlı gayrimenkuller, tarımsal varlıklar gibi finansal olmayan varlıklar için KOBİ-UFRS gerçeğe uygun değer ile ölçümleme yapılmasını gerektirir veya buna izin verir.¹²

Finansal karakterli olmayan borçlar, raporlama tarihinde yükümlülüğü kapatmak için gerekli olan tutarın en iyi tahmini olarak ölçümlenirler.¹³

9 s.a.g.e.prg.2.36

10 s.a.g.e.prg.2.46

11 s.a.g.e.prg.2.49

12 s.a.g.e.prg.2.50

13 s.a.g.e.prg.2.51

Temel finansal araçlardan doğan, finansal varlıklar ve finansal borçlar itfa edilmiş maliyetleri eksi değer kaybı zararı olarak ölçülürler. Ancak bunun bazı istisnaları vardır.¹⁴

Diğer tüm finansal varlıklar ve borçlar, KOBİ-UFRS’de başka bir değer (maliyet veya itfa edilmiş maliyet gibi) önerilmediği veya buna izin verilmediği sürece, gerçeğe uygun değerleri ile ölçümlenirler. Gerçeğe uygun değerdeki değişmelerden doğan gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar ise kâr/zararda tanınarak gelir tablosunda açıklanırlar.¹⁵

5.KOBİLER İÇİN UFRS’DEKİ VE VUK’DAKİ DEĞERLEME ESASLARININ KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

5.1. Net Gerçekleşebilir Değer (Net Realizable Amount)

Net gerçekleşebilir değer kavramı her ne kadar KOBİ-UFRS’de terimler sözlüğü kısmında tanımlanmamış olsa da KOBİ-UFRS’de bir paragrafta geçmektedir. 31. Bölüm: Yüksek Enflasyon Paragraf 31.8’in (a) bendinde “Bazı parasal olmayan kalemler raporlama dönemi sonunda geçerli olan tutarlarla izlenirler örneğin, net gerçekleşebilir değer ve gerçeğe uygun değer, dolayısıyla bunlar yeniden bildirilmez. Diğer tüm parasal olmayan varlıklar ve borçlar yeniden bildirilir” denmektedir.

Her ne kadar bu kavram yukarıdaki Paragrafta dışında KOBİ-UFRS’nin başka bir yerinde doğrudan kullanılmamış olsa da stoklar ile ilgili 13. Bölüm’de stokların ölçülmesi ile ilgili şöyle bir ifade kullanılmıştır; “Stoklar, maliyet ile tamamlama ve satış maliyetleri düşülmüş satış fiyatının düşük olanı üzerinden ölçülür.” (Altı çizili yer “net gerçekleşebilir değer” UFRS tam setindeki tanımıdır.)

Net gerçekleşebilir değer kavramının tanımını UFRS tam setinden bulabiliriz TMS 2 Stoklar Standardı’nın tanımlar kısmının 6. Paragrafında tanım şu şekilde verilmiştir: “İşin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder”.

VUK Değerleme ölçülerinde Mükerrer Madde 266’da tanımlanan Rayiç bedel “net gerçekleşebilir değer” kavramı ile karşılaştırılabilir. Mükerrer Madde 266’da Rayiç bedelin tanımı şu şekilde verilmiştir; “Rayiç bedel, bir iktisadi kıymetin değerlendirme günündeki normal alım satım değeridir.”

Burada dikkat edilmesi gereken husus KOBİ-UFRS’de “net gerçekleşebilir değer” hesaplanırken sadece satış değeri dikkate alınmakta ve satış giderleri düşürülmektedir. Ancak rayiç bedel hem alış değerinden hem

¹⁴ s.a.g.e.prg.2.47

¹⁵ s.a.g.e.prg.2.48

de satış değerinden hesaplanabilmektedir. Bununla birlikte satış değeri hesaplanırken, satış giderlerinin düşülmesi gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır.

5.2. Kalıntı Değeri (Residual Value)

Kalıntı değer kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Varlığın halihazırda beklenen yararlı ömrünün ve yaşının sonuna gelmiş olsa idi, bu varlığı elden çıkarmasından iktisadi kişiliğin cari olarak elde edeceği tahmin edilen tutardan, tahmini elden çıkarma maliyetleri düşüldükten sonra kalan tutardır.”

Kalıntı değer KOBİ-UFRS’de karşımıza Maddi Duran Varlıklar (17. Bölüm), Şerefiye Dışındaki Maddi Olmayan Duran Varlıklar (18. Bölüm), Kiralamalar (20. Bölüm), Varlıklarda Değer Düşüklüğü (27. Bölüm) bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken husus; VUK 291’de adı geçen “iz bedel” ile VUK Mükerrer Madde 315 ve Madde 320’de adı geçen “bakiye değer” ile karıştırmamak gerektir.

5.3. Amortisman Tabi Tutar (Depreciable Amount)

Amortisman tabi tutar kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Bir varlığın maliyetinden veya (finansal tablolarda) maliyet yerine geçen diğer tutarlardan kalıntı değerinin düşülmesiyle bulunan tutarı ifade eder.”

Amortisman tabi tutar kavramı KOBİ-UFRS’de karşımıza Maddi Duran Varlıklar (17. Bölüm) bölümünde karşımıza çıkmaktadır.

VUK’da “amortisman tabi tutar” kavramı bulunmamaktadır. Ancak bazı hükümlerde “maliyet değeri” kavramı “amortisman tabi tutar” kavramı ile eşdeğerdir.

Dikkat edilmesi gereken husus KOBİ-UFRS’de “amortisman tabi tutar” belirlenirken kalıntı değerinin düşülmesi gerekmektedir. Ancak VUK’da böyle bir durum söz konusu değildir.

17. Bölüm (Maddi Duran Varlıklar) Paragraf 17-18’de bir varlığın amortisman tabi tutarı varlığın yararlı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılır denmektedir.

5.6. Vergiye Esas Değer (Tax Basis)

Vergiye esas değer kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Bir varlığın, borcun veya özkaynak aracının, yasama süreci tamamlanarak kesinleşmiş vergi kanunu kapsamında ölçülmesidir.”

Vergiye esas değer kavramı KOBİ-UFRS’de karşımıza Gelir Vergileri (29. Bölüm) bölümünde çıkmaktadır.

VUK Değerleme ölçülerinde Madde 268’de tanımlanan “Vergi Değeri” kavramı “Vergiye esas değer” kavramı ile karşılaştırılabilir. Madde 268’de Vergi Değeri’nin tanımı şu şekilde verilmiştir; “Vergi değeri, bina ve arazinin Emlâk Vergisi Kanununun 29 uncu maddesine göre tespit edilen değeridir.” Dikkat edilmesi gereken husus; her iki tanım da başka bir kanuna atıfta bulunmamaktadır. KOBİ-UFRS’deki “vergiye esas değer” bir varlığın, borcun veya özkaynağa dayalı finansal aracın, yürürlükte olan veya yürürlüğe girmesi kesine yakın olan vergi kanunu kapsamında ölçülmesidir.” Böylelikle KOBİ-UFRS’deki “vergiye esas değer” kavramı VUK’daki değer kavramlarını kapsamaktadır. VUK’daki “vergi değeri” kavramı ise sadece Emlâk Vergisi Kanunu’nun 29. Maddesindeki hükümleri kapsamaktadır.

5.7. Nominal Değer (Nominal Value, Par Value, Face Value)

Nominal değer kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında bulunmamaktadır.

“Nominal değer” kavramı KOBİ-UFRS’de karşımıza Temel Finansal Araçlar (11. Bölüm), Borçlar ve Özkaynak (22. Bölüm), Hasılat (23. Bölüm) bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

VUK Değerleme ölçülerinde Madde 266’da tanımlanan “itibari değer” kavramı “nominal değer” kavramı ile eş anlamlıdır. Madde 266’da itibari değer tanımı şu şekilde verilmiştir; “İtibari değer, her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir.”

22. Bölüm (Borçlar ve Özkaynak) Paragraf 22.10’da, hisselerin veya diğer özkaynak araçlarının ihracı üzerine öz kaynaklardaki artışın finansal durum tablosunda sunumu geçerli kanunlara göre belirlenir denmektedir. Örnek olarak da, hisselerin nominal değeri ve ödemenin nominal değeri aşan tutarı, ayrı olarak sunulabileceği gösterilmiştir.

23. Bölüm (Hasılat) Paragraf 23.5’de, nakit ve nakit benzerleri girişinin ertelendiği ve düzenlemenin gerçekte bir finansman işlemi olduğu durumlarda; bedelin gerçeğe uygun değeri, bir emsal faiz oranı kullanılarak belirlenen gelecekte elde edilecek bedelin bugünkü değeridir denmiştir. Emsal faiz oranının nasıl hesaplanacağı da aynı Paragrafta verilmiştir. Söz konusu Paragrafa göre, finansal aracın nominal değerini ilgili mal veya hizmetin nakit satış fiyatına indirgeyen faiz oranı üzerinden hesaplamak, emsal faiz oranının hesaplanması yöntemlerinden biridir. Buna ek olarak Paragraf, iktisadi kişiliklerin, gelecekte elde edilecek ödemelerinin

bugünkü değerleri ile bedellerin nominal değerleri arasındaki farkları, 23.27 ve 23.28 sayılı paragraflar ile 11. Bölüm uyarınca faiz hasılatı olarak muhasebeleştirileceklerine dair hüküm getirmiştir.

5.8 Defter Değeri (Carrying Amount)

Defter değeri kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Bir varlığın ya da borcun finansal durum tablosunda muhasebeleştirilmiş değeridir.”

Söz konusu kavram, KOBİ-UFRS’de yaklaşık tüm bölümlerde karşımıza çıkmaktadır.

VUK Değerleme ölçülerinde Madde 265’te tanımlanan “Mukayyet değer” kavramı “Defter değeri” kavramı ile eş anlamlıdır. 265’te mukayyet değer tanımı şu şekilde verilmiştir; “Mukayyet değer, bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.”

5.9. Geri Kazanılabilir Tutar (Recoverable Amount)

Geri kazanılabilir tutar kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Varlığın (veya nakit yaratan birimin) satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri ile kullanım değerinden yüksek olanıdır.”

Söz konusu kavram, KOBİ-UFRS’de, Varlıklarda Değer Düşüklüğü (27. Bölüm), bölümünde ve değer düşüklüğü uygulayan diğer ilgili bölümlerde karşımıza çıkmaktadır.

VUK’da “Geri kazanılabilir tutar” kavramı bulunmamaktadır.

27. Bölüm (Varlıklarda Değer Düşüklüğü) Paragraf 27.11’de, değer düşüklüğü zararı bir varlığın defter değeri bu varlığın geri kazanılabilir değerinden daha fazla olduğunda ortaya çıkar

5.10. Satış Maliyetleri Düşülmüş Gerçeğe Uygun Değer (Fair Value Less Costs to Sell)

Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer kavramı terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın ya da nakit yaratan birimin satışında elde edilebilecek tutardan elden çıkarma maliyetlerinin düşülmesi ile bulunan tutar.”

Söz konusu kavram, KOBİ-UFRS’de, Kapsamlı Kar Tablosu ve Gelir Tablosu (5. Bölüm), Stoklar (13. Bölüm), Varlıklarda Değer Düşüklüğü (27. Bölüm), Özellikli Faaliyetler (34. Bölüm) bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer 27. Bölüm’de (Varlıklarda

Değer Düşüklüğü) “geri kazanılabilir tutarın” hesaplanmasında kullanılmaktadır. Aynı Bölümde söz konusu kavram tanımlanmış ve değer in tespiti ile ilgili açıklama verilmiştir.

Paragraf 27.14’de göre “satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer”; bir varlığın, bilgili ve istekli taraflar arasında piyasa şartlarında karşılıklı pazarlık ortamında satışından, elden çıkarma maliyetleri düşüldükten sonra elde edilebilen tutardır.

Aynı Paragraf değer in tespitinde hiyerarşi getirmiştir. Paragrafa göre;

Bir varlığın satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer inin en iyi kanıtı, karşılıklı pazarlık ortamında yapılmış bağlayıcı bir satış anlaşmasındaki fiyat veya Atif bir piyasadaki piyasa fiyatıdır.

Eğer bir varlık için, bağlayıcı bir satış anlaşması veya aktif bir piyasa bulunmuyor ise satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer, iktisadi kişiliğin elden çıkarma maliyeti düşüldükten sonra, raporlama tarihinde, bilinçli ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında yapılacak bir satıştan elde edebileceği tutarı yansıtabilen en iyi bilgiye dayandırılır. Bu tutarı belirlerken, iktisadi kişilik, aynı endüstri dalında benzer varlıklarla ilgili güncel işlemlerin sonuçlarını dikkate alır.

Görüldüğü gibi üçüncü sıradaki değer kanıtı VUK’daki “Emsal Bedel” kavramına benzerlik göstermektedir. VUK’a göre emsal bedeli, bir iktisadi kıymetin benzerlerine göre piyasada sahip olduğu satış bedelidir. Ancak emsal bedelde satış değeri hesaplanırken, satış giderlerinin düşülmesi gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır.

34. Bölüm (Özellikli Faaliyetler) Paragraf 34.4’e göre iktisadi kişilik canlı varlığı ilk muhasebeleştirmede ve her bir raporlama tarihinde satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer ile ölçer. Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerdeki değişiklikler kar veya zararda muhasebeleştirilir.

13. Bölüm’de (Stoklar) “satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer” kavramı dolaylı olarak karşımıza çıkıyor. Paragraf 13.3’de, ilgili Bölümün aşağıdakiler tarafından elde tutulan stokların ölçülmesinde uygulanmayacağı belirtiliyor

Kâr veya zarara yansıtılarak satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülen, tarım ve ormancılık ürünleri, hasat sonrası tarımsal ürün ile maden ve madeni ürün üreten üreticiler, veya

Stoklarını, kâr veya zarara yansıtılarak satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değer üzerinden ölçen ticari mal komisyoncuları veya tüccarları.

5.11. Kullanım Değeri (Value in Use)

Kullanım değeri kavramı terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Bir varlıktan veya nakit yaratan birimden türetilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir.”

Söz konusu kavram, KOBİ-UFRS’de karşımıza, sadece Varlıklarda Değer Düşüklüğü (27. Bölüm) Bölümünde karşımıza çıkmaktadır.

Paragraf 27.15’e göre kullanım değeri; bir varlıktan türetilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeridir.

Aynı Paragraf bu bugünkü değer hesaplaması için adımları da açıklamıştır. Buna göre bugünkü değer hesaplaması aşağıdaki adımları içermektedir:

varlığın devamlı kullanımından ve nihai olarak elden çıkarılmasından kaynaklanacak gelecekteki nakit giriş ve çıkışlarının tahmin edilmesi ve bu nakit akışlarına, uygun iskonto oranının uygulanması.

KOBİ-UFRS’na göre, iktisadi kişiliğin varlıktan türetmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarının tahmini, nakit akışlarının tutarı ve zamanlamasının olası değişiklikleri hakkında beklentiler, cari piyasa risksiz faiz oranı ile temsil edilen paranın zaman değeri ve likidite sıkıntısı gibi piyasa katılımcılarının iktisadi kişiliğin varlıktan türetmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarının fiyatlanmasına yansıtabilecekleri diğer faktörler kullanım değerinin hesaplanmasına yansıtılmalıdır.¹⁶ (Paragraf 27.16)

Paragraf 27.17 gelecekteki nakit akışlarının tahminlerinin neler içereceğini belirtmiştir. **Bunlar;**

varlığın devamlı kullanımından sağlanacak nakit girişlerine ilişkin tahminler. Varlığın devamlı kullanımından sağlanan nakit girişlerinin yaratılması için gerekli olarak gerçekleşen nakit çıkışlarına (varlığı kullanıma hazır hale getirmek için yapılan nakit çıkışları da dahil) ve varlığa direk olarak atfedilebilen veya makul ve tutarlı bir temele dayalı olarak tahsis edilebilen nakit çıkışlarına ilişkin tahminler. Varlığın yararlı ömrünün sonunda, bilgili ve istekli taraflar arasında piyasa şartlarında karşılıklı pazarlık ortamında elden çıkarılmasında elde edilmesi (veya ödenmesi) beklenen, varsa, net nakit akışları.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; eğer en güncel bütçeler veya tahminler tarafından kapsanan dönemlerin ötesinde nakit akış tahminlerinde bulunulacak ise iktisadi kişilik, bütçe ve tahminlere dayanan projeksiyonlarını ilerideki yıllar için (ki bu Standartta belirtilmemiş olsa da UFRS tam setinde 5 yıl ve ötesi olarak düşünülmemekte), artan bir oran kullanmak makul olmadıkça, sabit veya azalan bir büyüme oranı kullanarak ileriye doğru tahminde bulunabilir.

¹⁶ IASB, a.g.e., prg. 27-16

Finansman faaliyetlerine ilişkin nakit giriş veya çıkışları veya gelir vergisi ödemeleri ya da alımları gelecekteki nakit akışlarına dahil edilmeyecektir.¹⁷ Bununla beraber, iktisadi kişiliğin henüz taahhüt etmediği gelecekteki yeniden yapılandırma veya varlığın performansının geliştirilmesi veya iyileştirilmesi ile ilgili nakit giriş ve çıkışları gelecekteki nakit akışları tahmininde dikkat alınmamalıdır.¹⁸

Bugünkü değer hesaplamasında iskonto oranı olarak vergi öncesi, paranın zaman değeri ve varlığa özgü olan ve kendisi için gelecekteki nakit akış tahminleri düzeltilmemiş olan riskleri kapsayan bir oran kullanılmalıdır (Detaylı açıklama çalışmanın 3.10. Bölümde verilmiştir).

VUK'da kullanım değeri kavramı bulunmamaktadır.

5.12. Bugünkü Değer (Present Value)

Bugünkü değer kavramı terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; "İşletmenin normal akışı içerisindeki gelecekteki nakit akışlarının indirgenmiş bugünkü değerinin cari tahminidir."

Söz konusu kavram, KOBİ-UFRS'de, Temel Finansal Araçlar (11. Bölüm), Diğer Finansal Araçlara İlişkin Hususlar (12. Bölüm), Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (16. Bölüm), Maddi Duran Varlıklar (17. Bölüm), Kiralamalar (20. Bölüm), Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar (21. Bölüm), Borçlar ve Özkaynak (22. Bölüm), Hasılat (23. Bölüm), Varlıklarda Değer Düşüklüğü (27. Bölüm), Çalışanlara Sağlanan Faydalar (28. Bölüm) bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

VUK'da bugünkü değer kavramı bulunmamakla birlikte, VUK Madde 264'te tanımı verilen değerlendirme ölçülerinden "Tasarruf değeri" alacak ve borç senetlerinin dönem sonu değerlemesindeki uygulama açısından, bugünkü değer hesaplamasıdır. VUK Madde 264'te verilen tanıma göre; tasarruf değeri bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir. VUK Madde 281, vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir hükmü getirmiştir. Bu hükme göre vadesi gelmemiş alacak senetleri değerlendirme gününün kıymetine indirilir.

KOBİ-UFRS'de bugünkü değer tespit edilirken iskonto oranı tespitinin nasıl olacağına dair çeşitli hükümler bulunmaktadır.

Etkin faiz oranı (Temel Finansal Araçlar/Paragraf 11-15)

Temel Finansal Araçlar Bölümü'nde, ilk ölçmede eğer anlaşma bir finansman işlemi ise, iktisadi kişilik finansal varlığı veya finansal borcu

17 s.a.g.e., prg. 27-18

18 s.a.g.e., prg. 27-19

gelecekteki ödemelerin benzer bir borçlanma aracı için olan piyasa faiz oranı ile indirgenmiş bugünkü değerinden ölçmelidir, denmektedir. Böylelikle bu hükümde iskonto oranı olarak “benzer bir borçlanma aracı için olan piyasa faiz oranı” kullanılacaktır.¹⁹

Diğer Finansal Araçlara İlişkin Hususlar Bölümü’nde, eğer varlıklara ilişkin ödeme ertelenirse veya varlıklar piyasa oranı olmayan bir faiz oranı üzerinden finanse edilirse, iktisadi kişilik, varlıkları, gelecekteki ödemelerin, piyasa faiz oranı üzerinden iskonto edilmiş bugünkü değerine göre ölçer.²⁰ Böylelikle bu hükümde iskonto oranı olarak “piyasa faiz oranı” kullanılacaktır. Ancak piyasa faiz oranı nasıl tespit edileceğine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Kiralamalar Bölümü’nde, kiracıların ilk muhasebeleştirme esnasında asgari kira ödemelerinin bugünkü değeri hesaplanırken iskonto oranı olarak “kiralama kapalı olarak belirtilmiş olan faiz oranı” kullanılması hükmedilmiştir. Eğer bu oran belirlenemiyorsa, iskonto oranı olarak “kiracının ek borçlanma oranı” kullanılacaktır.²¹

Kiralamalar Bölümü’nde, kiraya verenler, finansal kiralama kapsamında bulunan varlıkları, finansal durum tablolarında kiralamadaki net yatırıma eşit bir tutar ile alacak olarak göstermeleri hükmedilmiştir. Kiralamadaki net yatırım, kiraya verenin kiralama saklı olan faiz oranı ile iskonto edilmiş, kiralamadaki brüt yatırımdır.²² Böylelikle bu hükümde iskonto oranı olarak “saklı olan faiz oranı” kullanılacaktır.

Hasılat Bölümü’nde, nakit ve nakit benzerleri girişinin ertelendiği ve düzenlemenin gerçekte bir finansman işlemi olduğu durumlarda; bedelin gerçeğe uygun değeri, bir emsal faiz oranı kullanılarak belirlenen gelecekte elde edilecek bedelin bugünkü değer olduğu hükmedilmiştir.²³ Böylelikle bu hükümde iskonto oranı olarak “emsal faiz oranı” kullanılacaktır. Aynı Madde emsal faiz oranının nasıl tespit edileceğini de hükmetmiştir. Standarda göre emsal faiz oranı aşağıdakilerin daha açık olarak tespit edilebilendir:

Benzer kredi derecelendirmesine sahip bir iktisadi kişiliğin benzer finansal araçları için geçerli olan faiz oranı, veya

Aracın nominal değerini ilgili mal veya hizmetin nakit satış fiyatına indirgeyen faiz oranı.

19 s.a.g.e., prg. 11-13

20 s.a.g.e., prg. 12-12

21 s.a.g.e., prg. 20-9

22 s.a.g.e., prg. 20-17

23 s.a.g.e., prg. 23-5

Varlıklarda Değer Düşüklüğü Bölümün'de, kullanım değeri, bir varlıktan türetilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri olduğu belirtilmiştir.²⁴ Bugünkü değer hesaplamasında iskonto oranı olarak vergi öncesi, paranın zaman değeri ve varlığa özgü olan ve kendisi için gelecekteki nakit akış tahminleri düzeltilmemiş olan riskleri kapsayan bir oran kullanılmalıdır.²⁵ Bu bölümde iskonto oranının nasıl tespit edileceğine dair daha fazla açıklama bulunmamaktadır. Ancak UFRS tam setinde kullanım değeri hesaplamasında kullanılacak olan iskonto oranı için daha açıklayıcı maddeler bulunmaktadır. Eğer o maddeler dikkate alınacak olursa KOBİ-UFRS için de kullanım değerinde kullanılacak olan iskonto oranı olarak ilgili firmanın "ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti" kullanılması daha uygun olacaktır.

Çalışanlara Sağlanan Faydalar Bölümün'de, iktisadi kişiliklerin, tanımlanmış fayda yükümlülüklerini iskonto edilmiş bugünkü değer esasına göre ölçeceklerini hükmetmiştir.²⁶ Bölüm iskonto oranının nasıl tespit edileceğine dair detaylı açıklama da getirmiştir. Bölüme göre; iktisadi kişilik, gelecekteki ödemelerin iskonto edilmesinde kullanılan oranı, raporlama tarihinde, "yüksek kaliteli kurumsal tahvillerin piyasa getirilerine" göre belirlemelidir. Bu tür senetlere ilişkin derin bir piyasanın bulunmadığı ülkelerde, iktisadi kişilik, "devlet tahvillerinin (raporlama tarihindeki) piyasa getirilerini" kullanır. Kurumsal senetlerin veya devlet tahvillerinin para birimi ve vadesi, gelecekteki ödemelerin para birimi ve vadesi ile tutarlı olmalıdır.²⁷

Özellikli Faaliyetler Bölümün'deki gerçeğe uygun değer yönteminin anlatıldığı kısımda iktisadi kişiliklerin, canlı varlıklarının piyasa tarafından belirlenmiş fiyatları veya değerleri mevcut olmaması durumunda, varlıklardan cari bir piyasa oranı ile iskonto edilmiş beklenen nakit akışlarının bugünkü değerinin tespit etmeleri gerektiği hükmedilmiştir.²⁸ Böylelikle bu hükümde iskonto oranı olarak "piyasa oranı" kullanılacaktır. Ancak piyasa faiz oranı nasıl tespit edileceğine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

5. 13. İçsel Değer (Intrinsic Value)

İçsel değer kavramı terimler sözlüğünde bulunmasına rağmen KOBİ-UFRS'nin diğer bölümlerinde bulunmamaktadır. İçsel değer terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; "Karşı tarafın onaylama veya alma (koşullu veya koşulsuz) hakkının olduğu hisse senetleri ile karşı tarafın bu senetler için ödemesi gereken (veya ödeyeceği) fiyat (eğer varsa) arasındaki farktır." Standart terimler sözlüğünde tanım yapmak ile

24 s.a.g.e., prg. 27-15

25 s.a.g.e., prg. 27-20

26 s.a.g.e., prg. 28-15

27 s.a.g.e., prg. 28-17

28 s.a.g.e., prg. 34-6/d

yetinmeyerek bir örnek vermiştir. Tanımdaki örnek şu şekilde verilmiştir; “gerçeğe uygun değeri 20 Lira olan bir hisse senedi üzerindeki kullanım fiyatı 15 Lira olan bir hisse senedi opsiyonunun içsel değeri 5 Lira’dır.”

İçsel değer kavramı karşımıza UFRS tam setinde çıkmaktadır. Ancak söz konusu kavram tem sette sadece bir yerde bulunmaktadır. UFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı’nda içsel değer, özkaynağa dayalı finansal araçların gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir şekilde tahmin edilememesi durumunda kullanılacak değerlerden biridir.²⁹ Aynı Standart’ta içsel değer KOBİ-UFRS’deki gibi tanımlanmıştır.

VUK’da içsel değer kavramı bulunmamaktadır

5.14. Gerçeğe Uygun Değer (Fair Value)

“Gerçeğe uygun değer” kavramı KOBİ-UFRS terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi, bir borcun ödenmesi veya kazanılmış bir özkaynak aracının el değiştirmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.”

Bununla beraber Standardın Kavramlar ve Genel İlkeler Bölümünde varlık, borç, gelir ve giderlerin ölçüm esasları kısmında da “Gerçeğe uygun değer” kavramı açıklanmıştır. Söz konusu Paragraf “gerçeğe uygun değer” kavramını şu şekilde tanımlanmıştır; “Gerçeğe uygun değer karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkabilecek tutardır.”³⁰

5.14.1 Temel Finansal Araçlar Bölümü’ndeki Gerçeğe Uygun Değere Dair Açıklamalar

11. Bölüm: Temel Finansal Araçlar’daki açıklamalar, KOBİ-UFRS için önem arz etmektedir. Zira 12. Bölüm, 14. Bölüm, 15. Bölüm, ve 16. Bölüm Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller de dahil olmak üzere bu UFRS’nin diğer bölümleri bu bölümün ilgili paragraflarındaki gerçeğe uygun değer rehberliğine atfta bulunur.

Temel Finansal Araçlar başlıklı 11. Bölümde Paragraf 11.27 ile 11.32 arasındaki açıklamalar “gerçeğe uygun değer” kavramı hakkında yol göstericidir. Paragraf 11-27’ye göre Paragraf 11.14(c)(i) adi hisseler veya imtiyazlı hisseler yapılan bir yatırımın eğer hisselerin gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülebiliyorsa gerçeğe uygun değer ile ölçülmesini gerektirir ve iktisadi kişilik hisselerin gerçeğe uygun değerini belirlemede aşağıdaki hiyerarşiyi kullanmalıdır:³¹

29 International Accounting Standards Board (IASB), IFRS Full Text, 2009, IFRS 2, prg.2-24/a

30 IASB, a.g.e., prg. 2-34

31 s.a.g.e., prg. 11-27

Gerçeğe uygun değer en iyi kanıtı benzer bir varlığın aktif bir piyasadaki kotasyonlu fiyatıdır. Bu genellikle cari alış fiyatıdır.

Kotasyonlu fiyatlar bulunmadığında, benzer bir varlık için gerçekleşmiş yakın tarihli bir işlemin fiyatı işlemin gerçekleşmesinden bu yana ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik olmadığı veya önemli miktarda zaman geçişi olmadığı sürece gerçeğe uygun değer kanıtı sağlar. Eğer işletme son işlem fiyatının gerçeğe uygun değerini iyi bir tahmini olmadığını (örneğin, iktisadi kişiliğin yapmakla zorunlu tutulduğu bir işlemde, zorunlu tasfiye veya zorunlu satışta elde edeceği veya ödeyeceği bir tutarı yansıttığı için) gösterebilirse bu fiyat düzeltilir.

Eğer varlığın piyasası aktif değilse ve benzer bir varlığın güncel işlemleri kendi başlarına gerçeğe uygun değerini iyi bir tahmini deşillirse iktisadi kişilik gerçeğe uygun değeri bir değerlendirme tekniğı kullanarak tahmin eder. Bir değerlendirme tekniğı kullanılmasında amaç, ölçüm tarihinde olağan iş faaliyetleri gereğince başlatılmış karşılıklı pazarlık ortamındaki bir işlemde işlem fiyatının ne olabileceğini tahmin etmektir.

VUK Değerleme ölçülerinde Madde 263'te tanımlanan "Borsa rayıcı" KOBİ-UFRS Paragraf 11-27'nin "a" bedinde bahsedilen "bir piyasadaki kotasyonlu fiyat" ile eş anlamlı sayabiliriz. VUK Madde 263'te borsa rayıcının tanımı şu şekilde verilmiştir; "Borsa rayıcı, gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerlerini ifade eder. Normal temevvüçler (dalgalanmalar) dışında fiyatlarda bariz kararsızlıklar görülen hallerde, son muamele günü yerine değerlemeye takaddüm eden 30 gün içindeki ortalama rayıcı esas olarak aldirmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir."

11. Bölüme göre bir piyasadaki kotasyonlu fiyat cari alış fiyatı iken VUK'a göre borsa rayıcı son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerleridir.

Paragraf 11-27'nin "b" bedinde bahsedilen "benzer bir varlık için gerçekleşmiş yakın tarihli bir işlemin fiyatı" da VUK "Emsal Bedel" kavramına benzerlik göstermektedir. VUK'a göre emsal bedeli, bir iktisadi kıymetin benzerlerine göre piyasada sahip olduğu satış bedelidir. Standart "benzer varlık" terimini kullanmıştır ancak değer tespitinde "satış bedeli" yerine "yakın tarihli bir işlemin fiyatı" kullanılmıştır

Paragraf 11-27'nin "c" bedindeki yöntemler ise VUK'ta karşımıza çıkmamaktadır. Standarttaki değerlendirme yöntemleri, eğer varsa benzer bir

varlık için karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında yapılan işlemlerin kullanılmasını, ilgili araçla büyük ölçüde benzer olan başka bir aracın cari gerçeğe uygun değerinin referans alınmasını, indirgenmiş (iskonto edilmiş) nakit akışları analizini ve opsiyon fiyatlama modellerini içerir. Finansal aracın fiyatlandırılmasında piyasa katılımcıları tarafından müştereken kullanılmakta olan bir değerlendirme yönteminin bulunması ve anılan yöntemin güncel piyasa işlemlerinde oluşan fiyatların güvenilir bir tahminini sağladığının gösterilebilmesi durumunda, iktisadi kişilik söz konusu yöntemi kullanır.³² Gerçeğe uygun değer, piyasa girdilerini olabildiğince fazla, iktisadi kişiliğe özgü girdileri ise olabildiğince az kullanan bir değerlendirme yönteminin sonuçlarına dayanarak tahmin edilir. Söz edilen değerlendirme yönteminin,³³

(a) ilgili aracın piyasa tarafından nasıl fiyatlandırılacağını makul ölçüde yansıtmaması ve

(b) kullandığı girdilerin, piyasa beklentileri ile araçta bulunan risk-getiri faktörlerinin düzeyini makul ölçüde içermesi durumunda, güvenilir bir gerçeğe uygun değer tahminiyle sonuçlanması beklenir.

Temel Finansal Araçlar başlıklı 11. Bölümünün 11.30, 11.31,11.32. Paragrafları aktif bir piyasanın olmadığı durumlarda güvenilir bir gerçeğe uygun değer tahmin şartlarına dair hükümler içermektedir. Paragraf 11.30'a göre aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatı bulunmayan varlıklara yapılan yatırımların gerçeğe uygun değeri,³⁴

(a) Gerçeğe uygun değer tahminlerini içeren değer aralığındaki değişkenliğin bu varlık açısından önemli olmaması ya da

(b) anılan aralık içinde yer alan farklı tahminlerin gerçekleşme olasılıklarının makul bir biçimde değerlendirilebilir ve gerçeğe uygun değer tahmininde kullanılabilir olmaları durumunda güvenilir olarak ölçülebilir.

5.14.2. Hasılat Bölümü'ndeki Gerçeğe Uygun Değere Dair Açıklamalar

23. Bölüm'de çok kısa bir açıklama getirilmiştir ve gerçeğe uygun değer bugünkü değer hesaplaması olduğunu hükmetmiştir. Paragraf 23.5'te nakit ve nakit benzerleri girişinin ertelendiği ve düzenlemenin gerçekte bir finansman işlemi olduğu durumlarda; bedelin gerçeğe uygun değeri, bir emsal faiz oranı kullanılarak belirlenen gelecekte elde edilecek bedelin bugünkü değeridir denmektedir.

32 s.a.g.e., prg. 11-28

33 s.a.g.e., prg. 11-29

34 s.a.g.e., prg. 11-30

5.14.3. Hisse Bazlı Ödemeler Bölümündeki Gerçeğe Uygun Değere Dair Açıklamalar

23. Bölüm’de gerçeğe uygun değer tespiti için detaylı hükümler getirilmiştir. Söz konusu bölüme göre iktisadi kişilik, hisselerinin (ve alınan ilgili mal ve hizmetlerin) gerçeğe uygun değerini aşağıdaki üç sıralı ölçme hiyerarşisini kullanarak ölçer;³⁵

(a) Verilen özkaynak araçları için eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı varsa, bu fiyat kullanılır.

(b) Eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı yoksa verilen özkaynak araçlarının gerçeğe uygun değeri aşağıdakiler gibi iktisadi kişiliğe özgü gözlemlenebilir piyasa verileri kullanılarak ölçülür:

(i) iktisadi kişiliğin hisse senetlerinin güncel bir işlemi veya

(ii) iktisadi kişiliğin veya ana varlıklarının güncel bir bağımsız gerçeğe uygun değerlemesi.

(c) Eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı yoksa ve (b)’ye göre güvenilir bir gerçeğe uygun değer ölçüsünün edinilmesi uygulama açısından mümkün değilse: Hisselerin veya hisse senedi değer artış haklarının gerçeğe uygun değeri, piyasa verilerini azami derecede kullanan bir değerlendirme yöntemi kullanarak bu özkaynak araçlarının verilme tarihinde bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında gerçekleşen bir işlemde fiyatlarının ne olacağını tahmin ederek dolaylı olarak ölçülür. İşletmenin yöneticileri gerçeğe uygun değer belirlenmesi için en uygun değerlendirme yöntemini uygulamada muhakemede bulunmalıdırlar. Kullanılan değerlendirme yönteminin özkaynak araçlarını değerlemek için genel kabul görmüş değerlendirme yöntemleri ile tutarlı olması gerekir

Aynı bölümde iktisadi kişilik hisse senedi opsiyonlarının ve özkaynaktan karşılanan hisse senedi değer artış haklarının (ve alınan ilgili mal ve hizmetlerin) gerçeğe uygun değerini aşağıdaki üç sıralı ölçme hiyerarşisini kullanarak ölçüleceği belirtilmiştir.³⁶

(a) Verilen özkaynak araçları için eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı varsa, bu fiyat kullanılır.

(b) Eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı yoksa verilen hisse senedi opsiyonlarının ve hisse senedi değer artış haklarının gerçeğe uygun değeri hisse senedi opsiyonlarının güncel tarihli bir işlemi gibi iktisadi kişiliğe özgü piyasa verileri kullanılarak ölçülür.

35 s.a.g.e., prg. 26-10

36 s.a.g.e., prg. 26-11

(c) Eğer gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı yoksa ve (b)'ye göre güvenilir bir gerçeğe uygun değer ölçüsünün edinilmesi uygulama açısından mümkün değilse hisse senedi opsiyonunun ve hisse senedi değer artış haklarının gerçeğe uygun değeri bir opsiyon fiyatlama yöntemi kullanılarak dolaylı olarak ölçülür. Yöntemin girdileri (ağırlıklı ortalama hisse fiyatı, gerçekleşme fiyatı, beklenen oynaklık, opsiyonun ömrü, beklenen temettüleri ve risksiz faiz oranı gibi) mümkün olan azami derecede piyasa verilerini kullanmalıdır. Paragraf 26.10 ağırlıklı ortalama hisse fiyatının belirlenmesinde kullanılan hisselerin gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi üzerine rehberlik sağlar. İşletme hisselerin gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde kullanılan değerlendirme yöntemi ile tutarlı bir beklenen oynaklık tahmini türetmelidir

5.14.6. Özellikli Faaliyetler Bölümündeki Gerçeğe Uygun Değere Dair Açıklamalar

Bölüm 34'de de gerçeğe uygun değer tespiti için detaylı açıklamalar getirilmiştir. Söz konusu bölüme göre gerçeğe uygun değeri belirlerken iktisadi kişilik aşağıdakileri göz önünde bulundurmalıdır;³⁷³⁷

(a) Mevcut yerinde ve durumunda olan canlı varlık veya tarımsal ürün için aktif bir piyasa varsa bu piyasadaki kayıtlı fiyat varlığın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesindeki uygun temeldir. Eğer iktisadi kişiliğin değişik aktif piyasalara erişimi varsa iktisadi kişilik kullanmayı düşündüğü piyasada var olan fiyatı kullanmalıdır.

(b) Eğer aktif bir piyasa yoksa iktisadi kişiliğin elde edilebilir olduğu zaman aşağıdakilerden birini veya daha fazlasını gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde kullanır:

(i) İşlemin tarihi ile raporlama tarihi arasında ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik olmaması halinde en güncel piyasa işlemi fiyatı;

(ii) benzer varlıklar için piyasa fiyatının farkları için düzeltilmiş tutarı; ve

(iii) örneğin bir meyve bahçesinin ithalat tablası, kile, veya hektar cinsinden ifade edilmiş değeri ve sığırların etin kilogramı cinsinden ifade edilmiş değeri gibi sektör göstergeleri

(c) Bazı durumlarda (a) veya (b)'de listelenen bilgi kaynakları bir canlı varlığın veya tarımsal ürünün gerçeğe uygun değerine ilişkin olarak farklı sonuçlar önerebilirler. İşletme bu farklılıkların nedenlerini makul tahminlerin dar bir aralığında gerçeğe uygun değerinin en güvenilir tahminine ulaşmak üzere değerlendirir.

37 s.a.g.e., prg. 34-4

(d) Bazı durumlarda mevcut durumu içerisinde bir canlı varlığın gerçeğe uygun değeri piyasa tarafından belirlenmiş fiyatlar veya değerler mevcut olmasa da halihazırda belirlenebilir olabilir. İşletme varlıktan cari bir piyasa oranı ile iskonto edilmiş beklenen nakit akışlarının bugünkü değerinin gerçeğe uygun değerinin güvenilir bir ölçümü ile sonuçlanıp sonuçlanmadığını değerlendirmelidir.

VUK Değerleme ölçülerinde Madde 263'te tanımlanan "Borsa rayici"ni KOBİ-UFRS Paragraf 34.4'ün "a" bedinde bahsedilen "piyasadaki kayıtlı fiyat" ile eş anlamlı sayabiliriz. VUK'a göre borsa rayici son muamele gününde borsadaki muamelelerin ortalama değerleri iken 34. Bölümde kayıtlı fiyatın tespiti hakkında açıklama getirilmemiştir.

KOBİ-UFRS Paragraf 34.4'ün "b" bedinde açıklamalar ise VUK "Emsal Bedel" kavramına benzerlik göstermekle birlikte bu sefer Standart daha detaylı açıklamalar getirmiştir.

6 KOBİ'LER İÇİN UFRS'DE VE VUK'DA BAZI SEÇİLMİŞ VARLIKLARIN DEĞERLEMESİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

6.1. Maddi Duran Varlıklar

Emlak, makina ve teçhizat ilk tanımada maliyet değeriyle tanınırlar. Sonraki dönem sonlarında ise maliyet eksi birikmiş amortisman ve eksi değer kaybı zararı olarak ölçümlenirler.

Bir maddi duran varlık kaleminin maliyeti aşağıdaki unsurları içerir: (Paragraf 17.10)

Ticari iskontolar ve indirimler düşüldükten sonra, avukatlık ve aracılık ücretleri, ithalat vergileri ve iade alınamayan alış vergileri dahil edilen satın alma fiyatı.

Varlığın yönetim tarafından amaçlanan koşullarda çalışabilmesini sağlayacak yere ve duruma getirilmesi ile direk olarak ilişkili her türlü maliyet. Bunlara, saha hazırlık maliyetleri, ilk teslimat ve yükleme-boşaltma, kurulum ve montaj ve işlerlik testi maliyetleri dahil edilir.

Maddi duran varlığın sökülmesi ve taşınması ile yerleştirildiği alanın restorasyonuna ilişkin tahmini maliyeti, işletmenin ilgili kalemin elde edilmesi sırasında ya da stok üretimi dışında bir amaçla belirli bir süre kullanımı sonucunda üstlendiği yükümlülük.

VUK'da Gayrimenkullerde, "maliyet bedeline", satın alma bedelinden başka, aşağıda yazılı giderler girer:

Makine ve tesisattan gümrük vergileri, nakliye ve montaj giderleri;

Mevcut bir binanın satın alınarak yıkılmasından ve arsasının tesviyesinden mütevellit giderler.

Görüldüğü gibi maddi duran varlıklar için maliyet bedelinin tespiti ile ilgili hükümlerde farklı cümleler kullanılmış olsa da genel manada uygulama açısından hükümler paralellik göstermektedir.

Ancak detayda farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Madde 17-10/c'ye göre KDV maliyete dahil edilmeyecek ama iade edilmeyen KDV dahil edilebilecektir. Bu durumda banka ve sigorta şirketleri KDV'ye tabi olmadıklarından ödedikleri KDV'yi maliyete ekleyecekler, bununla birlikte tüm yükümlüler, binek otomobillerinin KDV'sini yasa uyarınca hesaplanan KDV'den indiremeyeceklerinden taşıtın maliyetine ekleyeceklerdir. Ancak VUK'a göre (VUK Madde 270) noter, tapu mahkeme, kıymet takdiri, komisyon ve tellaliye giderleri ile emlak alım ve özel tüketim vergileri maliyete dahil edilmesi veya genel gider olarak kaydedilmesi mükellefin seçeneğine bağlıdır. İndirilmeyen KDV'nin, VUK'a göre mükellefin seçimine bırakıldığı düşünülebilir. Keza ÖTV'de mükellefin seçimine bırakılmıştır. Görüldüğü gibi Standarda göre maliyete yüklenmesi zorunlu olan bir takım unsurlar VUK'da mükellefin seçeneğine bırakılmıştır.

Bir başka fark ise borçlanma maliyetleri ile ilgilidir. KOBİ-UFRS 25. Bölüm'e göre iktisadi kişilik tüm borçlanma maliyetlerini, oluştukları dönemde kar veya zararda gider olarak muhasebeleştirir.³⁸ Vergi idaresi satın alınan, imal veya inşa edilen gayrimenkullerde satın alınma tarihi ile o dönemin sonuna kadar veya imal veya inşa başlangıç tarihi ile imalatın veya inşaatın tamamlanıp gayrimenkulün aktife girdiği dönemin sonuna kadar gerçekleşen faiz giderlerinin maliyet bedeline dahil edilmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir.

6.2. Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

Sahibi iktisadi birim tarafından kira kazancı elde etmek veya varlığın değerinde meydana gelecek artışlardan kazanç elde etmek amacıyla elde bulundurulmuş arsa, arazi, bina gibi varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak KOBİ-UFRS'nin 16. bölümünde düzenlenmiştir.

Gerçeğe uygun değeri fazladan gayret ve maliyete ihtiyaç duyulmadan güvenilir bir şekilde belirlenebilen yatırım amaçlı gayrimenkuller, raporlama tarihinde, gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilir. Değerlemede ortaya çıkan

38 s.a.g.e., prg. 25-2

gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar, gelir tablosuna yansıtılırlar. Özellikle değerleme mesleğinin tam olarak yerleşmediği (Türkiye’de olduğu gibi) ülkelerde yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değerlerinin tahmin edilmesi önemli bir konudur.³⁹

Gerçeğe uygun değerinin belirlenmesi fazladan gayret ve maliyet gerektiren yatırım amaçlı gayrimenkuller için duran varlıklar gibi davranılıp maliyet-amortisman- değer kaybı modeli uygulanması öngörülmüştür.

VUK’da yatırım amaçlı gayrimenkul sınıflandırılması bulunmadığı ve Türkiye’de gayrimenkul değerleme mesleğinin tam teşekküllü olarak yerleşmediği düşünülürse tüm duran varlıklar için elde tutma amacına bakılmaksızın maliyet modeli uygulanması hem KOBİ-UFRS’ye hem de VUK’a uygun olacaktır. Ancak duran varlıklarda değer kaybı konusu vergi amaçlı olarak uygulanamayacaktır.

6.3. Amortisman

6.3.1. KOBİ-UFRS’de Amortisman

Amaç; duran varlığın maliyetinden kalıntı değeri (hurda değer) düşüldükten sonra kalan tutarın (amortismana tabi değer) kullanım ömrüne, kullanım biçimine uygun bir şekilde sistematik olarak dağıtılması suretiyle, varlıktan yararlanılan dönemlerin sonucunu (K/Z) gerçeğe uygun olarak hesaplamaktır.

Kalıntı değer kavramı terimler sözlüğü kısmında şu şekilde tanımlanmıştır; “İşletmenin, varlığın halihazırda beklenen yararlı ömrünün ve yaşının sonuna gelmiş olsa idi, bu varlığı elden çıkarmasından cari olarak elde edeceği tahmin edilen tutardan, tahmini elden çıkarma maliyetleri düşüldükten sonra kalan tutardır.”

Yöntem, duran varlığı kullanım biçimine (tüketim kalıbına) en uygun olan yöntem finansal tablo düzenleyicisinin yargısı dahilinde belirlenir. Duran varlığın çıktılarını esas alan üretim yöntemi, doğrusal amortisman veya hızlandırılmış amortisman yöntemlerinden kullanma biçimini en iyi yansıtan yöntem seçilir. Ömür; (kullanım ömrü) varlığın beklenen kapasitesi ve fiziki çıktılarına atıfla finansal tablo düzenleyicisinin yargısı dahilinde belirlenir. Duran varlık kullanılarak faydasının elde edildiği dönemde amortisman gideri yazmaktan kaçınılamaz.

En son yıllık raporlama tarihinden sonraki sürede beklentilerde önemli değişiklikler olduğuna dair işaretler varsa; hurda (kalıntı) değer, amortisman

39 IASC Foundation: Training Material for the IFRS for SMEs, Module 16 – Investment Property, s.2

yöntemi ve amortisman oranı yeniden gözden geçirilir. Bir duran varlığın belirli bir parçası kullanma biçimi bakımından varlığın bütününden ayrışıyorsa bu parça için farklı bir amortisman oranı uygulanabilir.

6.3.2. VUK'da Amortisman

Amaç; duran varlık için katlanılan maliyetlerin bir defada gider yazılmasına imkan vermemek üzere vergi otoritesinin belirlediği çerçevede belirli bir sürede itfa edilmesidir.⁴⁰

VUK'da "amortisman tabi tutar" kavramı bulunmamaktadır. Ancak bazı hükümlerde "maliyet değeri" kavramı "amortisman tabi tutar" kavramı ile eşdeğerdir.

Hurda değer veya kalıntı değer kavramına da VUK'da rastlanılmamaktadır.

Yöntem ya normal (doğrusal) amortisman ya da azalan bakiyeler yöntemi olmalıdır. Normal amortisman yönteminden azalan bakiyeler yöntemine geçilemezken tersi bir defalık yapılabilir.

Ömür; duran varlığın ekonomik ömrü Maliye Bakanlığı'nca belirlenir. Ekonomik ömür faydalı ömür ayrımı yoktur.

Amortisman ayırmak yani gider yazmak ihtiyaridir. Çünkü amaç vergisel kazancı tesbit etmek olduğundan yazılmadığı takdirde kazancı artıracığından vergi otoritesi açısından kabul edilebilir bir durumdur.

VUK'a göre binek otomobilleri dışındaki duran varlıklar tam yıl kullanılmamış olsalar bile yıllık dönemin tamamında kullanılmış gibi amortisman ayrılabilir. Bu KOBİ-UFERS'deki gerçeğe uygunluk yaklaşımına göre mümkün değildir.

Duran Varlıklarda Değer Kaybı Zararı (Impairment Loss)

Her raporlama tarihinde duran varlıklarda herhangi bir değer kaybı oluşup oluşmadığına dair işaretler değerlendirilir. Böyle bir işaret varsa, o duran varlık kalemi için değer kaybı testi yapılır. Yani duran varlığın devrolunan değeri ile geri kazanılabilir değeri karşılaştırılır. Geri kazanılabilir değer devrolunan değer altına düşmüş ise bir değer kaybı zararı tanınması gerekir.

VUK'da değer kaybı zararını çağrıştıran olağanüstü amortisman konusu bulunmakla birlikte, özellikleri çok farklıdır. Olağanüstü amortisman yazabilmek için varlığın;

yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler neticesinde değerini tamamen veya kısmen kaybetmesi,

40 Dündar Mustafa, 2009 Yılı Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri, ASMMMO yayın no:71, s.137

yeni icatlar dolayısıyla teknik verim ve kıymeti düşerek tamamen veya kısmen kullanılmaz bir hale gelmesi,

cebri çalışmaya tabi tutuldukları için normalden fazla aşınma ve yıpranmaya maruz kalması

ve buna bağlı olarak olağanüstü amortisman oranının Maliye Bakanlığı'na belirlenmesi gerekir.⁴¹

SONUÇ

KOBİ-UFRS, iktisadi kişiliklerin yani işletmelerin dışarda bulunan çıkar sahiplerine yönelik olarak genel amaçlı finansal raporlamalarını düzenlemektedir. Halka açık şirketler de kapsam dışı olduğu için en önemli muhatap borç verenler yani finansal kuruluşlar olacaktır.

KOBİ-UFRS düzenlemesi kapsam ve amaç itibarıyla TTK alanına girmekte olduğundan VUK'da da paralel düzenlemeler istenirse yapılabilir ama ille de olması gerekmez.

Üçüncü kişileri muhatap alan TTK gibi KOBİ-UFRS de varlıkların ve dönem sonucunun olduğundan fazla gösterilmesini istemez ve bir üst sınır çizmeye çalışır. VUK ise varlıkların ve dönem sonucunun olduğundan düşük gösterilmesini önleyici bir alt sınır çizmeye çalışır.

Bu nedenle KOBİ-UFRS ticari kazancı amaçlamakta olduğundan vergi yasalarına uygun olarak bulunan vergisel kazançtan farklar her zaman mevcut olacaktır. Kalıcı zamanlama farkları olarak ortaya çıkacak olan bu farklılardan ötürü, KOBİ-UFRS uygulanmaya başladıktan sonra ertelenmiş vergi konusu önemli bir başlık haline gelecektir.

UFRS'nin genel modeli gerçeğe uygun bilgi üretme kaygısına dayandığı için, KOBİ-UFRS ile birlikte gerçeğe uygun değer ve finansal tablo hazırlayıcılara yargı hakkı tanınması çok önemli bir yenilik olacaktır. VUK'un değerlendirme esasları ile KOBİ-UFRS değerlendirme esasları karşılaştırıldığında en önemli farkın gerçeğe uygun değer olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Dündar Mustafa, 2009 Yılı Dönem Sonu Envanter ve Değerleme İşlemleri, ASMMMO yayın no:71

IASC Foundation: Training Material for the IFRS for SMEs, Module 16 – Investment Property

International Accounting Standards Board (2009) (IASB), IFRS Full Text,

41 Dündar, a.g.e.,s.145-146

International Accounting Standards Board (2009), (IASB), IFRS for SMEs
– July

PwC, Küçük ve Orta Ölçekli Şirketler için UFRS Kılavuzu – 2009

Şensoy Necdet, Eko Haber Gazetesi, 8-14 Eylül 2009, sayı 696

Türk Vergi Usul Kanunu, 1961 tarih ve 213 sayılı yasa metni ve ilgili VUK
tebliğleri

Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi Finansal Krizlerin Sebebi mi Yoksa Habercisi mi? *

Raif PARLAKKAYA **

Hüseyin ÇETİN ***

ÖZET

Son finansal kriz gerçeğe uygun değer (GUD) muhasebesi üzerinde önemli bir tartışma oluşturdu. GUD son krizde önemli bir rol oynadı mı? Birçok eleştirmen GUD muhasebesinin finansal krize önemli ölçüde katkı yaptığını ileri sürmüştür. Bu çalışmada, GUD ve finansa kriz arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Konjonktür yanlısı (pro-cyclical) bir özelliğe sahip olan GUD muhasebesi finansal krize sebep olmaz, ancak onu alevlendirir ve etkisini artırır. GUD muhasebesi finansal krizin suçlusu değildir, değerlendirme ölçüsü olmasında ve ekonomik anlamında herhangi bir problem yoktur, fakat uygulamada GUD’i belirlemek için makul olmayan piyasa fiyatlarına dayanılması finansal krizin etkilerini artırmıştır. Çalışmamızda, GUD muhasebesinin finansal krizin sebebi mi yoksa habercisi mi olduğunu anlamaya çalışıyoruz. Anlaşılan odur ki, GUD muhasebesi finansal krizin ana sebebi değildir, fakat krizin habercisi olarak nitelenebilir ve sonuç olarak GUD muhasebesi bu yönüyle krizin şiddetini artırıcı bir etkiye sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer, Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi, Finansal Kriz.

* Bu çalışma, I.Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresinde tebliğ olarak sunulmuştur.

** Doç.Dr. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, rkaya@selcuk.edu.tr

*** Öğr.Gör. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, hctin42@gmail.com

ABSTRACT**THE IMPACT OF FAIR VALUE ACCOUNTING ON THE RECENT FINANCIAL CRISIS: CONTRIBUTOR OR MESSENGER**

The recent financial crisis has led to a major debate on fair value accounting(FVA). Did FVA play an important role in the recent crisis? Many critics have argued that FVA has significantly contributed to the financial crisis. In this study, the relation between fair value and financial crisis is analyzed. FVA has the pro-cyclical feature. FVA did not cause the financial crisis but have fuelled it and intensified its impact. FVA is not the culprit, fair value measurement's application and the economic meaning have no problems, but the method of operation based on the non-fair market price to determine the fair value in practice, fuelled effects to the financial crisis. In our study, we try to underline the question of whether the FVA is a contributor or a messenger. It is understood that FVA is not the main contributor of the financial crisis but it is called as the messenger of the crisis and in this respect it just intensifies the severity of the crisis.

Key Words: Fair Value, Fair Value Accounting, Financial Crisis.

1.GİRİŞ

Son 20 yılda finansal piyasalarda artan liberalleşme, piyasaların kontrol ve finansal denetimden

uzaklaşmasına neden olmuş, bu durum bir küresel finansal sistem krizi olarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Finans sektöründe başlayan kriz reel sektörü de etkilemiş ve bu etki o kadar büyük olmuştur ki, 1929 dünya ekonomik krizi ile benzerlikler gösterdiği tespit edilerek, etkileri bu krizle karşılaştırılmaya başlanmıştır. 1929 krizinde yaşanan büyük resesyona bir daha düşmek istemeyen ülkeler bu krize karşı finansal ve reel sektöre önemli destek programları açıklamışlar ve piyasaya büyük tutarlarda para enjekte etmişlerdir.

Finansal kriz sürecinde menkul ve gayrimenkul varlık fiyatlarında yaşanan ve önemli boyutlara ulaşan düşüşler, bu varlıklara sahip olan şirketlerin gerçeğe uygun değer kuralını uygulaması sonucu büyük tutarlarda zarar raporlamalarına ve bunun sonucunda sermayelerinin hızla erimesine sebep olmuştur. Bu şirketler, sahip oldukları menkul kıymetler ile borsalarda işlem görmeyen diğer varlıklarını değerlemelerinde “mark-to-market (piyasa fiyatına göre değerlendirme) ölçüsünü kullanmayı zorunlu kılan bir muhasebe kuralı olan “gerçeğe uygun değer kuralını” hedef tahtası haline getirmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı, 2008 krizinin sebebi ya da sebeplerinden biri olarak gösterilen gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal krizinin sebebi mi, yoksa habercisi mi olduğu sorusuna cevap bulmaktır.

2. 2007 FİNANS KRİZİ

2007 krizini anlayabilmek için öncelikle kriz öncesi ekonomik ortamın bilinmesi yararlı olacaktır. 1990'lı yıllara damgasını vuran liberalizasyon politikaları tüm dünyayı sarmış, ABD hükümetinin vergi oranlarında indirim gitmesi ve FED'in faiz oranlarını oldukça düşük tutmasıyla birlikte ABD halkının tasarruf oranları neredeyse sıfıra yaklaşmış, harcamaları önemli ölçüde artmış bu durum kredi patlaması ve konut fiyatlarının yükselmesi ile sonuçlanmıştır. Bankalar, FED'in düşük faiz oranı hedeflemesi nedeniyle ucuz fon elde etmişler ve bunun sonucunda düşük faizli krediler sağlamışlardır. FED ve piyasadaki denetim otoritelerinin, depozitoların olmaması, gelirlerin, varlıkların ve mesleklerin doğruluk araştırmalarının yapılmaması gibi mortgage piyasasındaki zayıf taahhüt şartlarını kontrol etmelerindeki başarısızlıkları da krizin bir nedeni olarak gösterilebilir (Yılmaz ve Gaygusuz, 2008). Bu gelişmeler kredilerin oldukça ucuzlaşmasına ve tüm piyasalardan kolayca sağlanmasına sebep olmuş, bunun sonucunda kredilerin kalitesinde önemli düşüşler meydana gelmiştir.

Krizi hazırlayan faktörler arasında yeni nesil enstrümanların da önemli bir etkisi vardır. Piyasadaki aşırı parasal genişleme yanında, 2000'li yılları takiben finansal piyasalarda birçok yeni enstrümanın tedavül görmeye başlamasıyla, özellikle menkul kıymetleştirme ve türev ürünlere yapılan yatırımlarda da artışlar olmuştur.

2004 yılından itibaren FED'in faiz artırımına gitmeye başlamasıyla birlikte işler tersine dönmüş, faiz oranlarındaki artış düşük gelir gruplarına sağlanan, bu nedenle oldukça riskli olan sub-prime (eşik altı) * mortgage kredilerinin geri dönüşlerinde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum başlangıçtaki durumu tersine döndürmüş, önceleri önemli ölçüde şişen konut fiyatları düşmeye başlamış ve konut piyasasında kriz ortamı oluşturmuştur. Konut fiyatlarının düşmesi ve paraya çevrilmesinde yaşanan sıkıntılar, mortgage krediler veren bankaları zor duruma düşürmüştür. Bunun sonucunda mortgage kredileri yatırım bankalarından sağlandığından diğer bankalar da bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Varlık fiyatlarındaki düşüş kredi teminini zorlaştırmış, teminat tamamlama çağrılarını ile birlikte varlıkların satılmak zorunda kalınması fiyatların daha da düşmesine neden olmuştur (Yılmaz ve Gaygusuz, 2008). Bu ortamda fon yönetim şirketlerinin ve bankaların batması finansal sistemde bir panik

* Sub-prime mortgage kredileri, ödeme gücü düşük olan kişilere sağlanan mortgage kredileri anlamına gelmektedir.

durumu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca söz konusu iflas ve sıkıntı haberleri de finansal sisteme olan güvenin kaybolmasını ile sonuçlanmıştır.

Küresel finansal piyasalarda sub-prime mortgage kredilerin geri dönmesinde yaşanan sorunların küresel bir krize dönüşmesinin nedeni olarak gösterilen piyasada dalga dalga yayılan fiyatlama problemi sonucunda, bu dönemde yaşanan belirsizlik, finansal sistemde likiditenin çekilmesine yol açarak kredi kanalları kapanan reel sektörün krize düşmesine neden olmuştur (Şimga-Mugan ve Hacıhasanoğlu, 2010:6).

Öte yandan, kriz dönemlerinde piyasadaki yatırımcı sayısının azalması derinliğin kaybolmasına neden olmuş, zorunlu satışlar fiyatlardaki düşüşü hızlandırarak varlıkları temel analiz değerlerinin çok dışında muhasebeleştirilmesine yol açmıştır (Şimga-Mugan ve Hacıhasanoğlu, 2010: 8). Varlıkların değerlendirilmesinde piyasada hiçbir yatırımcının bulunmaması halinde değerlendirme modelleri kullanılmak zorunda kalınması, değerlemede kullanılan beklentiler ve sonuçların güvenilirliğini ve tutarlılığını azaltarak daha büyük zararlara yol açabilmektedir (Şimga-Mugan ve Hacıhasanoğlu, 2010: 8).

Finansal kriz sürecinde menkul ve gayrimenkul varlık fiyatlarında yaşanan ve önemli boyutlara ulaşan düşüşler, bu varlıklara sahip olan şirketlerin gerçeğe uygun değer kuralını uygulaması sonucu büyük tutarlarda zarar raporlamalarına ve bunun sonucunda sermayelerinin hızla erimesine sebep olmuştur. Bu şirketler, sahip oldukları menkul kıymetler ile borsalarda işlem görmeyen diğer varlıklarını değerlemelerinde “mark-to-market (piyasa fiyatına göre değerlendirme) ölçüsünü kullanmayı zorunlu kılan bir muhasebe kuralını, “gerçeğe uygun değer kuralını” hedef tahtası haline getirmişlerdir.

3. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ

İngilizce’de fair value olarak ifade edilen kavram, Türkçe’ye “makul değer” ve “gerçeğe uygun değer” olarak çevrilmiş ve yaygın olarak “gerçeğe uygun değer” olarak kullanma alanı bulmuştur. Gerçeğe uygun değer (GUD), aktif bir piyasada, karşılıklı pazarlık ortamında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkan fiyat anlamında kullanılmaktadır.

Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarında GUD; “istekli ve bilgili taraflar arasında karşılıklı pazarlık ortamında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar” olarak tanımlanmaktadır (IASB, www.iasb.org : 2009) . ABD Finansal Muhasebe Standartlarında gerçeğe uygun değer “cari piyasada aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında

bir varlığın ya da yükümlülüğün işlem günündeki değişimine konu olan fiyattır” şeklinde tanımlanmıştır(FASB, www.fasb.org :2009).

Uluslararası Muhasebe standartlarında GUD kavramı 1982 yılında çıkarılan UMS-20 Devlet Teşvik ve Yardımları standardı ile girmiş olmasına rağmen, IASB gerçeğe uygun değer kavramına ve uygulama esaslarına ilişkin olarak bugüne kadar bir standart yayınlamamış, bunun yerine, ihtiyaçlar paralelinde standardın özelliğine göre GUD kavramı ayrıca ele alınarak geliştirildiği görülmektedir(Tokay vd., 2009) IASB'nin halen yürürlükte olan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde üç seviyeli bir hiyerarşi ortaya çıkmaktadır. Bu hiyerarşi şu şekilde özetlenebilir(Aktaş ve Deran, 2006:162-163):

Tablo 1: IASB Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi

Seviye 1	Piyasa fiyatı esas alınır.
Seviye 2	Piyasa fiyatına ulaşılamaması durumunda, GUD benzer varlıkların piyasa fiyatlarından hareketle elde edilir.
Seviye 3	Piyasa fiyatının güvenilir olmaması durumunda, GUD uygun değerlendirme teknikleri (NBD, opsiyon fiyatlaması vb.) kullanılarak belirlenebilir.

GUD kavramı FASB'in 157 nolu standardında ele alınmaktadır. SFAS. 157, gerçeğe uygun değerın tespiti için her bir seviyedeki karakteristik özellikleri farklı olan girdilerin (inputs) esas alındığı üç seviyeden oluşan bir hiyerarşi düzenlemiştir(Özkan ve Terzi,2009).

Tablo 2: FASB Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi

Seviye 1	Girdiler, aktif piyasada işlem gören ve tanımlanan varlıklar ve yükümlülükler için tespit edilen fiyatlardır. Bilanço tarihinde, tanımlanan varlık ve yükümlülükler için aktif piyasada oluşan fiyatlar (kote fiyatlar) kullanılır. Seviye 1 için, fiyat tespitinde NYSE veya NASDAQ kullanılabilir.
Seviye 2	Girdiler, bağımsız piyasa verilerine bağlı olarak elde edilir. İşletme benzer kalemlere (varlık ve yükümlülükler) göre piyasada kote olan fiyatları düzeltir. Seviye 2 için, aktif piyasada işlem görmeyen işletme borçlanma senetleri ve NYSE.de işlem gören benzer tahvillerin fiyatları referans olarak kullanılabilir.
Seviye 3	Girdiler, gözlemlenemeyen veriler ve işletme varsayımlarına bağlı olarak elde edilir. Tanımlanan veya benzer kalemler için aktif bir piyasa mevcut değildir; fakat piyasa fiyatı veya satış (çıkış) fiyatı gereklidir. Seviye 3 için ise, tahmin edilen gelecekteki nakit akımların bugünkü değerleri kullanılabilir.

FASB, işletmeler muhasebeleştirme aşamasında gerçeğe uygun değeri kullandıklarında, finansal tablolara ait dipnotlarda açıklanan değerlerin hangi seviye kullanılarak belirlendiğinin ve eğer üçüncü seviye kullanılmışsa hangi değerlendirme modelinden yararlandığının işletme tarafından açıklanması zorunludur.

IASB ve FASB'in tanımları incelendiğinde gerçeğe uygun değerlerin "piyasa değeri" olarak ifade edilen değere karşılık geldiği ifade edilebilir. FASB ve IASB'in gerçeğe uygun değer belirlemede kullandıkları hiyerarşiler incelendiğinde (Aktaş ve Deran, 2006: 162-163), piyasa fiyatı gerçeğe uygun değeri temsil eden en iyi fiyattır. Ancak piyasa fiyatının GUD'yi en iyi temsil eden fiyat olabilmesi için piyasadaki alıcı ve satıcı taraflar arasında muvazaalı bir ilişki bulunmaması, yani piyasa fiyatının tam rekabet ortamında oluşması gerekmektedir. Tam rekabet piyasası şartları bulunmaması halinde, diğer bir deyişle varlık ve yükümlülüklerle ilişkin fiyatların aksak rekabet şartlarında gerçekleşmesi durumunda varlık ve yükümlülüklerin değeri uygun değerlendirme modelleri kullanılarak bulunur. Gerçeğe uygun değerlerin belirlenmesinde değerlendirme modelinin kullanılmasının amacı, bu varlık ve yükümlülüklerle ilişkin işlem fiyatının tahmin edilmesidir.

4. GUD MUHASEBESİ VE FİNANSAL KRİZ İLİŞKİSİ

IASB ve FASB'in GUD'in belirlenmesine ilişkin olarak yaptığı düzenlemelerde temel hedef GUD'in piyasa değerine eşit olmasıdır. Ancak, kriz dönemlerinde piyasadaki yatırımcı sayısının azalması derinliğin kaybolmasına neden olurken zorunlu satışlar fiyatlardaki düşüşün hızlanmasına yol açmak suretiyle varlıkları temel analiz değerlerinin çok dışında muhasebeleştirilmesine neden olmakta, piyasada hiçbir yatırımcının bulunmadığı durumlarda ise değerlendirme modelleri kullanılmak zorunda kalınması, değerlendirme yapanların beklentilerine dayalı sonuçlar çıkmasını ortaya çıkarmakta bu ise sonuçların güvenilirliğini ve tutarlılığını azaltarak daha büyük zararlara yol açabilmektedir (Şimga-Mugan ve Hacıhasanoğlu, 2010:8).

GUD kavramı etkin piyasa varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda piyasada oluşan fiyat doğru kabul edilerek, raporlamada bu değer esas alınmaktadır. GUD'in piyasa değerini temel alması ve bilanço kalemlerinin bu değerlerle düzeltilmesi, sermaye piyasalarındaki dalgalanılığın GUD ile değerlendirme yapılan bilançolara da yansımaları beraberinde getirmektedir. Bu durum, GUD muhasebesinde Kazanılmamış Gelir/Gider kavramını

ortaya çıkarmakta, Kazanılmamış Gelir/Gider'ler gelir tablosunda muhasbeleştirilmektedir(Fujioka vd., 2008). GUD yöntemi, fiyatların yükseldiği dönemlerde varlıkların piyasa değerlerinin artmasına paralel olarak, gelir tablosu ve bilançoğu olumlu yönde etkilerken, kriz dönemlerinde de piyasa fiyatlarında meydana gelen sert düşüşler nedeniyle şirketlerin büyük tutarlarda zararlar raporlamalarına ve hatta iflas etmelerine neden olabilmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde, piyasada fiyat oluşmaması nedeniyle subprime pozisyonların değerlendirilmesinde üçüncü seviyede yer alan ölçülerin kullanılması sonucunda fiyatlardaki saydamlık bozulmakta ve zararların katlanmasına neden olmaktadır. Bu durumda kriz döneminde bir kısır döngü oluşmaktadır. Piyasa fiyatlarının düşmesi şirketlerin zarar raporlamalarına, raporlanan zararlar ise şirketlerin değerlerinin daha da düşmesine neden olmaktadır. Bu durumun çarpıcı örneği olarak önde gelen finans kurumlarından Merrill Lynch 41,8 milyar dolar, Citigroup 37 milyar dolar, AIG 26 milyar dolar zarar raporlamıştır.

2007 krizi ile birlikte menkul ve gayrimenkul piyasalarında yaşanan çöküşün ardından, finansal kurumlar GUD yönteminin kendilerini sahip oldukları varlıkların değerlerini çok düşük düzeyde raporlamak zorunda bırakmasından yakınarak, GUD kuralının 2007 krizi gibi bir kriz ortamı hesaba katılmadan uygulamaya konulduğunu ileri sürmeye başladılar. ABD Mevduat Garanti Fonu olan FDIC'in eski başkanlarından William Isaac, 2006 yılının sonuna doğru finansal piyasalarda işlerin yolunda olmasına rağmen getirilen gerçeğe uygun değerlendirme muhasebe sisteminin sermaye birikimini imha ettiğini ve bankaların borç verme kapasitelerini 5 trilyon ABD doları azalttığını dile getirerek, gerçeğe uygun değerlemeyi temel alan muhasebe sisteminin SEC tarafından tamamen kaldırılmasını şiddetle umut ettiğini belirtmiştir(Topbaş, 2009:60).

Finansal krizin nedenlerinin incelendiği çalışmalarda genellikle GUD muhasebesinin finansal krizin derinleşmesinde rolü bulunduğu konusunda mutabakat vardır. Ancak, GUD muhasebesinin finansal krizin sebebi değil, onun alevlendiricisi ve etkisini şiddetlendirici bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu görüş Alman Muhasebe Standartları Kurulu Başkanı Prof. Dr. Bernhard Pellens tarafından da desteklenmektedir. Pellens, "GUD muhasebesinin gerçekte finansal kriz ve ekonomik çöküşün sebebi olmadığı, fakat krizin oluşmasında ve yoğunlaşmasında bir faktör olduğu" görüşünü ileri sürmektedir(Pellens, 2008)

GUD muhasebesinin finansal krize olan etkisi ile ilgili Yujing Gao&Gaichune (2009) tarafından yapılan değerlendirme oldukça çarpıcıdır. Gao &

Gaichune'nin değerlendirmesi şöyledir: "GUD muhasebesi finansal krizin suçlusudur, o sadece finansal krizde bir katalitik rolü oynamıştır. GUD'in kendisi bir probleme sahip değildir. GUD ölçüsünün birinci koşulu, fiyatların aktif bir piyasada oluşmasıdır. Bu yüzden finansal ürünlerin gerçeğe uygun değeri piyasa kotasyonları ile belirlenmiyorsa, GUD muhasebesinin orada etkin olarak uygulanması söz konusu olamaz. Bu durumda halen GUD muhasebesinin uygulanmaya devam edilmesi finansal krizi derinleştirir".

GUD muhasebesi konjonktür yanlısı (pro-cyclical) bir özelliğe sahiptir, yükselme dönemlerinde memnuniyeti artırır ve kriz döneminde paniği tırmandırır(Fu, 2008: 10-15). GUD muhasebesinin uygulanması daha dalgalı finansal sonuçlara (kazanç veya kayıp) sebep olur.

Mevcut krizde GUD muhasebesini kullanmak finansal kurumların varlıklarında azalmaya, sermaye rasyolarında önemli ölçüde bozulmaya, düşük fiyatlardan daha fazla varlık satmaya ve düşük kaldıraçta işletmeleri zorlamakta, böylece çöküntüye doğru gidensermali beslemektedir(Mangan, 2009). GUD muhasebesi, aktif piyasalarda uygulanabilecek bir değerlendirme ölçüsü sunar. GUD tanımındaki işlem, "acele edilmeden ve zorlama olmadan" yapılan bir işlemdir (Ryan, 2008). Etkin bir piyasada işlem gören finansal varlıklara GUD kuralını uygulamak makul olarak kabul edilebilirken, büyük çoğunluğu illik varlıklar için finansal varlıkların değerini raporlamak için makul ve tutarlı bir yol olarak sadece "tarihi maliyet" kalır (Whalen, 2008).

Başta ABD Kongresi ve AB Maliye Bakanları olmak üzere, çok sayıda kurum ve kuruluşun GUD muhasebesine yaptıkları bütün bu suçlama ve eleştiriler, muhasebe standardı koyucusu kuruluşlar olan IASB ve FASB tarafından da GUD'in krizde bir etkisi olabileceği yönünde değerlendirmeler yapılmasına sebep olmuş ve GUD muhasebesinin piyasalarda etkinliğin kaybolduğu durumlarda yapılacak uygulamalar ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır.

5. SONUÇ

1990'lı yıllara damgasını vuran liberalizasyon politikaları tüm dünyayı sarmış, ABD hükümeti ve FED'in izlediği politikalar sonucunda, likidite bolluğu ve düşük faiz oranları harcamaları önemli ölçüde artırarak, kredi patlaması ve konut fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. 2004 yılından itibaren FED'in faiz artırımına gitmeye başlamasıyla birlikte işler tersine dönmüş, faiz oranlarının artması düşük gelir gruplarına sağlanan mortgage kredilerin geri dönüşünde sorunlar ortaya çıkarmaya başlamış ve konut fiyatlarında önemli gerilemeler olmuştur. Kriz, 2008 yılının Eylül

ayında Lehman Brothers'ın iflasıyla birlikte tüm dünya finans piyasalarını etkileyen bir sürece girmiştir. Krizi hazırlayan faktörler arasında, özellikle menkul kıymetleştirme ve türev ürünlere yapılan yatırımlarda da artışlar olmuştur. Bu krizde diğer krizlerden farklı olarak, bir muhasebe kuralı olan “gerçeğe uygun değer muhasebesi” uygulaması “suçlu” olarak ilan edilmiştir. Başta ABD Kongresi ve AB Maliye Bakanları bu uygulamanın ortadan kaldırılması için IASB ve FASB’a baskı yapmışlardır.

Finansal krizin nedenlerinin incelendiği çalışmalarda genellikle GUD muhasebesinin finansal krizin derinleşmesinde rolü bulunduğu konusunda mutabakat vardır. Ancak, GUD muhasebesinin finansal krizin sebebi değil, onun alevlendiricisi ve etkisini şiddetlendirici bir etki yaptığı belirtilmektedir. GUD muhasebesi konjonktür yanlısı (pro-cyclical) bir özelliğe sahip olup, yükselme dönemlerinde memnuniyeti artırırken, kriz döneminde paniği tırmandırır. GUD muhasebesinin uygulanması daha dalgalı finansal sonuçlara (kazanç veya kayıp) sebep olur. Ancak, GUD ölçüsünün birinci koşulu, fiyatların aktif bir piyasada oluşmasıdır. Bu yüzden finansal ürünlerin gerçeğe uygun değeri piyasa kotasyonları ile belirlenmiyorsa, GUD muhasebesinin orada etkin olarak uygulanması söz konusu olamaz. Bu durumda halen GUD muhasebesinin uygulanmaya devam edilmesi finansal krizi derinleştirir.

GUD tanımındaki işlem, “acele edilmeden ve zorlama olmadan” yapılan bir işlemdir. Etkin bir piyasada işlem gören finansal varlıklara GUD kuralını uygulamak makul olarak kabul edilebilirken, büyük çoğunluğu illik varlıklar için finansal varlıkların değerini raporlamak için makul ve tutarlı bir yol olarak sadece “tarihi maliyet” kalır. GUD muhasebesinin uygulanmasında panik durumlarının oluşturduğu zararların önlenmesi açısından, menkul kıymet borsalarında olduğu gibi, fiyat düşüşlerinin belli düzeylere ulaşması halinde GUD muhasebesinin uygulanması askıya alınabilir.

GUD muhasebesi finansal krizin habercisi mi yoksa sebebi mi sorusunun cevabı, GUD muhasebesi finansal krizin habercisidir, ancak bu haber yatırımcıların paniğe kapılmalarına sebep olacağından krizin etkisini alevlendirici ve şiddetlendirici bir etki yapar, diğer bir deyişle başlangıçta krizin sebebi değildir, ancak krizin derinleşmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu genel kabul görmektedir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Rafet ve Ali DERAN; (2006), "Fair Value Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi", **Gazi Ün. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8/2, ss.153-166.

FASB, "SFAS-157 Fair Value Measurements", www.fasb.org, 15.12.2009.

http://www.fasb.org/jsp/FASB/Pronouncement_C/SummaryPage&cid=900000010271

FU, Qiang, (2008); "Fair Value and Sub-prime", **Accounting Research**, 11, pp.10-15.

FUJIOKA, Taka, Seitara SEKO and Pongsak HOONTRAKUL; (2008), "The State of Fair Value Accounting, Global Financial Crisis and Implications to Thailand", www.pongsak.hoontrakul.com, 20.03.2010.

GAO & GAICHUNE, Yuijing, (2009), "Discussion for Applicability of the Fair Value Measurement in the Financial Crisis", **International Journal of Business and Management**, 4/12, pp.194-196.

IASB, "IAS-39: Financial Instruments: Recognition and Measurement", www.iasb.org, 10.01.2010.

MANGAN, Michel, (2009), "Fair Value Accounting and the Financial Crisis: Messenger or Contributor?", www.cirano.qc.ca/pdf/publication/2009s-27.pdf, 01.02.2010.

ÖZKAN, Mehmet ve Serkan TERZİ; (2009), "Gerçeğe Uygun Değer Ölçüsünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları(SFAS) Açısından İncelenmesi", www.tmsk.org.tr/makaleler/.../MEHMETÖZKAN-SERKANTERZİ.pdf, 20.03.2010.

PALLENS, Bernhard; (2008), "Fair Value Accounting Intensifies the Crisis – Study warns of Need for Quick Reform", www.sal-oppenheim.com/press, 15.03.2009.

RYAN, Stephen G.; (2008), "Accounting in and for the Subprime Crisis", <http://www.hbs.edu>, 15.03.2009.

ŞİMGİ-MUGAN, F.N.Can ve Erk HACİHASANOĞLU; (2010), "Gerçeğe Uygun değer ve Kriz: Tartışmalı İlişki", METU Management and Administration Research Center Working Paper Series, Working Paper No: 2010-01.

TOKAY, S.Hüseyin, Ali DERAN ve Rafet AKTAŞ; (2005), "Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer

Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi”, **XXIV. Muhasebe Eğitimi Sempozyumu Bildirileri**. <http://www.mu.edu.tr/iibf/tmes24/kitap/1-1.pdf>, 20.12.2009.

TOPBAŞ, Neslihan; (2009), “Finansal Kriz Ortamında Bankaların Muhasebe Sistemlerinde Gerçeğe Uygun Değerleme Yönteminin Etkileri”, **Bankacılar Dergisi**, 68, ss.56-64.

WHALEN, Christopher; (2008), “Banks wallow in the muddy waters of “fair value” rules”, www.ft.com/cms , 28.02.2010.

YILMAZ, Derya ve Filiz GAYGUSUZ; (2009), “2008 Krizinin Yeni Global Ekonomik Yapı Üzerine Etkileri”, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma39.pdf>, 20.03.2010.

ANONİM ŞİRKETLERDE ESAS SERMAYENİN AZALTIMASI *

Soner ALTAŞ **

ÖZET

Anonim şirketler, ihtiyaçları üzerinde bir sermayeye sahip olmaları nedeniyle ya da mevcut bilanço açıklarının kapatılması amacıyla sermayeyi azaltma yoluna başvurabilmektedir. Ancak, anonim şirket genel kurulu tarafından esas sermayenin azaltılmasına karar verilebilmesi için birtakım yasal yükümlülüklerin yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Yine, Sermaye Piyasası Kurulu'nun fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltım sürecine ilişkin ilke ve esasları çerçevesinde, halka açık anonim şirketler de, bilanço açığının kapatılması amacıyla sermaye azaltımı yapabilirler. Esas sermayenin azaltılması işlemi genel kural olarak bir esas sözleşme değişikliğini gerektirmektedir. Ancak, bu özellikli bir esas sözleşme değişikliğidir. Dolayısıyla, yasal prosedür yerine getirilmeden, doğrudan şirket genel kurulunun alacağı karar ile uygulanamaz. Bu çalışmada, kapalı ve halka açık anonim şirketlerde esas sermayenin azaltılması hususu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Anonim Şirket, Esas Sermayenin Azaltılması, Fon Çıkışı Gerektirmeyen Sermaye Azaltımı

ABSTRACT

PROCEDURE OF REDUCING JOINT STOCK COMPANY'S CAPITAL

Joint-stock company's capital may be reduced in the presence of a capital surplus or deficit. However, the general board of the shareholders cannot approve the capital reduction unless certain legal obligations are fulfilled.

* Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.

** Soner ALTAŞ, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müfettişi

On the other side, public joint stock companies may reduce their capitals in order to balance the capital deficits, in accordance with the principles and procedures determined by the Capital Markets Board. As a general rule, the capital reduction process means a change in the articles of the company. But, changes in the Articles of Company is featured. Therefore, without fulfilling the legal procedure, the decision of the board of shareholders cannot be directly applied in this issue. In this study, we aim to examine the reduction of capital both in private and public joint stock companies.

Key Words : joint stock company, capital reduction, capital reduction without fund flow

1.GİRİŞ

Bilindiği üzere, anonim şirketler, borçlarından dolayı yalnızca malvarlıkları ile sorumlu olmaktadır. Pay sahiplerinin (ortakların) sorumluluğu ise, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlıdır(**TTK, m.269**). Bu nedenle, anonim şirketlerde sermaye, özellikle şirket alacaklıları açısından, son derece önemlidir. Türk Ticaret Kanunu'na göre, esas sermayenin değiştirilmesi, yani artırılması veya azaltılması, esas sermaye değişikliğini gerektirmektedir. Bununla birlikte, TTK, her iki değişiklik için de özel birtakım prosedürler öngörmektedir.

Sermaye artırımı, anonim şirketler tarafından yakından bilinen ve uygulanan bir işlemdir. Ancak, aynı şeyi esas sermayenin azaltılması için söylemek mümkün değildir. Zira, esas sermayenin azaltılması, sermaye artırımı gibi sıkça başvurulan bir yöntem değildir, bu nedenle de uygulamada yeterince bilinmemektedir. İşte bu çalışmada, anonim şirketlerde esas sermayenin azaltılması hususu ele alınmaktadır.

2. TÜRK TİCARET KANUNU'NA GÖRE ESAS SERMAYENİN AZALTILMASI:

Kısaca tanımlamak gerekirse, esas sermayenin azaltılması, anonim şirketin esas sözleşmesinde yazılı olan sermayenin toplam itibari değerinin rakamsal olarak indirilmesidir. Örneğin, 10 ortaklı her biri 1.- TL itibari değere sahip 100.000 paydan oluşan 100.000.-TL esas sermayeli bir şirketin sermayesinin değişik yöntemlerle 50.000.- TL'ye indirilmesi sermaye azatlımıdır(Ünal, 2006). Anonim şirketlerde esas sermayenin azaltılması, TTK m.396 ila TTK m.398. maddelerinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte, TTK'nın, anonim şirketin mali durumunun bozulmasına ilişkin 324. maddesi ile kendi hisse senetlerini satın almasına ilişkin 329. maddesinde de, sermaye azaltımına göndermede bulunan hükümlere yer verilmiştir.

Esas sermayenin azaltılması, genel kural olarak, şirket esas sözleşmesinde (anasözleşmesinde) değişiklik yapılmasını gerektiren bir işlemdir. Bu yönüyle, esas sermayenin azaltılması, esas sözleşme değişikliği mahiyetindedir. Ancak, TTK, esas sermayenin azaltılmasını, genel mahiyetteki esas sözleşme değişikliğinden farklı birtakım prosedürlere tabi tutmuştur. Bu yönüyle, esas sermayenin azaltılması, genel mahiyetteki esas sözleşme değişikliklerinden farklı hususlar ihtiva etmektedir. Yine, TTK da, esas sermayenin azaltılmasına izin verilmiş olmakla birlikte, azaltılan sermayenin TTK m.272'deki asgari sermaye rakamının altına indirilmesi yasaklanmıştır. Yani, anonim şirketlerin, esas sermayeleri 50.000.-TL'nin altında kalacak şekilde sermaye azaltımına gitmeleri mümkün değildir.

2.1. Esas Sermayenin Azaltılmasının Nedenleri :

Anonim şirketleri, esas sermayeyi azaltmaya yönelten yönlendiren iki temel sebep vardır. Bunlardan birincisi, şirketin ihtiyacının üzerinde bir sermayeye sahip olması, diğeri ise varolan bilanço açıklarının (zararların) kapatılmasıdır.

İhtiyacının üzerinde sermayeye sahip olunması halinde, atıl sermayenin varlığı gündeme gelecek ve bu durum şirket kâr payı oranlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin; esas sermayesi 100.000.- TL olan bir şirket yılda 10.000. TL kâr elde ediyorsa, şirketin kâr oranı yıllık % 10 olacaktır. Bu şirkette sermayenin yarısının ihtiyacın üzerinde yani atıl olduğunu kabul edilir ve sermaye azaltımına gidilerek sermaye 50.000.- TL'ye indirilirse, şirketin kâr oranı yıllık % 20 olacaktır. (Ünal, 2006).

Bilanço açığını kapatmak için sermaye azaltımına gidilmesinin altında yatan en önemli neden ise, pay sahiplerine kârdan pay verebilmektir. Zira, TTK'nın 470. maddesinin ikinci fıkrasına göre, kâr payı ancak safi kârdan ve bu gaye için ayrılan yedek akçelerden dağıtılabilir. Bunu temin için de, bilanço açıklarının yani zararların kapatılması gerekmektedir. Zararın şirket kârından karşılanması bazen uzun bir süre alacağından, sermayenin azaltılması suretiyle zararın giderilmesi yoluna başvurulabilmektedir.

Ancak, anonim şirketler, yukarıda sayılan iki neden dışında başka bir nedenle de sermaye azaltımına gidebilirler. Örneğin, halka açık anonim şirketler, sermaye artırımına gidebilmek için de sermaye azaltımı yoluna başvurmak durumunda kalabilirler. Bu husus, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bununla birlikte, uygulamaya bakıldığında, anonim şirketlerin, özellikle de pay senetleri borsada işlem görenlerinin, bilanço açıklarını kapatmak

amacıyla sermaye azaltımı yoluna başvurdıkları, atıl sermayenin pay sahiplerine iadesi yoluna pek rastlanılmadığı anlaşılmaktadır(<http://www.emlakhaberleri.com/emlak-haberleri/ozderici-gyo-bilanco-acigindan-dolayi-sermaye-azaltacak.html>, <http://www.haberler.com/spk-nin-sermaye-azaltim-ve-artirim-uygulamasindan-haberi/>).

3. ŞİRKET ESAS SERMAYESİNİN AZALTILMASI PROSEDÜRÜ:

TTK'nın 396. maddesine göre, eğer azaltılacak kısmın yerine geçmek üzere yeni hisse senetleri çıkarılmayacak ise, şirket genel kurulu, esas sermayenin itibari kıymetine dair esas sözleşme hükümlerinin değiştirilmesine, yani esas sermayenin azaltılmasına karar verebilecektir.

Ancak, bunu temin için,

- Öncelikle, anonim şirket yönetim kurulunun, şirket esas sermayesinin azaltılması yönünde bir karar alması(esas sermayenin neden ve ne kadar azaltılacağı, bu konuda hangi yöntemin uygulanacağı, vs.), bu çerçevede, şirket esas sözleşmesinin sermaye maddesini sermaye azaltımına uygun şekilde düzenlemesi, sonrasında mahkemeye müracaat edip üç kişilik bir bilirkişi heyeti görevlendirilmesi talebinde bulunması,

Mahkemece tayin edilecek 3 kişilik bilirkişi heyeti tarafından düzenlenecek raporla, esas sermayenin azaltılmasına rağmen şirket alacaklılarının haklarını tamamen karşılayacak miktarda şirket aktifinin bulunduğu tespit edilmiş olması gerekmektedir.

Böyle bir rapor temin edilmeden alınacak sermaye azaltım kararı hüküm doğurmayacaktır. Ayrıca, bilirkişi heyeti tarafından esas sermayenin azaltılması sonucunda şirket alacaklılarının haklarını tamamen karşılayacak miktarda şirket aktifinin bulunmadığının tespit edilmesi durumunda da, esas sermayenin azaltılması mümkün olmayacaktır. Yine, Ticaret Sicili Tüzüğü'nün 64. maddesine göre, bilirkişi heyetinin kararı ittifakla (oybirliği) alınmış olmalıdır. Üç kişilik bilirkişi heyetinden iki üyenin olumlu oy bildirmesi, diğerinin ise aksi görüş bildirmesi durumunda, Ticaret Sicili Memurluğu, sermaye azaltılması işlemi tescilden kaçınabilecektir. Öte yandan, bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, sermayenin azaltılması sonucunda ortaya çıkacak şirket esas sermayesi, hiçbir surette, TTK'nın 272. maddesi ile belirlenen asgari sermaye miktarından, yani 50.000 TL'den aşağı olamayacaktır(**TTK, m.396/f.4**).

Anonim şirket yönetim kurulu, mahkemeye müracaat esnasında veya bilirkişi heyetinin raporunu aldıktan sonra, şirket Sanayi ve Ticaret

Bakanlığı'nın İç Ticaret 2007/1 sayılı Genelgesi'nde belirtilen şirketlerden ise, esas sözleşme değişikliği konusunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alır. Anılan Genelge kapsamında değilse, böyle bir izne gerek yoktur ¹. Yine, şirketin halka açık olması durumunda, Sermaye Piyasası Kurulu'na, özel mevzuatı gereği başka bir Kurumdan izin almak zorunda ise bu Kuruma müracaat edip esas sözleşme değişikliği yapılması konusunda yazılı izin alır.

Bu işlemler tamamlandıktan sonra, yönetim kurulu, şirket genel kurulunu esas sermayenin azaltılması hususunu ve şirket esas sözleşmesinde bu yönde yapılacak değişikliği görüşmek üzere, olağanüstü toplantıya –olağan genel kurul zaten toplanacak ise, esas sermayenin azaltılması bu toplantının gündemine de konulup görüşülebilir- davet eder.

Bu şekilde toplanan genel kurulun, esas sermayenin azaltılması, dolayısıyla da şirket esas sözleşmesinin sermayeye ilişkin maddesinin değiştirilmesi yönünde karar alınabilmesi için, ***şirket sermayesinin en az yarısına sahip olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin genel kurul toplantısında hazır bulunmaları*** gerekmektedir. İlk toplantıda bu yetersayı sağlanamadığı takdirde, ***en geç bir ay içinde ikinci bir toplantı*** yapılabilir. İkinci toplantıda sermayenin azaltılması hususunu görüşebilmek için, ***şirket sermayesinin en az üçte birine sahip olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin hazır bulunması*** yeterlidir. Her iki halde de, sermayenin azaltılması kararının, mevcut oyların çoğunluğu ile alınması gerekir. (TTK, m.396/f.2, m.388/f.3-4).

Ancak, genel kurulca alınan esas sermayenin azaltılmasına ilişkin karar, imtiyazlı hisse senedi sahiplerinin haklarını ihlal edecek mahiyette ise, **bu durumda, genel kurulca alınan kararın, imtiyazlı pay sahiplerinin**

1 Bilindiği üzere, 2003 yılından önce, istisnasız bütün anonim şirketlerin kuruluş ve ana sözleşme değişiklikleri için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin almaları gerekmekte idi. Ancak, 17.06.2003 tarih ve 25141 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4884 sayılı Kanunun 2nci maddesi ile TTK.nun 273üncü maddesi "Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca yayımlanacak tebliğle faaliyet alanları tespit ve ilân edilecek anonim şirketler Bakanlığın izni ile kurulur. Bu şirketlerin esas mukavele değişiklikleri de Bakanlığın iznine tâbidir. Bunun dışında anonim şirketlerin kuruluşu ve esas mukavele değişiklikleri Bakanlığın iznine tâbi değildir." şeklinde değiştirilerek, istisnai bazı şirketler haricinde, anonim şirketlerin kuruluş ve esas sözleşme değişikliği için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alma zorunluluğu kaldırılmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın iznine tâbi olan istisnai mahiyetteki anonim şirketler ise, adigeçen Bakanlık tarafından hazırlanan ve 25/7/2003 tarihli ve 25179 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan **Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluş ve Ana Sözleşme Değişikliği İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında İç Ticaret 2003/3 Sayılı Tebliğ**in "Kuruluş ve Ana Sözleşme Değişikliği İşlemleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığının iznine Tabi Olan Anonim Şirketler" başlıklı 5 inci maddesinde açıkça belirtilmiştir. Buna karşılık, anılan madde, 15 Mart 2006 tarihli ve 26463 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan İç Ticaret 2007/1 sayılı Tebliğ ile değiştirilmiştir. Bu son düzenleme çerçevesinde, "bankalar, katılım bankaları, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, tüketici finansmanı ve kart hizmetleri şirketleri, varlık yönetim şirketleri, sigorta şirketleri, holdingler, döviz büfesi işleten şirketler, umumi mağazacılıkla uğraşan şirketler, lisanslı depoculukla uğraşan şirketler, tarım ürünleri lisanslı depoculuk şirketleri, ürün ihtisas borsası şirketleri, Sermaye Piyasası Kanununa tabi ve halka açık şirketler ile serbest bölge kurucusu ve işleticisi şirketler" kuruluş ve ana sözleşme değişikliklerinde Sanayi ve Ticaret Bakanlığın'dan izin almak zorundadır. Bunların dışında kalan anonim şirketler ise, herhangi bir izne tâbi olmaksızın kurulabilir veya anasözleşme değişikliğine gidebilirler.

yapacakları özel bir toplantıda verecekleri diğer bir kararla da tasdik edilmesi gerekir. Aksi takdirde, genel kurul kararı uygulamaya konulamaz. İmtiyazlı pay sahipleri genel kurulunu, yönetim kurulu veya murakıplar toplantıya çağırır. Ancak, çağrı, imtiyazlı pay sahiplerinden herhangi birisi tarafından da yapılabilir (TTK, m.389).

Sermayenin azaltılması kararı, genel kurulca karara bağlandıktan sonra, yönetim kurulu, bu genel kurul kararını Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ve aynı zamanda esas sözleşmede gösterilen şekilde –örneğin; ulusal veya yerel gazete ile ya da şirketin internet sitesinde- üç defa ilan eder. Bu ilanlarda, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'ndeki üçüncü ilandan itibaren iki ay içinde alacaklarını beyan etmek suretiyle ödeme veya teminat isteyebilecekleri alacaklılara bildirilir. Şirketçe bilinen alacaklılara ayrıca davet mektupları gönderilir (TTK, m.397/f.1).²

TTK'ya göre, alacaklılara verilen müddetin bitmesinden ve beyan edilen alacakların ödenmesinden veya temin edilmesinden sonra, şirketin esas sermayesi fiilen azaltılır. Bu süreler dolmadan, esas sermaye azaltılmaz (TTK, m.398/f.1).

Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra, anonim şirket yönetim kurulu, işlemlerin dayanağını oluşturan belgelerle birlikte, ticaret sicili memurluğuna başvurarak, esas sermayenin azaltılmasına dair genel kurul kararını ve sermayenin gerçekten azaltılmış olması keyfiyetini ticaret siciline tescil ettirir (TTK, m.398/f.5). Görüldüğü üzere, esas sermayenin azaltılmış olması keyfiyeti, ancak bütün işlemler tamamlandıktan sonra ticaret siciline tescil edilir ve hüküm doğurur. Yoksa, şirket genel kurulunca karara bağlandıktan sonra hemen tescil ettirilip uygulamaya konulamaz.

Nitekim, Ticaret Sicili Tüzüğü'nün³ 64. maddesinde;

“Esas sermayenin azaltılmasına ilişkin kararın tescil edilebilmesi için, mahkemece tayin edilecek üç bilirkişi tarafından ittifakla verilen raporda, sermayenin azaltılmasına rağmen şirket alacaklarının haklarını tamamen karşılayacak miktarda aktifler bulunduğu, bu aktiflerin nelerden ibaret olduğunun ve bunlara ne şekilde değer biçilmiş bulunduğu açıkça gösterilmiş olması şarttır.

Esas sermayenin azaltılmış olduğunun tescili için İdare Meclisince alacaklarının Türk Ticaret Kanununun 397. maddesi hükmünce

²Ancak, eğer esas sermaye azaltımı, zararlar neticesinde oluşan bilanço açıklarını kapatmak amacıyla yapılıyorsa ve bu açıklar miktarınca azaltılıyorsa, bu durumda, yönetim kurulu, alacaklıları davetten ve bunların haklarının ödenmesinden veya temininden vazgeçebilir (TTK, m.397/f.2).

³8.2.1957 tarih ve 9530 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

alacaklarını bildirmeye çağrılmış olmaları ve şirketçe adresleri bilinen alacaklılara mektup gönderilmiş olması ve azaltma kararının yerine getirilmesine alacaklıların alacaklarının bildirmeleri için verilmiş olan müddetin geçmesinden sonra başlanılmış bulunması şarttır. Bundan başka iptal edilen veya ortaklardan geri alınan senetlerin değerleri ve sayıları ile ortaklara yeniden verilen senetlerin değer ve sayılarını gösteren ve kanuna uygun şekilde kurulmuş bulunan defterlerdeki yazıların noterce tasdikli örneklerinin ibrazı dahi lazımdır.

Sermaye azaltmasının zarar neticesinde meydana gelen bilanço açığını kapatmak amacıyla yapıldığı hallerde İdare Meclisince alacaklıların çağrılarak haklarının ödenmesinden veya temininden vazgeçilmesine karar verildiği takdirde, bu muamelelerin delilleri aranmaz.

Türk Ticaret Kanununun 329. maddesinin birinci fıkrasının birinci bendi hükmünce devralınmış olan hisse senetlerinin ortadan kaldırılmasına ait zaptın ticaret siciline verilmesi üzerine bunun muhtevası kısaca tescil olunur.

Sermayenin azaltılması muamelesinin tamamlanmış olduğuna ait tescilde ortadan kaldırılan hisse senetlerinin sayısı ve mecmuu değeri ve ortaklara verilen veya ortaklar elinde kalan hisse senetlerinin sayısı ile mecmuu değeri gösterilir. (TTK m. 396, 397, 398, 329 fıkra 1 bent 1 ve fıkra 2 cümle 1).”denilerek, TTK’da yazılı bütün işlemlerin tamamlanmış olması gerektiği vurgulanmış ve tescil için lazım gelen belgeler, TTK’ya kıyasla, daha açık bir şekilde ifade edilmiştir.

3.1. Esas Sermayenin Azaltılması Yöntemleri :

Anonim şirketlerde esas sermayenin azaltılması; payların itibarî değerlerinin düşürülmesi ya da sayılarının azaltılması (yani payların birleştirilmesi veya yok edilmesi) suretiyle yapılabilir. Anonim şirket, aksine bir hüküm olmadıkça, bu yöntemlerden istediği herhangi birini seçerek sermaye azaltımına gidebilir. Ancak, anonim şirketin tabi olduğu özel mevzuat ile bu konuda bir sınırlamada getirilmiş olabilir. Örneğin, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının Uygulama Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmeliğin 10.maddesine göre bankalarda sermaye azaltımı payların birleştirilmesi yoluyla yapılır⁴. Bu yüzden bankalarda yapılan sermaye

⁴ 01/02/2002 tarih ve 24658 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının Uygulama Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik’in 10uncu maddesinde “Sermaye azaltımı, sermaye azaltımı oranına tekabül edecek miktarda hisselerin birleştirilmesi suretiyle yapılır. Değişim oranına göre eski pay senetleri yeni paylarla değiştirilir. Değiştirme işlemi, olağanüstü genel kurul toplantısı tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlanır.” Denilmiştir.

azaltımında ancak payların birleştirilmesi yöntemi uygulanabilir (Ünal, 2006).

Payların itibari değerinin düşürülmesi yönteminde şirkete ait payların sayısında herhangi bir değişiklik olmaz iken, her payın itibari değeri düşürülür, böylece sermaye azaltılmış olur. Örneğin, 1.- TL itibari değerli 100.000 paydan oluşan 100.000.- TL sermayeli bir anonim şirkette, payların itibari değeri 1.-TL'den 50 kuruşa düşürülürse, şirket sermayesi 50.000.-TL'ye azaltılmış olur. Sermaye azaltımının bu yöntemle yapılması durumunda, pay sayısında bir değişiklik olmadığı için pay sahipleri arasındaki eşitlik de bozulmaz. Diğer bir deyişle, bu yöntem pay sahipleri arasındaki eşit işlem ilkesine uygundur. Dolayısıyla sermaye azaltımı sonucunda pay sahiplerinin oy ve kâr payı hakları ile azınlık oluşturma oranlarında herhangi bir değişiklik olmaz (Ünal, 2006). Ancak, şirketin hisse senetlerinin yahut çıplak payların itibari değeri 1 kuruş ise, bu yöntem uygulanamaz. Zira, hisse senetlerinin itibari değeri, hiçbir surette bir kuruştan aşağı düşürülemez (TTK, m.399/f.1).

Pay sayısının azaltılmasının iki şekli vardır. Bunlar, payların birleştirilmesi veya iptal (yok) edilmesidir. **Payların birleştirilmesi yönteminde**, payların itibari değeri aynı kalır. Fakat, paylar belirli bir değişim oranına göre birleştirilerek pay sayısı azaltılır, böylece sermaye de azaltılmış olur. Değişim oranı, azaltılmış yeni sermayenin eski sermayeye oranına göre belirlenir. Örneğin sermayesi 150.000.- TL'den 50.000.-TL'ye azaltılacak bir anonim şirkette değişim oranı 1/3'tür. Böylece, 3 pay 1 payda birleştirilerek sermaye azaltılır. Ancak, bu yöntemde her zaman payların değişim oranına göre birleştirilmesi mümkün olmayabilir. Örneğin 35 payı olan bir pay sahibi 1/3 değişim oranına göre 33 payına karşılık 11 pay alırken, 2 payı açıkta kalır. Dolayısıyla payların birleştirilmesi yöntemi yoluyla yapılan sermaye azaltımı pay sahipleri arasındaki eşitliği bozar (Ünal, 2006).

Payların iptal edilmesi yönteminde de, payların itibari değeri değişmez, ancak paylardan bir kısmı iptal edilerek pay sayısı azaltılır, böylece sermaye de azaltılmış olur. Buna karşılık, sadece bazı pay sahiplerine ait payların iptal edilmesi durumunda, sermaye azaltımı sonucu ortaklar arasındaki eşitlik bozulabilir. Yani, sermaye azaltımı sonucunda pay sahiplerinin oy ve kâr payı hakları ile azınlık oluşturma oranları değişebilir. Bu nedenle de, sermaye azaltımının payların iptal edilmesi yöntemine göre yapılabilmesi için payları yok edilen pay sahiplerinin muvafakati gerekir. Ancak, bu yöntemin ortaklar arasındaki eşitliği bozmayacak şekilde uygulanması da mümkündür. Zira, sadece bazı pay sahiplerine ait payların yok edilmesi

yerine tüm pay sahiplerinin payları belli bir oranda yok edilirse ortaklar arasındaki eşitlik bozulmaz. Sermaye azaltımının tüm pay sahiplerinin paylarının belli bir oranda yok edilmesi yöntemiyle yapılması halinde, ortaklar arasındaki eşitlik bozulmayacağı için, sadece bazı payların yok edilmesi yönteminin aksine, pay sahiplerinin muvafakatine gerek olmaz(Ünal, 2006).

Öte yandan, TTK'nın 398. maddesinin ikinci fıkrasında “Azaltma kararının icrası için hisse senetleri miktarının mübadele veya damgalanmak suretiyle veyahut diğer bir tarzda azaltılmasına lüzum görüldüğü halde yapılan ihtara rağmen geri verilmemiş olan hisse senetleri, şirketçe iptal edilebilir.” denilmiş, üçüncü fıkrasında ise “Mübadele için şirkete geri verilmesi zımında yapılan tebliğlere, geri verilmeyen senetlerin iptal olunacağı hususu da yazılır.” hükmüne yer verilmiştir. Bu nedenle, eğer şirket hisse senedi bastırmış ise, sermaye azaltımı nedeniyle değişime tabi tutulacak hisse senetlerinin şirkete iade edilmesi gerekir, aksi takdirde şirkete iade edilmeyen bu hisse senetleri şirket tarafından iptal edilir.

4. HALKA AÇIK ANONİM ŞİRKETLERDE FON ÇIKIŞI GEREKTİRMEYEN SERMAYE AZALTIM İŞLEMLERİ :

2009 yılında uluslararası finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar ile birlikte, tüm Dünya borsalarında olduğu gibi İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nda işlem gören şirketlerin hisse senedi fiyatlarında da önemli düşüşler yaşanmıştır. Bu nedenle, pek çok şirketin pay fiyatı nominal değerinin (1 TL'nin) altına düşmüştür. Oysa, mevcut yasal düzenlemeler gereği, sermayeyi temsil eden payların nominal değerinin altında satılması mümkün bulunmamaktadır. Dolayısıyla anılan şirketlerin halka arz suretiyle nakit sermaye artırımı yapmaları imkânı ekonomik olarak ortadan kalkmıştır. Bu durum nakit sermaye ihtiyacı olan şirketleri zorunlu olarak tahsisli sermaye artırımına yönlendirmektedir (<http://www.spk.gov.tr/daireduyurukarargoster.aspx?aid=95&ct=c>). Yaşanan bu sıkıntılar, payları nominal değer altında işlem gören halka açık şirketlerin sermaye artırımlarına imkan sağlama yolunda, Sermaye Piyasası Kurulu'nu birtakım düzenlemelerde bulunmaya yöneltmiştir. Bu düzenlemelerden birisi, payları nominal değer altında işlem gören şirketlerin nakit sermaye artırımlarına imkân sağlamak amacıyla çıkarılan Halka Açık Anonim Ortaklıklar İçin Fon Çıkışı Gerektirmeyen Sermaye Azaltım Sürecine İlişkin İlke ve Esaslar'dır(<http://www.spk.gov.tr/apps/haftalikbulten/displaybulten.aspx?yil=2009&sayi=18&submenuheader=null&ext=.pdf>).

Söz konusu ilke ve esaslar çerçevesinde yapılacak fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımları, **şirketlerin varlıklarında ve yatırımcıların mal varlığında herhangi bir değişime sebep olmamakta**, ancak, **kaydı olarak bir payın İMKB'deki işlem fiyatının düzeltilerek nominal değerine çıkarılması sağlamaktadır**. Bu işlemin bedelsiz sermaye artırımlarının tersine işleyen bir süreç olarak tanımlanması mümkündür. Bu işlemde nihai amaç, nakit sermaye artırımına uygun ekonomik ve hukuki koşulların oluşturulmasıdır. (<http://www.spk.gov.tr/daireduyurukaragoster.aspx?aid=95&ct=c>).

Sermaye Piyasası Kurulu'nun halka açık anonim şirketler için öngördüğü, fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltım sürecine ilişkin ilke ve esaslar, aşağıda sırasıyla izah edilmiştir:

Halka açık anonim şirketler, bilanço açığının kapatılması amacıyla sermaye azaltımı yapılabilirler. Diğer bir ifade ile, **yapılacak sermaye azaltım tutarının bilanço açığına eşit veya bilanço açığından az olması durumunda**, yapılacak sermaye azaltımı ile münhasıran bilanço açığı kapatılır. **Bilanço açığı terimi, şirketin SPK düzenlemelerine göre hazırlanmış, bağımsız denetimden geçirilmiş ve genel kurulca onaylanmış yıllık finansal tablolarındaki geçmiş yıl zararları ile dönem zararlarının toplamını kapsamaktadır**. Fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımlarında, kapatılacak bilanço açığının, ortaklığın finansal tablolarında yer alan ve kullanımı münhasıran herhangi bir amaca tahsis edilmemiş yedeklerden büyük olması şartı aranmaz. Yani, şirket bünyesinde kullanıma hazır serbest yedeklerin olması sermaye azaltımına engel teşkil etmez.

Halka açık anonim **şirketin herhangi bir bilanço açığının bulunmaması veya yapılacak sermaye azaltım tutarının bilanço açığından fazla olması durumunda** ise, ortaya çıkacak olan bu fazlalığı elimine etmek üzere, **sermaye azaltımı ile sermaye artırımına eş zamanlı olarak karar verilmesi** gerekmektedir. Bu takdirde, yapılacak sermaye artırımını asgari olarak söz konusu fazla tutar kadar olmalıdır ve sermaye azaltımına ilişkin olarak Kurula yapılacak başvuru, sermaye artırımına ilişkin kayda alma başvurusu ile birlikte yapılır. Sermaye azaltımı ile sermaye artırımına eş zamanlı olarak karar verilmesi sonucunda, önceki ve sonraki sermaye tutarları arasında herhangi bir değişiklik olmayacaksa, esas sözleşme değişikliğine gerek yoktur.

SPK'ya göre, bağımsız denetçi tarafından "Olumsuz" görüş bildirilmiş veya görüş bildirmekten kaçınılmış olan finansal tablolar, sermaye azaltım işlemlerine esas teşkil edemez. Diğer yandan, fon çıkışı gerektirmeyen

sermaye azaltımlarının, payların itibari değerinin en az 1 Kuruş olacak şekilde düşürülmesi ya da pay sayısının azaltılması suretiyle yapılabilmesi mümkündür.

Fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımlarında, ortaklığın kayıtlı sermaye sisteminde olup olmadığına bakılmaksızın, esas sözleşmenin sermaye maddesine ilişkin hazırlanan madde tadil tasarısına uygun görüş verilmek üzere SPK'ya başvurulması, TTK'nın 396. maddesi çerçevesinde hazırlatılan bilirkişi raporunda sermaye azaltım tutarı, bağımsız denetimden geçirilmiş ve genel kurulca onaylanmış yıllık finansal tablolardaki bilanço açığı toplamı, yapılacak azaltım işlemi sonucunda ortaklığın, ortaklık alacaklılarının ve pay sahiplerinin herhangi bir zarara uğramayacakları hususlarının açıkça belirtilmesi; SPK tarafından uygun görüş verilmiş madde tadil tasarısının Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın onayından geçirilmesi, yine özel mevzuatları uyarınca başka bir kurumun da izni ya da onayı gerekiyorsa, söz konusu izin ve onayların da alınması gerekmektedir.

Ayrıca, sermayenin azaltılmasının nedenlerine, sermaye azaltımının hangi esaslar çerçevesinde yapılacağına, söz konusu azaltımın şirket malvarlığında herhangi bir eksilmeye yol açmayacağına ve şirkete sağlayacağı faydalara ilişkin olarak yönetim kurulunca hazırlanacak raporun sermaye azaltımının görüşüleceği genel kurul toplantısından en az 15 gün önce ortaklara duyurulması, ortaklık merkezinde ortakların incelemesine hazır bulundurulması ve ortaklara genel kurul toplantısında söz konusu rapor hakkında bilgi verilmesi zorunludur.

Sermayenin azaltılmasına ilişkin esas sözleşme değişikliği genel kurulca karara bağlanır. Söz konusu genel kurul kararı alınırken varsa oydaki imtiyazlar kullanılamaz. Sermaye azaltımı imtiyazlı pay sahiplerinin haklarını ihlal ediyorsa, imtiyazlı pay sahipleri genel kurulunun da esas sözleşme değişikliğini onaylaması gerekir. Söz konusu genel kurul toplantısında toplantı ve karar nisabı, Sermaye Piyasası Kanunu'nun 11. maddesi hükümleri saklı kalmak üzere, *TTK'nın 388. maddesinin 3. ve 4. bendlerinde belirtilen toplantı ve karar nisabıdır*⁵.

Sermaye azaltımında pay sahipleri arasında eşitsizlik yaratmayacak bir yöntemin belirlenmesi esastır. Bununla birlikte sermaye azaltım işlemlerinin

⁵ Yani, genel kurulun, esas sermayenin azaltılması, dolayısıyla da şirket esas sözleşmesinin sermayeye ilişkin maddesinin değiştirilmesi yönünde karar alınabilmesi için, şirketin çıkarılmış sermayesinin en az yarısına sahip olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin genel kurul toplantısında hazır bulunmaları gerekmektedir. İlk toplantıda bu yetersayı sağlanamadığı takdirde, en geç bir ay içinde ikinci bir toplantı yapılabilir. İkinci toplantıda sermayenin azaltılması hususunu görüşebilmek için, şirketin çıkarılmış sermayesinin en az üçte birine sahip olan pay sahiplerinin veya temsilcilerinin hazır bulunması yeterlidir. Her iki halde de, sermayenin azaltılması kararı, mevcut oyların çoğunluğu ile alınır.

pay sahipleri arasında eşitsizlik yaratacak şekilde yapılması planlanıyorsa, kendi aleyhine eşitsizlik yaratılacak pay sahiplerinin tamamının muvafakatının alınması zorunludur. Genel kurulca alınan sermaye azaltım kararı, genel kurul tarihini takiben 15 gün içerisinde ticaret siciline tescil ettirilerek Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilir. Sermaye azaltımına ilişkin toplantı tutanağının ve katılanlar cetvelinin, genel kurul kararının tescil ve ilanı takiben 5 iş günü içerisinde Sermaye Piyasası Kurulu'na gönderilmesi zorunludur.

Son olarak, fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltımı yapacak halka açık anonim şirketlerin, aşağıda belirtilen bilgi ve belgeleri Sermaye Piyasası Kurulu'na vermeleri gerekmektedir:

- 1) Sermaye azaltımına ilişkin esas sözleşme tadil tasarıları,
- 2) Sermaye azaltımına ilişkin yönetim kurulu kararı,
- 3) Sermaye azaltımının nedenlerine, sermaye azaltımının hangi esaslar çerçevesinde yapılacağı ve şirkete sağlayacağı faydalara ilişkin olarak yönetim kurulunca hazırlanacak rapor,
- 4) TTK'nın 396. maddesi uyarınca hazırlanacak bilirkişi raporu,
- 5) Esas sözleşmenin son hali,
- 6) Mevcut sermayenin ödendiğine dair mali müşavir raporu,
- 7) Şirketin son durum itibariyle ortaklık yapısı, mevcut yönetim ve denetim kurulu üyeleri hakkında bilgi,
- 8) Şirketin faaliyet gösterdiği sektöre göre, sermaye azaltımına ilişkin olarak ilgili diğer otoritelerden temin edilmesi gereken uygun görüş yazıları,
- 9) İmza sirküleri.

5. ÖRNEK OLAY :

Buraya kadar anlatılan süreci, örnek bir olay ile somutlaştırmanın faydalı olacağı düşünülmüş, bu çerçevede, çalışmanın bu bölümünde gerçek hayatta halka açık bir anonim ortaklık tarafından icra edilen bir sermaye azaltım işlemi örneğine - daha iyi anlayabilmesi için bazı rakamları değiştirilerek- yer verilmiştir.

Hisse senetleri borsada işlem gören, kayıtlı sermayesi 200.000.000 TL, çıkarılmış sermayesi ise 116.000.000 TL olan ABC Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi; 69.326.764 TL tutarındaki bilanço açığını kapatmak amacıyla çıkarılmış sermayesini 86.000.000 TL azaltmak ve eş zamanlı olarak da sermaye artırımına gitmek istemektedir.

Şirket Yönetim Kurulu, 01/06/2009 tarih ve 2009/07 sayılı toplantısında;
“Çıkarılmış sermayenin 116.000.000 TL’den 30.000.000 TL’ye azaltılmasına ve eş anlı olarak çıkarılmış sermayenin 70.000.000 TL’ye artırılmasına, Arttırılan 40.000.000 TL’lik sermayenin nakit olarak karşılanmasına ve Şirket ortaklarının rüçhan haklarının kullanılmasına,

Bedelli pay alma haklarının Şirket ortaklarının sahip oldukları 1 Kr nominal bedelli bir adet hisse karşılığında bir adet hissenin 1 Kr’dan satılması suretiyle kullanılmasına,

Yeni pay haklarının kullanılmasından sonra kalan payların satışının, Sermaye Piyasası Kurulu tebliği uyarınca İMKB Yönetmeliği çerçevesinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda yapılmasına,

TTK’nın 396. maddesi gereğince Bilirkişi raporu alınması için Mahkeme başvurusunun yapılmasına, gerekli izinlerin alınması için Sermaye Piyasası Kurulu ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü’ne başvurulmasına ve SPK’nın Seri:VIII, No:54 sayılı tebliği kapsamında açıklama yapılmasına” karar verilmiştir(<http://www.ticaret Sicil.gov.tr/gosteryeni.php?sayi=7399&sayfa=706>).

Şirket Yönetim Kurulu, bu konuda, ayrıca, sermaye azaltımı ve eş zamanlı sermaye artırımını işleminin nedenlerini, esaslarını ve faydalarını içeren bir rapor hazırlamış; bilirkişi incelemesi için Kadıköy 3. Asliye Ticaret Mahkemesi’ne başvurmuştur. Şirket Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan raporda, sermaye azaltımının nedeni olarak, *“Şirketin 2008 yılı dönem zararı ve geçmiş yıl zararlarının ileride yapılacak kâr dağıtımını için uzun yıllar bekleme zorunluluğunu doğurması, diğer yandan bu zararlar nedeniyle İMKB’de işlem gören Şirket paylarının borsa fiyatının nominal değerinin altına düşmüş olması nedeniyle pay sahiplerinin yapılan sermaye artırımlarına katılmakta isteksiz davranmaları ve mevcut yapının yeni nakdi sermaye artırımına imkan vermemesi”* olarak gösterilmiştir.

Kadıköy Asliye Ticaret Mahkemesi’nin 2009/1350 D.İş dosya no’lu 18.06.2009 tarihli Bilirkişi Heyeti Raporu ve 13.07.2009 tarihli Ek Bilirkişi Raporu’nda; *“sermaye azaltım işlemi sonucunda, şirketin, şirket alacaklılarının ve pay sahiplerinin herhangi bir zarara uğramayacakları ve TTK’nın 396. maddesi gereğince yapılacak sermaye azaltımı ve eş zamanlı sermaye artırımında bir sakınca olmadığı”* tespit edilmiştir.

Anılan Bilirkişi Raporu ile Sermaye Piyasası Kurulu ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’ndan esas sözleşme değişikliği izinleri alındıktan sonra, şirket

yönetim kurulu, sermaye azaltılması hususunu görüşmek ve karara bağlamak üzere, genel kurulu olağanüstü toplantıya davet etmiştir. 08.09.2009 tarihinde olağanüstü olarak toplanan Şirket genel kurulu, sermaye azaltımı konusunda hazırlanan Yönetim Kurulu raporu ile bilirkişi heyeti raporunu müzakere ettikten sonra, bilanço açığının sermaye azaltılması yoluyla kapatılmasına karar vermiş, sermaye azaltımında “payların iptal edilmesi” yönteminin uygulanmasını ve sermaye azaltımı ile eş zamanlı olarak da nakit sermaye artırımı yapılmasını kararlaştırmıştır⁶. Şirket genel kurulunun bu konuda almış olduğu karar, aynen şöyledir:

“SPK’nın 2009/18 sayılı Bülteninde yayınlanan Halka Açık Anonim Ortaklıkların Fon Çıkışı Gerektirmeyen Sermaye Azaltımı İşlemlerinde Uygulanacak İlke ve Esasları duyurusu kapsamında yapılmasına karar verilen sermaye azaltımı ve eş zamanlı sermaye artırımı işlemi için hazırlanmış olan sermaye azaltım nedenlerini, esaslarını ve faydalarını içeren 21.07.2009 tarihli Yönetim Kurulu raporu ve T.C. Kadıköy 3. Asliye Ticaret Mahkemesi’nin 2009/1350 D.İş dosya no’lu 18.06.2009 tarihli Ek Bilirkişi Raporu içeriği hakkında bilgi verildi. Bu doğrultuda;

1. Şirketin 31.12.2008 tarihli bağımsız denetimden geçmiş ve genel kurulca onaylanmış konsolide finansal tablolarında yer alan toplam 69.326.764.-TL tutarındaki bilanço açığının sermayenin azaltımı yoluyla kapatılmasına,
2. Yapılacak sermaye azaltımında “payların iptal edilmesi” yönteminin uygulanmasına,
3. Yapılacak sermaye azaltımının 86.000.000 TL olmasına ve bu suretle Şirket sermayesinin 116.000.000 TL’den 30.000.000 TL’ye düşürülmesine, yapılacak sermaye azaltımı ile eş zamanlı olarak 40.000.000 TL nakit sermaye artışı yapılarak sermayenin 70.000.000 TL’ye artırılmasına,
4. Esas Sözleşme’nin 6. maddesinin; Sermaye Piyasası Kurulu’nun 21.08.2009 ve 1301/10275 sayılı izin yazısı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğü’nün 21.08.2009 tarih ve 100278/4483 sayılı izin yazısı doğrultusunda ekte yer alan şekilde değiştirilmesine oybirliği ile karar verildi.” (<http://www.ticaretbicil.gov.tr/gosteryeni.php?sayi=7397&sayfa=379>).

Böylece, sermaye azaltım işlemi ile birlikte, şirket paylarının %25,86’sı korunmuş, %74,14’ü iptal edilerek sermaye azaltım işlemi tamamlanmıştır.

⁶ Şirket yetkililerinin açıklamalarına göre, SPK’nın tarihinde ilk kez hayata geçirdiği, halka açık şirketlerin “sermaye azaltımı ve ardından artırımı” yaparak kaynak sağlamasına olanak tanıyan uygulamasından yararlanan ilk şirket, Işıklar Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi’dir.

Anılan genel kurul kararı, 08.09.2009 tarihinde ticaret siciline tescil ettirilmiş ve 14.090.2009 tarihinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayımlanarak ilan edilmiştir. Ayrıca, anılan karar gereği, şirketin çıkarılmış sermayesi 40.000.000 nakdî sermaye artırımını ile 30.000.000 TL'den 70.000.000 TL'ye çıkarılmış ve SPK'nın sermaye artırımının tamamlandığına ilişkin belgesi üzerine 26.01.2010 tarihinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan edilmiştir.

Şirket anasözleşmesinin "sermaye" maddesinin değişiklikten önceki ve sonraki hallerine ise aşağıda yer verilmiştir:

Eski Şekil :

Sermaye-Madde 6:

"Şirket 3794 sayılı Kanun ile değişik 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre kayıtlı sermaye sistemini kabul etmiş ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun 11.02.1994 tarih ve 636 sayılı izni ile bu sisteme geçmiştir.

Şirketin kayıtlı sermayesi 200.000.000 TL'dir. Şirketin çıkarılmış sermayesi 116.000.000 TL'dir. Çıkarılmış sermayeyi temsil eden pay bedellerinin tamamı ödenmiş olup her biri 1 krş itibari değerinde 116.000.000.000 adet hamiline yazılı paya bölünmüştür.

Yönetim Kurulu Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine uygun olarak, gerekli gördüğü zamanlarda, kayıtlı sermaye tavanına kadar nama veya hamiline yazılı payları ihraç ederek çıkarılmış sermayeyi artırmaya yetkilidir.

Ayrıca, Yönetim Kurulu, itibari değerinin üzerinde pay çıkarılması ve pay sahiplerinin yeni pay alma haklarının sınırlandırılması konularında kararlar alabilir."

Yeni Şekil :

Sermaye-Madde 6:

"Şirket 3794 sayılı Kanun ile değişik 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine göre kayıtlı sermaye sistemini kabul etmiş ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun 11.02.1994 tarih ve 636 sayılı izni ile bu sisteme geçmiştir.

Şirketin kayıtlı sermayesi 200.000.000 TL'dir. Şirketin çıkarılmış sermayesi 116.000.000 TL iken sermaye azaltımına ilişkin mevzuat kapsamında ve T.C. Kadıköy 3. Asliye Ticaret Mahkemesi'nin 2009/1350 D.İş dosya no.lu 18.06.2009 tarihli Bilirkişi Ek Raporuna istinaden payların iptal edilmesi suretiyle 30.000.000 TL'ye azaltılmıştır. Şirketin çıkarılmış sermayesi 30.000.000 TL'dir. Çıkarılmış sermayeyi temsil eden pay bedellerinin

tamamı ödenmiş olup, her biri 1 kuruş itibari değerinde 3.000.000.000 adet hamiline yazılı paya bölünmüştür.

Yönetim kurulu 2008-2010 yılları arasında Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine uygun olarak, gerekli gördüğü zamanlarda, kayıtlı sermaye tavanına kadar nama veya hamiline yazılı payları ihraç ederek çıkarılmış sermayeyi artırmaya yetkilidir.

Ayrıca, Yönetim Kurulu, itibari değerinin üzerinde pay çıkarılması ve pay sahiplerinin yeni pay alma haklarının sınırlandırılması konularında kararlar alabilir. Sermayeyi temsil eden paylar kaydileştirme esasları çerçevesinde kayden izlenir.”

Görüldüğü üzere, örneğimizde, sermaye azaltımı münhasıran bilanço açığını kapatmak amacıyla yapıldığından ve akabinde sermaye artırımına gidildiğinden, Şirketten herhangi bir fon çıkışı olmamış, dolayısıyla sermaye azaltım işlemi Şirket varlıklarında herhangi bir azalmaya yol açmamıştır. Yine, sermaye azaltımı sonrasında, şirketin ortaklık yapısında bir değişiklik meydana gelmemiş, pay sahipleri mevcut sermaye oranlarını aynen korumuştur.

Dikkat edileceği üzere, örneğimizde, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde ve şirketin esas sözleşmesinde gösterilen surette sermaye azaltımı hususunun ilan edilmesine yer verilmemiştir. Zira, TTK’nın 397. maddesinin ikinci fıkrasına göre, “eğer esas sermaye azaltımı, zararlar neticesinde oluşan bilanço açıklarını kapatmak amacıyla yapılıyorsa ve bu açıklar miktarınca azaltılıyorsa, bu durumda, yönetim kurulu, alacaklıları davetten ve bunların haklarının ödenmesinden veya temininden vazgeçebilir”. Örneğimizde, sermaye azaltımı, bilanço açığını kapatmak maksadıyla yapıldığından ve hemen akabinde sermaye artırımına gidildiğinden dolayı, bu hususun ilan edilmesine ve şirket alacaklılarının alacaklarını beyan etmelerine gerek duyulmamıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER:

Anonim şirketleri, esas sermaye azaltımına yönlendiren iki temel sebep vardır. Bunlardan birincisi, şirketin ihtiyacının üzerinde bir sermayeye sahip olması, diğeri ise varolan bilanço açıklarının (zararların) kapatılmasıdır. Anonim şirket genel kurulu tarafından esas sermayenin azaltılmasına karar verilebilmesi için; yönetim kurulunun mahkemeye müracaat edip üç kişilik bir bilirkişi heyeti görevlendirilmesi talebinde bulunması, mahkemece tayin edilecek bu bilirkişi heyeti tarafından düzenlenecek raporla esas sermayenin azaltılmasına rağmen şirket alacaklılarının haklarını tamamen

karşılıyacak miktarda şirket aktifinin bulunduğu tespit edilmiş olması gerekmektedir. Sermayenin azaltılması kararı, genel kurulca karara bağlandıktan sonra, yönetim kurulu, bu genel kurul kararını Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ve aynı zamanda esas sözleşmede gösterilen şekilde üç defa ilan eder. Bu ilanlarda, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'ndeki üçüncü ilandan itibaren iki ay içinde alacaklarını beyan etmek suretiyle ödeme veya teminat isteyebilecekleri alacaklılara bildirilir. Bütün bu işlemler tamamlandıktan sonra, anonim şirket yönetim kurulu, işlemlerin dayanağını oluşturan belgelerle birlikte, ticaret sicili memurluğuna başvurarak, esas sermayenin azaltılmasına dair genel kurul kararını ve sermayenin gerçekten azaltılmış olması keyfiyetini ticaret siciline tescil ettirir.

Diğer yandan, Sermaye Piyasası Kurulu'nun fon çıkışı gerektirmeyen sermaye azaltım sürecine ilişkin ilke ve esasları çerçevesinde, halka açık anonim şirketler de, bilanço açığının kapatılması amacıyla sermaye azaltımı yapabilir. Fon çıkışı gerektirmeyen bu tür sermaye azaltımlarında, şirket bünyesinde kullanıma hazır serbest yedeklerin olması sermaye azaltımına engel teşkil etmez. Halka açık anonim şirketin herhangi bir bilanço açığının bulunmaması veya yapılacak sermaye azaltım tutarının bilanço açığından fazla olması durumunda ise, sermaye azaltımı ile sermaye artırımına eş zamanlı olarak karar verilmesi gerekmektedir. Bu takdirde, yapılacak sermaye artırımını asgari olarak söz konusu fazla tutar kadar olacaktır. Ayrıca, sermaye azaltımı ile sermaye artırımına eş zamanlı olarak karar verilmesi sonucunda, önceki ve sonraki sermaye tutarları arasında herhangi bir değişiklik olmayacaksa, esas sözleşme değişikliğine gerek yoktur.

Esas sermayenin azaltılması işlemi netice itibarıyla bir esas sözleşme değişikliğidir. Ancak, nitelikli bir esas sözleşme değişikliğidir. Bu nedenle de, TTK'da öngörülen prosedür yerine getirilmeden, doğrudan şirket genel kurulunun alacağı karar ile uygulanamaz. Bu çerçevede, özellikle anonim şirket yönetim kurullarının, esas sermayenin azaltılması konusundaki yasal prosedüre harfiyen uymaları, esas sermayenin azaltılması suretiyle şirket alacaklılarını ve imtiyazlı pay sahiplerini mağdur etmekten kaçınmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA :

ÜNAL, M. 2006. "Anonim Şirketlerde Sermaye Azaltımı". Tuğrul Ansay'a Armağan: 599-643 (www.turkhukusitesi.com, 17.04.2010

<http://www.emlakhaberleri.com/emlak-haberleri/ozderici-gyo-bilanco-acigindan-dolayi-sermaye-azaltacak.html>, 10.04.2010,

<http://www.haberler.com/spk-nin-sermaye-azaltim-ve-artirim-uygulamasindan-haberi/>, 10.04.2010

<http://www.spk.gov.tr/daireduyurukarargoster.aspx?aid=95&ct=c>, 10.04.2010

Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluş ve Anasözleşme Değişikliği İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (İç Ticaret 2007/1), Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara, 2006

<http://www.spk.gov.tr/apps/haftalikbulten/displaybulten.aspx?yil=2009&sayi=18&submenuheader=null&ext=.pdf>, 17.04.2010

<http://www.ticaretsicil.gov.tr/gosteryeni.php?sayi=7399&sayfa=706>, 24.04.2010

<http://www.ticaretsicil.gov.tr/gosteryeni.php?sayi=7397&sayfa=379>, 24.04.2010

YAYIN KOŞULLARI VE YAZIM KURALLARI

I. BİÇİM

1. Bütün metinler; Times New Roman, 12 punto ile A4 kâğıdın tek yüzüne ve çift satır aralığı ile yazılmalıdır.
2. Metinler genellikle 7000 kelimeyi geçmeyecek şekilde ve konu ile araştırma metodunun izin verdiği ölçüde öz olmalıdır. Giriş, metin, sonuç ve kaynakça dâhil olmak üzere tüm başlıklar numaralandırılmalı ve koyu olmalıdır. Birinci derecedeki başlıkların “*tümü büyük harf*”, diğerlerinde “*sadece ilk harf büyük*” şeklinde olmalıdır.
3. Üst, alt ve her iki yandaki kenar boşlukları düzenleme ve çoğaltmayı kolaylaştıracak şekilde en az 2,5cm. olmalıdır.
4. Tarafsız bir değerlendirme yapılabilmesi için yazarlar metinde veya başvuru dâhilindeki deneysel test araçlarında kendilerini doğrudan veya dolaylı biçimde belli edecek şekilde davranmamalıdır. Tek çalışma yapanlar “biz” şeklinde vurgu yapmamalıdır.
5. Çalışmanın başlığı, yazarın adı, unvanı ve bağlı olduğu kuruluş, e-mail adresi, olası teşekkür notları ve yazarın verileri paylaşmak isteyip istemediğini belirten dipnotu içeren bir kapak sayfası oluşturulmalıdır.

Sayfa numaralandırma: Tablolar, ekler ve kaynakça da dâhil olmak üzere bütün sayfalar sıralı biçimde numaralandırılmalıdır.

- *Numaralar:* Birden ona kadar olan rakamlar; tablo ve listelerde kullanılması, matematiksel, istatistikî veya teknik birim ve miktarların (uzaklık, ağırlık vs.) belirtilmesi hariç yazı ile yazılmalıdır. Diğer tüm sayılar nümerik olarak gösterilmelidir. Örneğin: üçüncü gün, 3 km., 30 yıl.
- *Yüzdeler ve kesirler:* Teknik olmayan kopyada metin içerisinde yüzde kelimesi kullanılmalıdır.
- *Denklemler:* Denklemler parantez içerisinde numaralandırılarak sağa yaslı olarak yer almalıdır.
- *Kısa çizgi:* Tek kelimeleri birleştirmek veya kullanımı netleştirmek için kısa çizgi kullanılır.
- *Anahtar kelimeler:* Özet, endekslmeye yardımcı olacak 4 anahtar kelimeyi de içermelidir.

II. ÖZET/GİRİŞ

Makale *Türkçe* ve *İngilizce* başlığı taşınmalıdır. Ortalama 100 kelimedenden oluşan *Türkçe* ve *İngilizce* özet, metin öncesinde ayrı bir sayfada yer almalıdır. Özet okuyucuyu metnin başlığı, metodu ve bulguları hakkında kısaca bilgilendirmelidir. Anahtar kelimeler ve veri kullanılabilirlik açıklaması özeti takip etmelidir.

Çalışma metni, çalışmanın amacı, metodolojisi ve bulguları hakkında daha fazla detay sağlayan “1. Giriş” başlıklı bir bölümle başlamalıdır. Özet ve giriş görece olarak teknik olmamakla beraber konu hakkında bilgili bir okuyucunun çalışmanın katkısını anlayabileceği netlikte olmalıdır. Sadece metnin adı özet sayfasında yer almalıdır.

III. TABLO VE ŞEKİLLER

Yazar şu noktalara dikkat etmelidir:

1. Her tablo ve şekil ayrı bir sayfada görünmeli ve metnin sonuna yerleştirilmelidir. Her biri bir numaraya ve içeriği tam olarak belirten bir başlığa sahip olmalıdır. Tablo ve şekiller her değişkeni açıklayabilmelidir. Başlık ve tanımlar, okuyucunun metne bakmadan tablo veya şekli anlayabileceği kadar yeterli detaylandırılmış olmalıdır.
2. Her grafiğin referansı metinde yer almalıdır.
3. Yazar her grafiğin metnin neresine ait olduğunu göstermelidir.
4. Grafiklerin içeriği metne bakılmadan önemli biçimde anlaşılabilir.
5. Kaynak satır ve notları gerektiğinde eklenmelidir.

IV. ATIFTA BULUNMA

Kaynakçada belirtilen çalışmalara bağlı olunmalı ve atıfta bulunulacak çalışma için “yazar-tarih” sistemi kullanılmalıdır. Alınan çalışmanın ilgili sayfa numaralarının belirtilmesine çalışılmalıdır.

1. *Metin içinde atıflar şu şekilde yapılmalıdır:* yazarın soyadı ve tarih, virgül konulmadan ve parantez içerisinde (Akdoğan 2005), sayfa no varsa (Akdoğan 2005, 145); iki yazar olursa (Akdoğan ve Sevilengül 2007, 58), ikiden fazla yazar varsa (Karacabey ve diğerleri 2006, 124). İki çalışmadan alıntı yapılırsa (Karan 2003, 54; Karacabey 2001, 27); aynı yazarın iki veya daha fazla çalışmasından alıntı yapılırsa (Karatepe 2003, 2006).

2. Kaynakçada aynı yazarın aynı yıl içerisinde yayınlanmış birden fazla çalışması

olduğu durumlarda a,b, ek olarak yılın sonuna yazılmalıdır. (Sayılğan 2002a, 37)

3. Bir yazarın adının metin içerisinde geçmesi halinde atıfta tekrar isim belirtmeye gerek

yoktur. Örneğin: “Çelik (1999, 67) diyor ki...”

4. Kurumlar adına yapılan çalışmalarda imkân varsa kısaltma veya kısa başlıklar kullanılmalıdır. (SPK Aylık Bülteni Ocak 2007)

5. Eğer hukuki mevzuat, yasal anlaşma veya mahkeme kararlarına atıfta bulunulacaksa hukuk çalışmaları ile ilgili atıfta bulunma kuralları kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

Her çalışmada sadece atıfta bulunulan çalışmaları içeren bir kaynak listesi bulunmalı ve aşağıdaki bilgileri içermelidir:

1. Kaynaklar ilk yazarın soyadı veya kurumun adına göre alfabetik biçimde sıraya konulmalıdır.
2. Yazarların tam adı yerine ismin baş harfleri kullanılmalıdır.
3. Yazarın adının hemen arkasından yayının tarihi yer almalıdır.
4. Dergi başlıkları kısaltılmış olmamalıdır.
5. Aynı yazarların aynı yıl içerisindeki çalışmaları yılın arkasından harf verilecek şekilde belirtilmelidir.

Örnek kaynak gösterimleri:

Akdoğan, N. ve O. Sevilengül. 2007. Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması. Yenilenmiş ve Genişletilmiş 12. Baskı Ankara: Gazi Kitabevi

Demsky, J.S. ve D.E.M. Sappington. 1989. "Hierarchical Structure and Responsibility Accounting" Journal of Accounting Research 27 (Spring): 40-58

Dipnotlar: Dipnotlar atıf yapmak için kullanılmalıdır. Ancak metin içerisinde kullanıldığı takdirde metnin bütünlüğünü bozacak nitelikteki bilgiler dipnot olarak kullanılmalı ve metinden daha uzun olmamalıdır. Dipnotlar metin boyunca üst simge şeklinde numaralandırılarak ilerlemelidir. Dipnot metni tek satır aralığıyla sayfa altında yer almamalıdır.

VI. METİNLERİN TESLİMİ

Yazarlar şu kurallara dikkat etmelidir:

1. Başka bir dergi tarafından değerlendirmede olan çalışmalar gönderilmemelidir. Yazar çalışmanın başka bir yerde yayınlanmadığı veya değerlendirme altında olmadığını bir dilekçe ile belirtmelidir.
2. Çalışmanın iki kopyası word dosyasında, CD ortamında ve basılı döküman olarak yazışma adresine gönderilmelidir. Ayrıca muvu@asmmmo.org.tr elektronik posta olarak gönderilmelidir. Yazısı kabul edilen yazarlara derginin yayınlanmasından sonra telif ücreti ödenecektir. Bu nedenle yazar, dilekçesinde mail adresi ve banka hesap numarasını bildirmelidir.
3. Saha çalışması veya deneye dayalı çalışmalarda çalışmanın dayandığı araçtan (anket, görüşme planı vs.) yazarın kimliğini belli etmeyecek şekilde bir CD ve bir kopya teslim edilmelidir.
4. Dergiye gönderilen yazıların yazar tarafından basıma uygun olduğu kabul edilecektir.
5. Yazar metnin bir kopyasını elinde tutmalıdır.

